

CARMINVM
PROVERBIALIVM,
TOTIVS HVMANÆ

vitzæ statum breuiter deliniantium, nec-
non vtilem de moribus doctri-
nam iucundè propo-
nentium,

LOCI COMMVNES, IN GRA-
tiam iuuentutis selecti.

*Si Christum discis, satis est, si cetera nescis:
Si Christum nescis, nihil est, si cetera discis.*

Impressum Londini.

1603.

A R M I N A

O V E R B I A

T I V S H A M A

—

—

—

—

—

—

3 / 13

43.6

8

S. A. I. AD EMP- TOREM.

Non dubito multos le&orēs hic fore stultos,
Qui sunt dicturi, liber hic quod debeat vris:
Quando in eo versus non vllus sit bene rectus,
Ac opus inceptum totum sit prorsus ineptum.
Sunt tamen ipsi illi, qui amant disteria Grylli,
Et qui Smosmannum cupiunt audire per apnam
Turpia dicentem, vel Suarum spurca loquentem,
Quisque legunt Plaffi Calebergi facta, vel affi.
His placet infanas Neidhart, Lartin quoque nanus,
Corneus Seufridus bonus est nonas per & idus,
Marcolf laudatur, Enlen spiegelus amatur:
Et quis non legit, quæ frater Kauschius egit?
Tale quid intusum, fatuo de pe&ore nullum,
Semper sic laudant, vt ad omnia pessima plaudant:
Cum tamen auctores soleant corrumpere mores
Tales, ac dignè possint comburier igne,
Ob res obscenas, vt dent propter mala pœnas.
Hic liber haud vanas doctrinas, sed bene sanas
Proponit: lustra, non perdes tempora frustra.
Quamuis ad mores meliori carmine flores
Passim venduntur, multumque & vbiq; leguntur:
Est tamen his chartis iucundæ nonnihil artis,
Quæ poterit verè ridendo multa docere,
Proque venenatis salsibus damnòque paratis
Ridiculis, horis tradet præcepta decoris.
Ne facile hæc cedent animo, si qui modò credent,
Est breuitas verbis, nec virtus maior in herbis,
Quæ tantum vellunt, & morbos in cute pellunt.
Non vitium mentis pura, aut prauum facientis,
Erga me calca, mox librum, stulte Menalca:
Sed magè prote&tor fias illi, bone lector.
Haud istud tendit, qui carmina talia vendit,
Vt nunquam poscas meliora, sed hæc modò noscas,
Verum si fari tentabunt, atque iocari,
Hæc potius belli capiant discenda puelli,
Quàm venetis spinas tristes, Bacchiq; iuinæ

LOCORVM HVIVS OPVSCVLI INDEX.

A			
A bsurda	1	Captivitas	27
A diaphora	2	Caritas	ibid.
Adulatio	ibid.	Castitas	ibid.
Aemulatio	113	Causidici	119
Aenigmata	2	Chriſtus	49
Aequiuocatio	4	Cibi	27
Afflicto	ibid.	Coactus	153
Aliena	5	Concordia	35
Ambitio	ibid.	Confessio	ibid.
Amicitia	ibid.	Coniectura	ibid.
Amor	8	Coniugium	141
Animalia	9	Conscientia	37
Arcanum	11	Consensus	ibid.
Arrogantia	12	Consilium	38
Ars	14	Consortium	ibid.
Aſſiduitas	17	Consuetudo	40
Aſtra	19	Contemptus	41
Aſtutia	ibid.	Conuiuium	43
Auaritia	ibid.	Cura	44
Audacia.	22	Curioſitas	45
Aula	ibid.	Cuſus	ibid.
		Cuſtodia	ibid.
B		D	
B aptiſmus	23	D amnatio aeterna	117
Bella	ibid.	Damnum	45
Beneficentia.	ibid.	Debitum	ibid.
C		Deſormitas	89
C ecitas	23	Deus	46
Calumnia	26	Diabolus	52
Campana	ibid.	Diffidentia	86
			Diff-

INDEX.

Differentiales	53	Gratia	ibid.
Discordia	66	Gratitudo	ibid.
Dissimulatio	197		
Diversa studia	67	H Aeretici	98
Dimitia	68	Herba	ibid.
Doctrina	14	Homo	100
Dominium	72	Homicidium	114
		Honor	105
E Brietas	74	Hospes	ibid.
Ecclesia	78	Humanitas	ibid.
Ecclesiastici	79	Humilitas	106
Epicedia	83		
Error	ibid.	I Actantia	12
Excellentia	83	Ieiunium	106
Exempla	ibid.	Ignavia	ibid.
Experientia	84	Ignis	108
		Ignorantia	ibid.
F Ama	84	Imperitia	108
Fames	85	Impossibilia	109
Festinatio	86	Impostura	ibid.
Festi dies	ibid.	Incerta	110
Fides	ibid.	Inconstantia	ibid.
Finis	87	Indecora	1
Forma	89	Industria	113
Fortuna	ibid.	Infamia	26
Frugalitas	94	Ingratitudo	110
Fuga	ibid.	Inimicitia	111
Furtum	ibid.	Iniuria	ibid.
Futura.	95	Iniustitia	112
		Insidie	113
G Arrulitas	95	Invidia	ibid.
Gaudium	96	Inutilia	ibid.
Gloria	97	Jocus	114

INDEX.

Ira
Iudicium extremum
Iuramentum
Ius
Iuriste
Iustitia
Inuentus

L.

Labor
Laus
Leges
Libertas
Lucrum
Ludus
Lux

M.

Malitia
Malum
Maria
Martyria
Medicina
Medicamenta
Media
Memoria
Mendacium
Mendicitas
Mercatio
Meretrix
Meteora
Mimi
Mine
Misericordia
Modus

114
116
118
ibid.
119
ibid.
ibid.

122
124
ibid.
125
ibid.
126
ibid.

164
127
ibid.
128
ibid.
129
ibid.
130
ibid.
150
130
ibid.

131
132
ibid.
ibid.
ibid.

Morbi
Mors
Mores
Mulier
Multitudo
Mundus
Munera
Musica
Mutuum

Natura
Necessitas
Nihil
Nimium
Nobilitas
Novitas
Nox
Nuntius

Obedientia
Obscuritas
Occasio
Ocium
Officium
Opera
Origo
Ornatus

PAEdagogia
Parentes
Patientia
Patria
Paupertas

134
136
140
141
146
ibid.
150
151
ibid.

152
153
154
132
154
ibid.
ibid.
155

155
154
155
106
156
ibid.
157
207

158
ibid.
159
ibid.
159
Pax

INDEX.

Pax	164		S	
Peccata	ibid.	S	Anitas	183
Pecunia	68		Sapores	189
Peregrinus	196		Satietas	ibid.
Peregrinatio	ibid.		Scriptura sacra	190
Periculum	170		Securitas	191
Persuerantia	ibid.		Senectus	192
Philautia	ibid.		Sermo	193
Pictura	171		Servitus	195
Pietas	ibid.		Similitudo	ibid.
Pœna malefacti	168		Simplicitas	197
Pœnitentia	174		Simulatio	ibid.
Possibilia	ibid.		Solertia	180
Potentia	72		Solutio	199
Potiones	27		Somnium	ibid.
Præpostera	1		Somnus	ibid.
Præsentia	174		Spes	ibid.
Precatio	175		Spiritus S.	52
Principium	176		Stultitia	200
Proceres	177		T.	
Procrastinatio	ibid.	T	Aciturnitas	202
Profusio	ibid.		Tarditas	294
Promissio	178		Temperantia	ibid.
Proprium	ibid.		Tempus	204
Prudentia	180		Tenebræ	154
Pudor	182		Terra	206
Pueritia	119		Testimonium	ibid.
			Timor	ibid.
			Trinitas	32
R			V.	
Raritas	182	V	Aletudo	207
Requies	183		Venatio	ibid.
Risus	ibid.		Venus	ibid.
Rustici	ibid.			

INDEX

<i>Veritas</i>	207	<i>Vita</i>	210
<i>Vestitus</i>	ibid.	<i>Vita aeterna</i>	117
<i>Vexatio</i>	208	<i>Vitia</i>	164
<i>Vicinitas</i>	ibid.	<i>Vnus</i>	212
<i>Vilitas</i>	41	<i>Voluntas</i>	ibid.
<i>Vinum</i>	74	<i>Voluptas</i>	ibid.
<i>Violentia</i>	111	<i>Votum</i>	174
<i>Virginitas</i>	27	<i>Vsus</i>	213
<i>Virtus</i>	209	<i>Vulgus</i>	ibid.

CAR-

I

CARMINVM PROVERBIALIVM Loci communes.

ABSVRDA, INDECORA,
PRÆPOSTERA.

Agnitis lactibus alligare canem.

I canis ex hilla religatur, mor-
det in illa.

*Aliorum medicus, ipse ulceribus
scates.*

Conditor es iuris, qui spernere
iura videris:

Crimina condemnas, qui crimi-
ne primus haberis.

Item:

Dogma tuum sordet, cum te tua culpa remordet.
Multi corripunt crimen, quod linquere nolunt.

Annulus aureus in navibus suis.

Est in persona pudor incipiente corona.

Item:

Nullus inungatur nebulo, plebs vndique fatur.

Curvus bovem trahit.

Heu serui regnant, domini famulantur: aselli

Ornantur phaleris, dephalerantur equi.

Encomia canere ante victi viam.

Quando potes subijci, non debes dicere, Vici.

Sydera caelo addere

Ad mare declivius omnis currit citò riuus.

A

2 CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Cui sunt multa bona, huic dantur plurima dona:

Item:

Hic mos est genti, panis præbetur habenti.

Item:

Pernas laudare nullum decet, hoc scio clarè.

Item:

Queis satis est, his plura fiunt, his vndique fertur,

His datur, his emitur: pauper vbique iacet.

Item:

Tu teneas panem, tibi protinus ova dabuntur.

Item:

Vndique per montes currunt in flumina fontes.

ADIAPHORA.

Quod nihil & nulli nocet, vtique non nocet vlli.

ADVLATIO. Vide

Impostura.

Adul'ari questus, nunc est multò uberrimus.
Nil dant menfipitæ, nil portant præter Auete.

Item:

Si vis laudari, si vis charusque vocari,
Discas adulari: nam tales sunt modò chari.

ÆNIGMATA.

Annus, Pannus.

Est quiddam sine P. cui seruit noxque diesque:
Cui P. si dederis, facies tunicam tibi ritè.

Ane.

Mitto tibi nauem, prora puppique carentem.

Baculus.

Sum decor in manibus, sustento senem, rego gressus,
Sum terror canibus, habeat me pro duce fessius.

Castanea.

Arbor inest syluis, quæ scribitur octo figuris:

Fine

Fine tribus demptis, vix vnā in mille videbis.

C.O.Q.C.S.T.S.

Sunt oculos clari qui cernis sydera tanquam

Dico Grammaticum, versum qui construit istum.

Cor.

Dimidium sphaerae, sphaeram cum principe Romae,

Exigit a nobis totius conditor orbis.

Item:

Redde Deo mediam lunam, solem, canis iram.

Coruus.

Res volat in syluis, nigro vestita colore:

Si cor abstuleris, pes tibi teuto manet.

Gallus Gallinaceus.

Os aperire veta, quaestorum namque moneta

Ipsius est meta, lupus actu, voce propheta.

Glacies.

Mater me genuit, eadem mox gignitur ex me.

Item:

Mater me peperit, pario mox filia matrem.

Item:

Quam mater genuit, generauit filia matrem.

Homo.

Est animal quoddam, quod cunctis est bene notum,

De mane quadrupes, medio bipes, sero tripes.

Miles obliuiscitur.

Stultus les sua mi calcaria viscitur obli.

Muscatum.

Si caput est, currit: ventrem coniunge, volabit:

Adde pedem, comedes, & sine ventre bibes.

Pauo.

Angelus in penna, pede latro, voce gehenna.

Pediculos querere.

In densis syluis venor bis quinque catellis :

. A 2

CARMINVM. PROVERBIAL.

Quod capio ; perdo : quod non capio, mihi seruo.
Salutem.

Mitto tibi Metulas; cancos imitare legendo.

Ter tria dant septem, scil. literas.

Ter tria dant septem, septem sex, sex quoq; tres sunt
Octo dant quatuor, quatuor faciunt tibi septem.
Hæc bene si numeres, facient tibi millia quinque.

Vrina.

Dic mihi, quod flumen soleat conscendere montes ?

Hoc mihi si soluas, Oedipus alter eris.

ÆQUIVOCATIO. vide

Differentiales.

Erroris mater fuit æquiuocatio semper.

AFFLICTIO.

Afflictis Deus adest.

Auxilium Christi venit ad nos tempore tristi.

Item:

Quando timor maior, tunc Deus est propior.

Item :

Vidi saluatos, prius anxietate grauatos.

Item:

Vngere vult hominem ; quē percussit Deus omnem.

Deus quos amat, arguit & castigat.

Hic homo torquetur, vt sic patiēdo proberetur,

Vt mens purgetur, vt præmia plura lucretur,

Ne sublimetur, vt Christo gloria detur,

Vt præseruetur, ne perpetuo crucietur.

Item:

Nunquam bella bonis, nunquam discrimina desunt :

Et cum quo certet, mens pia semper habet.

Item:

Qui modò torquetur, nescit quā magna lucretur :

Cum fuit atque ferit Deus, olim parcere quatit.

Item.

LOCI COMMVNES.

5

Item :

Visitat hos homines Christus, quos diligit, omnes.

*Tribulatio homines ad Deum
conuertit.*

Christo quando datur res, spes bona tunc tribuatur.

Item :

Pressa malis anima, dum supplicio tribulatur,
Sæpe recordatur quæ fecerit, & meditatur,
Et dolor & mœror magis inde sibi cumulatur :
Nam per carnales affectus mœsta vagatur.

ALIENA.

De alieno corio ludere.

Læditur Urbanus, non claudicat inde Romanus.

Item :

Scindo corrigias ex pelle tua mihi laticas.

Item :

Si calcat proprium fit, equus tuus, ambulo multum.

AMBITIO.

Gloria, Crocodylus.

Non honor est, sed onus, species læsura ferentem :
Et plus ardescit ambitio quando senescit.

Item :

Sponsa volens nosci, defœdauit sacra templi.

AMICITIA.

Ama tanquam osurus, oderis tanquam amaturus.

Tu carum dici nimium laudator amici :

Tempus monstrabit, quantum te semper amauit.

Amicus certus, in re incerta cernitur.

Dum tribulor grauius, tunc nosco quis sit amicus.

Item :

Hunc fidum dico, bene qui succurrit amico.

Item :

In paupertate, quis amicus, noscitur à te.

6 CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Tempore fœlici non cognoscuntur amici:
Sorte patet misera, quæ sit dilectio vera.

Item:

Verus amicus erit, qui plus me quàm mea quærit.

Item:

Verus amor miserum nunquam contemnit amicum.

Amici cum fortuna mutantur.

Tempore fœlici, multi numerantur amici:

Cum fortuna perit, nullus amicus erit.

Amici multi fœlicium.

Cui bene succedit, is amicos sæpe videbit.

*Amici peccantes reprehendendi potius
quàm imitandi.*

Dilige sic homines, vt eorum crimina vites.

Amicos nouos parans, ne obliuiscaris veterum.

Antiquus gladius, vetus atque fidelis amicus,

Credite, temporibus hæc valuere suis.

Item:

Calles antiquos seruos, veteres & amicos.

Item:

Non est antiquus per te damnandus amicus:

*Denudare amici mysteria, desperatio est
anime infœlicis.*

Prudens celabis, quod amicis turpe putabis:

Ne culpent plures, quod solus pandere cures.

Modus retinendorum amicorum.

Plurima des, per pauca petas, nil accipe: si nil

Accipias, & pauca petas, & plurima dones,

Gratus eris populo, te mille sequentur amici.

Si nihilum trades, citò eris priuatus amico:

Plurima si quæres, multam patiêre repulsam:

Si multa accipias, populus te dicer avarum.

Nil

Nil cape, pauca petas, des plurima, habebis amicos.

Item:

Temporibus nostris quicunque placere laborat.

Det, capiat, quærat, plurima, pauca, nihil.

Ne cuius dexteram inieceris.

Qui consanguineus, mihi firmior extat amicus,

Stultus cunctorum sit, quivis amicus eorum.

Necessarius est necessarius.

Audiui dici, quod erunt duo semper amici.

Item:

Nemo sibi satis est, eget omnis amicus amico.

Item:

Non vllus medicus melior quam fidus amicus.

Item:

Plus valet infido bene fidus amicus amico,

Quam nummis plena de quolibet ære crumena.

Item:

Rex est mendicus, cui non est vllus amicus.

Item:

Tunc mors optatur, cum nullus amicus habetur.

Item:

Vera tibi dico, quod amicus debet amico.

Item:

Vsus amicorum bonus hic & vbique locorum.

Tuta frequensq; via est, per amici fallere nomen.

Non est veridicus subridens omnis amicus.

Item:

Plus nocet, vt nostris, ad cuncta domesticus hostis.

Item:

Rebus in humanis tria sunt peiora venenis:

Peruersus socius, mala foemina, falsus amicus.

Vulgus amicitias utilitate probat.

Qui mea plus quærit, falsus amicus erit.

8 CARMINVM PROVERBIAL.

AMOR.

Absentia debilitatur amor.

Qui procul ex oculis, procul est à lumine cordis.

Amata relinquere durum est.

Est amor ingratus, cum non sit amator amatus.

Item:

Est oculo gratum, speculari semper amatum.

Item.

Heu dolor est gratis, abscedere rebus amatis.

Item:

Illi poena datur, qui semper amat, nec amatur.

Amor fugiendo vincitur, contra vero augetur.

Cede, Venus cedit: si stas, Venus improba laxat:

Si fugias Veneris praelia, tutus eris.

Item:

Ipse bene poteris luxus frenare furorem,

Si fugias: potior potio nulla datur.

Item:

Qua specie Martis venit victoria Parthis,

Hac Venerem fugito, qua fuga sola fugit.

Item:

Vsu crescit amor omnis, decrescit abusu.

Ex aspectu nascitur amor.

Non affectatur, oculus quod non speculatur.

Item:

Virginis aspectus penetrat sine vulnere pectus.

Miser est qui amat.

Dulce malum, mala dulcedo, dulcor & amatus,

Cuius odor lapidus, insipidusque sapor.

Item:

Nescio quid sit amor, nec amo, nec amor, nec amaui:

Sed scio, si quis amat, vritur igne graui.

Item:

Non

LOCI COMMVNES.

9

Non amor, vt perhibent, Deus est: sed amaror & error.
Numen, amor nullus: numen inane, Venus.

Item:

O Deus, in quantis animus versatur amantis!

Item:

Omnis amans, amens: amor est insania: sano
Insanit certò pectore, quisquis amat.

Item:

Pallet amans omnis: namq; hic color aptus amanti.

Item:

Pallida furtiuum facies monstrabit amorem.

Item:

Quot campo flores, tot sunt in amore dolores.

Nec modus & requies, nisi mors, reperitur amoris.
Cedit amor verus, ab amanti pectore serus.

Item:

Vnam semper amo, cuius non soluor ab hamo.

Scilicet insano nemo in amore videt.

Cæcat amor mentes, ac interdum sapientes.

Item:

Quamuis fœdatur, cuius placet id quod amatur.

Item:

Quatuor ista, timorq; odium, dilectio, census,
Sæpe solent boni rectos peruertere sensus.

Item:

Quisquis amat ranam, ranam putat esse Dianam:

Quisquis amat ceruam, ceruam putat esse Mineruam:

Quisquis amat luscā, luscā putat esse venustā.

Item:

Vrit amor cæcus, non est amor arbiter equus:

Non deforme pecus, iudicat esse decus.

ANIMALIA.

Animalia quedam hominem suis superant proprietatibus.

10 CARMINVM PROVERBIAL.

Nos aper auditu præcellit, aranea tactu,
Vultur odoratu, linx visu, simia gustu.

Animalia siue cibus viuentia.

Quatuor ex puris vitam ducunt elementis:
Chamelion, Talpa, maris Halec, & Salamandra.
Halec vnda fouet, ignis pascit Salamandram,
Talpam terra nutrit, aër quoque Chameliontem.

Animalium quorundam etates.

Sepes de virgis per tres annos bene durat.

Et per tres sepes sit tibi vita canis,

Et per tres canes sit tibi vita caballi,

Et per tres cabalos viuere possit homo,

Et per tres homines asinus bene viuere possit,

Et per tres asinos aucam tu viuere dicas,

Et per tres aucas cornicis vita probatur,

Per tres cornices viuere coruus habet,

Et per tres coruos viuere quercus habet,

Et per tres quercus elephantem viuere dicas.

Auca.

Floribus arboreis fulua creatur auis.

Arbor obumbrat aquas, flos concipit & grauidatur,

Conceptum reijcit, in aquam cadit, auca creatur.

Fit cibus egregius, nobis bouique detur.

Hæc auis à coitu stat libera, virgo putatur,

Non nidos, non oua parit, nulli sociatur:

Sicut enim peperit flos, ita sola fuit.

Canis.

De cane laudando quatuor bene disce probando:

Est lingua medicus, dominoque fidelis amicus,

Aedes custodit, fures latrandoque prodit.

Castor.

Quæstio soluat, cum Castor ab hoste fugatur,

Cur ablatiuos dentes gerit in genetiuos?

Illos

Illos dente ferit, quia sic euadere quærit.

Glis.

Ah homo, si scires, quanta faciunt mala gires,
Vtique vitares, & pelles non adamares.

Insectorum quorundam ortus.

Bos dat apes, dat bruchos equus, fucos quoq; mulus,
Dat vespas asinus, sic ait Iliodorus.

Monachus piscis.

Piscis vbi monachus, seu forma monastica crescit.
Fertque cucullatum per maris alta caput,
Calceus est illi conformis & ampla cuculla,
Tam bene disposita, qua non foret aptior vlla,
Et quasi vox hominis garrula lingua satis.
Frons, manus & vultus hominū, moderamine sulcus,
Dūm facit insultus, reboatque mouetque tumultus,
Mergere nauiculas sapius arte parat.

Sus.

Os veteris durum porci, sed non bene purum.
Sus male pinguescit cum fursure, sed citò crescit.

Turtur.

Turtur perpetuò primum sibi seruat amorem,
Amissoque pari, nescit habere parem.

ARCANVM.

Arcana celanda.

Clarius hoc egomet scio, qua me calceus vrget.

Item:

Res occultandæ tacitis sunt participandæ.

Occultæ musices nullus est respectus.

Condita decrescit, vulgata scientia crescit.

Item:

Infœlix qui multa sapit, nescitque docere.

Infœlix qui pauca sapit, spernitque doceri:

Infœlix cuius prodest sapientia nulli.

23 CARMINVM PROVERBIAL.

Tempus omnia reuelat.

Nil adeò subtile, dies quin detegat ultro :

Nil igitur facias, cur puduisse queas.

Item:

Non manet occultum, quod latro facit, nec inultum.

Item:

Quicquid nix celat, solis calor omne reuelat.

ARROGANTIA,

Iactantiaque.

Deus superbis resistet.

Disce supercilium deponere, disce timere

Ante pedes foueam, quisquis sublime minaris.

Item:

Est verum verbum, Frangit Deus omne superbum.

Item:

Stultus in hoc verbo, loquitur rex ore superbo:

Vah Babylon, Babylon, proprio te robore seruo,

Omnia regna rego, sum Deus orbis ego.

Cumque loquendo sedet, Deus aktius intonat æde :

Prorsus ab hac sede, tibi dico superbe, recede,

Vt pecus incede, gramina pronus ede:

Brutus es, in terris fœno vesceris & herbis.

Esto timor populis & pœna futura superbis,

Exemplarque regum, qui malè regna regunt.

Item:

Vindicat elatos iusta ruina gradus.

Extra periculum ferox.

Non omnis pugnat, minitans qui fortia clamat.

Item:

Nusquam iactares grandes procul ipse molares.

Item:

Sæpe minus facient homines, qui magna minantur.

Fœlix se erigendo felicitatem amittit.

Dura

Dum petit elatis nimium sublimia pennis
Icarus, Icarij nomina fecit aquis.

Item:

Icare nate bibis? iam iam sine patre peribis?
Iam tibi dixi bis. Medio tutissimus ibis.
Icarij fati memores estote beati.

Item:

Si tibi gratia, si sapientia, formaque detur,
Sola superbia destruit omnia, si comitetur.

Laus propria sordet.

Ne iactes, quia laus proprio sordet: cit in ore.

Item:

Qui sese laudat, laudis se munere fraudat.

Item:

Quilibet ignotis de se bona prædicat: & qui
Non habet, vsurpat nomina magna sibi.

Item:

Sese vicinos iactans habet vndique prauos.

Item:

Vincat opus verbum, minuit iactantia famam:
Nec sine re cupias tu nomen habere magistri.

*Qui se putat aliquid scire, nondum scit quomodo
oportet scire.*

Doctus ait, se scire nihil, se plurima narrat
Scire sed indoctus: scit prior, iste putat.

Item:

Futilis omnis homo est, persuasa turgidus arte:
Scit sapiens doctus plurima, scitque nihil.

Item:

Omnis homo nihil est, aliquid qui se putat esse:
Est aliquid, quisquis se putat esse nihil.

Quid superbis terra & cinis?

Cum fax, cum linus, cum res vilissima sumus.

34 CARMINVM PROVERBIAL.

Vnde superbimus? nescimus quando perimus.

Item:

Quid miser elato turgescis homuncule vultu?

Cras eris in vili putre cadauer humo.

Item:

Vnde superbit homo, cuius conceptio culpa:

Nasci, poena: labor, vita: necesse, mori?

Superbia vitium est rebus solemne secundis.

Cum bene pugnabis, cum cuncta subacta putabis,

Quæ magis infestat, vincenda superbia restat.

Item:

Luxus opum, proles generosa, scientia, forma,

Bis duo sunt, quibus extollit quis se sine norma.

Item:

Tu nimis extolli per prælia prospera noli:

Regi namque poli sunt omnia subdita soli.

Vino vendibili suspensa hedera nihil est opus.

Non figat signa, qui laude facit bene digna.

Item:

Rumiferat de te tua non, sed vox aliena,

Item:

Verbis non iacta te, sed facias bona facta.

ARS ET DOCTRINA.

Ars naturæ defectum in multis supplet.

Ars compensabit, quod vis tibi parua negabit.

Artium liberalium proprietates.

Gram. loquitur, Dia. vera docet, Rhet. verba colorat.

Mus. canit, Ar. numerat, Geo. ponderat, Ast. colit astra.

Aurora amica Musis.

Surgere non cesses, cum Phœbus surgit ab ortu:

Mane bonis studiis quilibet aptus erit.

Cur nescire pudens præuè, quam discere, malo?

Non pudor est quæri, quæ nescis, siue doceris.

Qui

Qui scit, laudatur: qui nescit, vituperatur.

Doctrina à iuventute amplectenda.

Artem scruteris, quamvis opulentus haberis.

Item:

Audi doctrinam; si vis vitare ruinam.

Item:

De studio, socie, redeuntem videro cum te,
Ecce, quid edisti, non quæram, quidûe bibisti,
Aut quid fecisti? sed quæram, Quid didicisti?

Item:

Disce bonas artes, cum tempora dantur & anni,
Quisquis amas Musas literulasque puer.
Tempus adhuc veniet post paucos forsitan annos,
Quo lusisse minus, plus didicisse velis.

Item:

Discere ne cesses, si doctor maximus esses:
Nam per doctrinam poteris vitare ruinam.

Item:

Discere non pudeat, vultum doctoris honora:
Ne malè tempus eat, vigilans attentè labora.

Item:

Doctrinæ cultus spernit nemo nisi stultus.

Item:

Exceptis Græcis, exceptis atque Latinis,
Iure potest dici barbarus omnis homo.

Item:

In studio tria damna luo, si non bene disco:
Nummos consumo, modicum scio, tempora perdo.

Item.

Méns, sine doctrina manet in te certa ruina.

Item:

Quid sine doctrina vita est, nisi fœda latrina?

Item:

16 CARMINVM PROVERBIAL.

Scribere, cantare discas, Latinaque fari:

Si pauper fueris, postea diues eris.

Item:

Si puer hoc sciret, quantum doctrina valeret,

Raro dormiret: sed nocte dieque studeret.

Item:

Vt ver dat florem, flos fructum, fructus odorem:

Sic studium morem, mos sensum, sensus honorem.

Ingenium vitis superat.

Ars animos frangit, & firmas destruit vrbes,

Arte cadunt turres, arte leuatur onus:

Nam solet ars dominum saepe iuuare suum.

Item:

Scit manus attrahere, quod nescit homo remouere.

Ingenio non libris innitendum.

Cordi non chartæ, tradas, quæ noueris arte:

Nam si charta cadit, mox tota scientia vadit.

Item:

Mille tenere libros, raroque studere, parumque

Scire, nihil laudis, plus leuitatis habet.

Item:

Qui multos densat libros, nec proficit arte;

Tantalus in medijs stat sitibundus aquis.

Item:

Qui nihil ingenio, sed libris omnia mandat,

Nil tenet amissis forsitan ille libris.

Non omnibus datur adire Corinthum.

Ingenium nisi sit, studium flos est sine fructu:

Hæc duo coniuncta fructificare solent.

Omnis terra alit artem.

Disce bonas artes: alit omnis terra peritos:

Vnquam nec fiet, qui bene discit, inops.

Item:

Hic duo, hic bis ter factores, nemo magister.

Item:

Musas discere bonas: doctos fouet vndique tellus:

Nec, bene qui didicit, Codrus egenus erit.

Qui alios docet, seipsum docet.

Condita decrescit, vulgata scientia crescit.

Item:

Discere si quæris, doceas, sic ipse doceris:

Et studio tali tibi proderis, atque sodali.

Sapiens sua bona secum fert.

Ars manet, ars durat, fortuna recedere curat.

Item:

Ars si portatur, tunc portans non oneratur.

Item:

Artem qui sequitur, raro pauper reperitur.

Item:

Plus probo thesaurum docti, quam diuitis aurum.

Item:

Portatur leuiter ars, ergo discere libenter.

Item:

Res valet, ars præstat: sic res perit, ars mihi restat.

Sapientia se offert querentibus eam:

Vide Assiduitas.

Discat qui nescit: nam sic sapientia crescit,

Crescit & augetur, si temporis vsus habetur:

Nam datur immensus in longo tempore sensus.

Vnius dies non sat est ad parandam eruditionem.

Nemo sit natus mox Rabbi iure vocatus.

Item:

Quis puer auditus, vel visus in arte peritus?

ASSIDUITAS.

Assidua stilla saxum excavat.

Ars certos, vsus promptos, imitatio reddit

B

18 CARMINVM PROVERBIAL.

Artifices aptos, tria concurrentia summos.

Item :

Affiduum studijs se præbeat ille Dearum.

Aurea qui sperat tecta subire nouem.

Item:

Discere, quærere, sæpè reuoluere sit tibi cura:

Hæc tria sunt via qua sapientia fit valitura.

Item :

Frangitur ad latices nux, iterando vices.

Item:

Gutta cauat lapidem, non vi, sed sæpè cadendo:

Sic homo fit doctus, non vi, sed sæpè legendo.

Item:

Lectio lecta semel, decies repetita placebit:

Sin decies repetas, decies repetita patebit.

Item:

Multa rogare, rogata tenere, retenta docere,

Hæc tria discipulum faciunt superare magistrum.

Item:

Quære, recordare, retine, lege, sæpè relecta,

Sic omnes clauēs tibi dat sapientia recta.

Item:

Surge puer, vigila, canta, lege, disce vel ora,

Sic fac vt nulla sine fructu transeat hora:

Sic fit hora breuis, & labor ipse leuis.

Semper tibi pendeat hamus.

Sæpè dat vna dies, quod totus denegat annus.

Successiuè fit motus.

Arbor per primum quæuis non corruiet ictum.

Item:

Est arbor dura decies ferienda casura.

Item:

Gutta pluit, sic vnda fluit, sic flumina crescunt:

Pauca

Pauca scis, si discere vis, sic multa patefcunt.

Item:

Post hunc nunc ruit hic pilus, & caluus fit homo sic.

Item:

Qui nescit partes, in vanum tendit in artes.

Item:

Singula captentur, sic omnia ferre tenentur.

ASTRA.

Astronomia non spernenda

Astra caue spernas vitam qui ducis ab astris.

Astra regunt homines, sed regit astra Deus;

Item:

Stellis ac herbis vis est, sed maxima verbis.

Duodecem signa caelestia.

Sunt Aries, Taurus, Gemini, cancer, Leo, Virgo,
Libra, Scorpius, Arcitenēs, Caper, Amphora, Pisces.

ASTVTIA.

Astu vincit homo cuncta creata solo.

AVARITIA.

Atticus moriens porrigit manum.

Clericus amosus, licet annis sit furiosus,

Non curat brumam, dum drachmam suscipit vnam.

Item:

Quamuis algescit, & presbiter ipse senescit,

Frigora non curat, donec oblatio durat.

Item:

Quando senex fueris, tibi plus amor imminet aris.

Auari odiosi sunt omnibus.

Erras, si speres, quod plus te diligit haeres

Sub terra positum, quam tu modo diligis ipsum.

Item:

Luxuriam fugito, simul & vitare memento

Crimen auaritia: nam sunt contraria fama:

20 CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Nunquam stat clarus, nec tutus diues avarus.

Auari timent assidue.

Ad cistam domina vadit sæpissimè parca.

Cupidus magis damno afficitur.

Nil habeat verè, qui vult bona solus habere.

Item:

Qui binos vna lepores sectabitur hora,

Vno quandoque, quandoque carebit utroque.

Item:

Qui lucra lenta fugit, damna repentè subit.

Diues aut iniquus, aut iniqui heres.

Cùm moritur diues, concurrunt tres ibi lites:

Dæmon vult animam, consanguineus quoq; gazam,

Vermes in terra faciunt cum corpore guerra.

Item:

Quisquis ditatur, rapidos miluos imitatur.

Lari sacrificant avari.

Sic dat dona sua, sicut dat mella genista.

Nullus emptor difficilis bonum edit obsonium.

Cæsus est carus, sic dixit præsul avarus,

Non inscindatur, sed pro festo teneatur.

Item:

Non obulus solus pingue parabit olus.

Semper avarus eget.

Æstimat esse parum sibi, quicquid habet cor avarum.

Item:

Diues es ut Cræsus, sed viuis pauper ut Irus.

Item:

Diues macrescit, quanto plus copia crescit.

Item:

Diues semper biat, pars maior ut sibi fiat.

Item:

Item:

Non est in mundo diues, qui dicit, Abundo.

Item:

Nulla ditari ratione potestis auari:

Vos faciunt inopes, quas cumulatis opes.

Item:

Omnes thesauri nunquam satiant cor auari.

Item:

Omnia des cupido, sua non perit inde cupido.

Item:

Orco siue mari mens æquiparatur auari.

Item:

Perpetuò lignis crescit crescentibus ignis.

Item:

Quæ magis optantur, cùm pleniùs accumulatur,

Non satient mentem semper maiora petentem.

Item:

Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.

Item:

Tantalus in Stygijs nec aqua fruitur, neque pomo:

Sic in diuitijs aret auarus homo.

Item:

Vult oculus nequam prius impleri stomachus quim.

Tenax requirit prodigum.

Aurum quod seruas, & quicquid auarus aceruas,

Quod parcus quæres, effundit prodigus hæres.

Item:

Inijcies fisco, quicquid non vis dare Christo.

Item:

Non sibi, sed alijs, aries sua vellera portat:

Sic alijs cumulat diues auarus opes.

Item:

Prodigus est natus, de parco patre creatus.

22 CARMINVM PROVERBIAL.

Virtus post nummos.

Ad lucrum mores multi sunt, non ad honores.

Item:

Qui studet nummis, hic præfert infima summis,
Condita factori præponit & eius amori.

AVDACIA.

Audentes fortuna iuvat.

Qui plus exponit, plus lucri sæpe reponit.

Nihil supra vires audendum.

Displicet ille labor, sub cuius pondere labor.

Item:

Est durum clare contra flumen natitare,

Item:

Exiguas in se vires alietus habendo,
Exiguas volucres depalcit diripiendo.

Item:

Hoc attentabis, fieri quod posse putabis.

Item:

Non canit in templo, nisi quod scit presbiter, amplo.

Item:

Non tibi sumne iugum, quod vis tua ferre recusat:

Pondere sub medico tutius ire potes.

Item;

Quod potes, id tecum tentes, & viribus æquum.

Item:

Si nescis iacere lapidem, demitte iacere.

Item:

Tu vires metire tuas: si fortis es, aude

Grandia: si fragilis, humeris impone minora.

Item:

Ultra posse viri non vult Deus vlla requiri.

AVLA.

Aule summoperè vitande.

Retrò

Retrò sedet ianuam, non inuitatus ad aulam.

Item:

Stabit post valuam, non inuitatus ad aulam.

Commoda si quæris, ne principibus socieris.

Item:

Fœtor olet caulæ melius quàm mobilis aulæ.

Item:

Regum sollicita quicunque senescit in aula,

Aut fuit, aut semper postulat esse miser.

Exeat aula qui volet esse probus.

Non mihi sit seruus, medicus, propheta, sacerdos.

Item:

Parens virtuti nescit modò regibus vti.

Item:

Vita palatina dura est, animæque ruina.

BAPTISMVS.

Qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit.

Induimur Christo, qui baptizamur in ipso.

Item:

Insors esse volens, isto mundare lauacro,

Seu proprio premeris crimine, seu patrio.

BELLA.

Incerti fallax fiducia Martis.

Est nulli certum, cui pugna velit dare certum.

Item:

Sæpè chalybs chalybem domitat pugnare volentem,

Nulla fides piet asque viris qui bella sequuntur.

Non amat hic Iesum, qui fert ad prælia gesum.

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

Quid mihi cum bellis? seruit mea cura puellis.

BENEFICENTIA.

Animum dantis oportet aspicere.

Dat pyra, dat poma, qui non habet aurea dona.

34 CARMINVM PROVERBIAL.

Benefacite & mutuum date, nihil inde sperantes.

Da citò, da gratis, da munera congrua cuique.

Cum dare non poteris munera, verba dabis.

Item:

Dans vt reddatur sibi, iuste decipiatur.

Item:

Gratia nulla datur, si munere munus ematur.

Item:

Qui mihi vult dare, non debet dicere, quare.

Bis dat, qui citò dat.

Bis non spondebis, quod mox prestare valebis.

Item:

Da tua, dum tua sunt, post mortem tunc tua non sunt.

Item:

Dandi tolle moras, dando citò munus honoras:

Munus dedecoras, inueniendo moras.

Item:

Denigrat meritum dantis mora: sed data raptim

Munera plus laudis, plusque fauoris habent.

Item:

Gratia debetur pro munere, si citò detur:

Sed si tardetur, ingratum munus habetur.

Item:

Plus valet hoc tribuere, quam tribuenda duo.

Item:

Qui citò dat, bis dat: qui tardat munera, nil dat:

Par erit mutuo, qui dabit absque citò.

Item:

Quod datur in manibus, hoc arridet mihi munus.

Gratia gratiam parit.

Alternando boni nos dona manemus amici.

Item:

Da quandoque tua, si vis habere mea.

Item:

Item:

Debes parua dare, si vis maiora rogare.

Item:

Fac bene, seruitium quia non perit vndique gratum.

Item:

Officijs gratus sis, vt fias adamat.

Item:

Sæpe solet dici, fient per munus amici.

Hilarem datorem diligit Dominus.

Dat bene, dat multum, qui dat cum munere vultum.

Item:

Da facie læta: sine lætitia faciei

Quod dederis perdes, rem meritumque rei.

Item:

Qui dare vult alijs, non debet dicere, Vultis?

Item:

Si des plorando, perde s tua munera dando.

Homo homini Deus.

Dum bene vult, facile quis homo succurrere cuique.

Item:

Lædere qui potuit, prodesse aliquando valebit.

CÆCITAS.

Cæci vita miserrima.

Cæcus inops dictus, quamuis varijs sit amictus.

Item:

Cæcos cum claudis in fine venire videbis.

*Neque cæcum ducem, neque amentem
consultorem adhibeas.*

Cæcus agens cæcum, facit ipsum iterare secum.

Item:

Si cæcus cæcum conatur ducere secum,

In foueam ductor cadit, atque deinde secutor.

26 CARMINVM PROVERBIAL.
CALVMNIA ET IN-
famia.

*A vicinis ac municipibus vicinorum ac municipum
scelera prodi solent.*

Est patriota meus, mea scandala dicere promptus.

Item:

Fit mea culpa nota, narrante meo patriota.

Item:

Qui se non noscat, vicini iurgia poscat.

Falsum probum non perueniat ultra aures.

Si decus est morum, ne cures verba malorum.

Item:

Si non morderis, cane quid latrante vereris?

Non est remedium aduersus sycophantæ morsum.

Affligit tortor, grauis affligitque loquutor.

Item:

Sanctorum multis eget implens ora farinis.

Item:

Dicitur absente me, quod non me præfidente.

Item:

Lingua citò lædit, sed læsio rarò recedit.

Item:

Os hostis rarò loquitur bona non sibi charo.

Item:

Qui mea post terga dicit mendacia verba,

Vellem vt linguam perderet ipse suam,

Item:

Scindit ventosa gladio plus lingua doloso.

CAMPANA.

En, ego campana nunquam denuncio vana,

Laudo Deum verum, plebem voco, congrego clerū.

Item:

Funera plango, fulgura frango, sabbatha pango,

Excite

Excito lentos, dissipo ventos, paco cruentos.

CAPTIVITAS.

Nil refert, vno constringi, vel pede bino.

CARITAS.

Quisque vili emere studet.

Taxatur carè, quod vendetur preciosè.

Quæ cara sunt, meliora censentur.

Salmo vilescit, nummo dum gobia crescit.

Carè taxata, non est res vendita grata.

CASTITAS ET VIRGINITAS:

Casti placent Superis.

Despice foetorem Veneris, lectare pudorem.

Item:

Dilige munditiem super omnia munera primam:

Si mundus fueris, Christum super astra videbis.

Nubere melius est quàm vri.

Virgo matura, nisi nubat, erit ruitura.

Nulla reparabilis arte, læsa pudicitia est.

Bis duo notaui, quæ non possunt reuocari:

Virginitas, tempus, dictum, verbumque, iuuentus.

Item:

Clericus ad bella pronus, lasciua puella,

Martius in flore, caret horum finis honore.

Item:

Per Veneris morem virgo citò perdit honorem.

Virginem vitare fas non est.

Est magnum crimen corrumpere virginis hymen.

CIBI ET POTIONES.

Non benè prandebit, potu quicunque carebit.

Non omne est saluum, temerè quod mittis in aluum.

Quod tibi sit sanum videas, non quotidianum.

Acetum, vide infra Ceruisia, Anguilla. vide infra

Casus animalium viscera.

28 CARMINVM PROVERBIAL.

Egeritur tardè cor, concoquitur quoque durè:
Sic quoque ventriculus, tamen exteriora probantur:
Reddit lingua bonum nutrimentum medicinæ:
Concoctu facilis pulmo est, citò labitur ipse:
Est melius cerebrum gallinæ quàm reliquorum.

Item:

Illia porcorum bona sunt, mala sunt reliquorum.

Anisum.

Copia dulcoris, anisi sit melioris:
Emendat visum, stomachum confortat anisum.

Aqua.

Potus aquæ sumptus comedenti incómoda præstat,
Huic friget stomachus, crudus & inde cibus.

Aves.

Nans avis est lentè, verrens torrenda repentè.

Item:

Sunt bona gallina, & capo, turtur, sturna, columba,
Quisquila, phasiades, merulæ, simul ortygometra,
Perdix, frigellusque, otis, tremulusque amarellus.

Butyrum.

Lenit & humectat, soluit sine febre butyrum.

Item:

Mitem, nec mirum, dat sensum dulce butyrum.

Carnes.

Dulcior est caro, quæ magis ossibus hæret vbique.

Porcina.

Carnes porcinae cum cepis sunt medicinæ.

Item:

Est caro porcina sine vino peior ouina:
Si tribuis vina, tunc est cibus & medicina.

Vitulina.

Pro cibo dimidio carnes vituli reputato.

Item:

Sunt

Sunt nutritiuz multum carnes vitulinz.

Caseus.

Caseus allatus conuiuis est malè gratus:
Nam sua natura non signat fercula plura.

Item:

Caseus, anguilla, mortis cibus ille vel illa,
Ni bibas, & rebibas, & rebibendo bibas.

Item.

Caseus est gelidus, stipans, crassus, quoque durus.

Item:

Caseus est nequam, quia digerit omnia, se quim.

Item.

Caseus & cepe veniunt ad prandia sæpè.

Item:

Caseus & panis sunt optima fercula sanis:
Si non sunt sani, tunc hunc non iungito pani.

Item:

Ignari medici me dicunt esse nocium:

Ettamen ignorant, cur nocumenta feram.

Expertis reor esse ratum, quia commoditate

Languenti stomacho caseus addit opem.

Caseus ante cibum confert, si defluat aluus:

Si constipetur, terminet ille dapes.

Item:

Non argos, Largus, non Matthusalem, Madalene,

Non Iob, non Lazarus, caseus ille bonus.

Cepa.

Contritæ cepis loca denudata capillis

Sæpè fricans, capitis poteris reparare decorum.

Item:

De cepis Medici non consentire videntur.

Fellitis non esse bonas, ait ipse Galenus:

Phlegmaticis verò multum putat esse salubreis.

30 CARMINVM PROVERBIAL.

Non modicum sanus Asclepius adserit illas,
Præsertim stomacho, pulchrúmque creare colorem.

Cerasa.

Si cerasum comedas, tibi confert grandia dona,
Expurgat stomachum, nucleus lapidem tibi tollit,
Hunc melior toto corpore sanguis inest.

Cerviſia.

Crassos humores nutrit ceruſia, vires
Præstat, & augmentat carnem, generatque cruorem,
Prouocat urinam, ventrem quoque mollit, & inflat,
Frigidat & modicum. Sed plus deficcet acetum,
Frigidat, emaceratque, melanch. dat, sperma minorat,
Siccus infestat nervos, & pingua siccet.

Item:

Non acidum sapiat ceruſia, sit bene clara,
Ex granis sit cocta bonis, satis ac veterata:
De qua potetur, stomachus non inde grauetur.

Cibi bene nutrientes.

Nutrit triticum & intinguit, lac, caseus infans,
Testiculi, porcina caro, cerebella, medullæ,
Dulcia vina, cibus gustu incundior, oua
Sorbilia, & ficus maturæ, vixque recentes.

Item:

Oua recentia, vina rubentia, pingua iura,
Cum similia pura, naturæ sunt valitura.

Cibi infirmis noxy.

Perſica, poma, pyra, & lac, caseus, & caro salsa,
Et caro ceruina, & leporina, bouina, caprina,
Atra hæc bile nocent, suntque infirmis inimica.

Condimentum.

Salvia, sal, vinum, piper, allia, petroselinum,
Ex his fac sallam, ne sit commixtio falsa.

Crocus.

Confor-

Confortare crocum dixerunt exhilarando:
Artus defectos reficitq; hepar reparatque.

Item:

Crocus assumptus pulchrum dat tibi colorem,
Et mollit pectus, prauum purgatque cruorem.

Fœniculum.

Semen fœniculi pellit spiracula culi.

Fungia.

Vsu fungorum caueas ne decipiaris:
Nam sunt mortiferi, vitiorum suntque datiu.

Halec.

Halec assatum Thuringis est bene gratum,
De solo capite faciunt tibi fercula quinque.

Lac.

Lac *phthisi* bis sanum caprinum, postque cameli,
Ac nutritium plus omnibus est asininum,
Plus nutritium vaccinum sit, quoque ouinum,
Adsit si febris, caput & doleat, fugiendum est.

Marathrum.

Bis duo dat marathrum: febres fugat atq; venenum,
Et purgat stomachum, lumen quoque reddit acutum.

Mespila.

Multiplicant mictum, ventrem dant mespila strictum:
Mespila dura placent, sed mollia sunt meliora.

Muscatum.

Humorem pellit muscatum sæpè comestum,
Alleuat pectus, cor, & præcordia pellit.

Mustum.

Impedit vrinam mustum, soluit citò ventrem:
Hepatis *emphraxin*, splenis generat lapidemque.

Item:

Prouocat vrinam mustum, citò soluit, & inflat.

32 CARMINVM PROVERBIAL.

Nuces.

Post pisces nux sit, post carnes caseus adsit.

Item:

Vnica nux prodest, nocet altera, tertia mors est.

Oua.

Post ouum molle, bonum haustum tibi tolle:

Post durum bibe bis, sic longo tempore viuis.

Item:

Regula presbyteri iubet hoc pro lege teneri,

Quod bona sint oua, candida, longa, noua.

Item:

Singula post oua pocula sume noua.

Item:

Si sumas ouum, molle sit atque nouum.

Panis.

Panis non ca'idus, nec sit nimis inueteratus:

Sed fermentatusque oculatus, & bene coctus,

Et salus modice, & granis validis electus.

Non comedas chruſtam, cholera quia gignit aduſta.

Item:

Quando deest panis, tunc est cibus omnis inanis.

Persica.

Persica cum musto vobis datur ordine iusto

Sumere, sic est mos nucibus sociando racemos.

Piper.

Quod piper est nigrum, non est dissoluere pigrum,

Phlegmata purgabit, concoctricemque iuuabit:

Leuco piper stomacho prodest, tussi que dolorique

Vtile, praeueniet motum febrisque rigorem.

Pisa.

Pisum laudandum nunc sumpsimus ac reprobandum:

Est inflatum cum pellibus atque nocium:

Pellibus ablatis, est bona pisa satis.

Pisces

Pisces.

Sint cocti vino pisces cum petroselino.
Si pisces molles sunt, magno corpore tolles :
Si pisces duri, parui sunt plus valeturi.

Porrum

Reddit fœcundas mansum persæpè puellas:
Manantemque potes naris retinere cruorem,
Vngas si nares intus medicamine tali.

Pruna.

Frigida sunt, laxant, multum prosunt tibi pruna.

Pulmen'um.

Esto pulmentum, quia non est læsio dentum.

Pyra.

Adde pyro potum: nux est medicina veneno.

Item:

Ægrotare potes, nisi vinum post pyra potes.

Item:

Cruda grauant stomachum, releuant pyra cocta gra-
uatum.

Item:

Cum coquis, antidotum pyra sunt: sed cruda venenū.

Item:

Dum pyra manducas, pro consuetudine ducas,

Vt citius potes, quicquid habere potes.

Item:

Fert pyra nostra pyrus, sine vino sunt pyra virus :

Si pyra sunt virus, sit maledicta pyrus.

Item:

Post pyrum da potum, post pomum vade cacaturū.

Rapa.

Rapa iuuat stomachum, nouit producere ventum,

Prouocat vrinam, præstatque in dente ruinam :

Si male cocta datur, tibi torsio sic generatur.

Sal.

Desiccat humidum sal, non lapidumque saporat,
Subtilat grossum, foetorem pellit odorum.

Item:

Vas condimenti præponi debet edenti:
Sal virus refugat, rectè insipidumque saporat,
Non sapit elca probè, quæ datur absque sale.

Item:

Vrunt res salæ visum, semenque minorant,
Et generant scabiem, pruritum, siue vigorem.

Serum.

Inciditque, lauat, penetrat, mundat quoque serum.

Sinapi.

Est modicum granum, siccum, calidumque sinapi,
Dat lachrymas, purgatque caput, tollitque venenum.

Vinum.

Corpora plus augent tibi dulcia, candida vina.

Item:

Dat purum vinum tibi commoda plurima: primum
Confortat cerebrum, stomachum reddit tibi laetum,
Fumos euacuat, & viscera plena relaxat,
Acuit ingenium, visum nutrit, leuat aures,
Corpus pinguisficat, vitam facit atque robustam.

Item:

Dum saltant atomi, patet excellentia vini.

Item:

Gignit & humores melius vinum meliores:
Si fuerit nigrum, corpus reddit tibi pigrum.

Item:

Si bona vina cupis, quinque hæc laudantur in illis:
Fortia, formosa, & fragrantia, frigida, frigida.

Item:

Si vinum rubrum nimium quandoque bibatur,

Venter

Venter stipatur, vox limpida turbificatur.

Item:

Vinum lymphatum dulcescit, lædere nescit.

Item:

Vinum Rhenense decus est, & gloria mensæ.

Item:

Vinum sit clarumque, vetus, subtile, maturum,
Ac bene dilutum, saliens, moderamine sumptum.

Item:

Vina probantur odore, sapore, liquore, colore.

Vippa.

Bis duo vippa facit, mundat dentes, dat acutum

Vilum: quod minus est, implet; minuit quod abundat:

Vua: vide supra, Persica.

Vue passæ.

Passula non spleni, tussi valet, est bona reni.

CONCORDIA.

Concordia, amicitie vinculum.

Lis odium gignit, charos concordia stringit:

Mutua defensio tutissima.

Palmarum quando lauant mutuò, se mutuò mundant.

Item:

Vtraque mundatur, dum palma palma lauatur.

Paruis diues concordia rebus.

Si concordemus, satis omnibus est quod habemus.

CONFESSIO.

Semper celanda confessio, nec referanda.

Qui peccatum fatetur, est innocens.

Crimina ne celes, magna est medicina Fateri.

CONIECTURA.

Nidus testatur, ibi qualis avis dominatur.

De fructu arbor cognoscitur.

Affectus mentis operum patet experimentis:

36 CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Arbor vt ex fructu, sic nequam noscitur actu.

Item:

Qualis erit mulier, tale coquebit olus.

E. cantu dignoscitur auis.

Nequam per verba, per odorem noscitur herba.

Propterea apparet, quæ plantæ frugifera future.

Curuum se præbet, quod aduncum crescere debet.

Item:

Vrit maturè, quæ vult vitica manere.

Vultus proditor animi.

Caluo virtutes variæ sunt atque salutes,
Est sapiens, hilaris, plus verax & liberalis.

Item:

Cautus homo cauit quotquot natura notauit.

Item:

Cernitur in caliga, cruris quo fractio facta.

Item:

Cernitur in facie omnis secreta voluntas.

Item:

Distortum vultum sequitur distortio morum.

Item:

Est facies testis, quales intrinsecus estis.

Item :

Hirsutus, fallax, irascens, prodigus, audax.

Item :

In rufa pelle, vix est animus sine felle.

Item:

Inconstans animus, oculus vagus, instabilis pes,
Sunt tria vitanda, de quo mihi nulla boni spes.

Item:

Intima per mores cognoscimus exteriores.

Item:

Item:

Noscitur ad nasum mulier quæ vendit omasum.

Item:

Per rubram barbam debes cognoscere nequam:

Multi non rubram, sed habent cum crimine nigram.

Item:

Rarò breues humiles vidi, longos sapientes,

Albos audaces, rufoque colore fideles.

Item:

Si non vis falli, fugias consortia calui.

Item:

Si quæras socium, nunquam iungas tibi luscum:

Rarò namque vident lumina lusca fidem.

Item:

Vultu sæpè tacens signa loquentis habet.

Item:

Vultu talis eris, qualia mente geris.

CONSCIENTIA.

Conscientia mille testes.

Scandala me verè calidum rubrùmque dedere.

Item:

Te prodit facies, tu mala cum facies.

Murus ahenus esto, nil conscire sibi.

Qui sibi nil conscit, secura mente quiescit.

Nihil est miserius, quàm animus hominis conscius.

Consciis ipse sibi, de se putat omnia dici.

Item:

Degeneres trepidant animi, peioraque versant.

Item:

Heu miserum, quid agam? porto sub pectore plagam,

Tanquam si portem sub eodem pectore mortem.

CONSENSVS.

Faciens & consentiens eidem pœnæ obnoxij.

38 CARMINVM PROVERBIAL.

Pœnam confimilem clauus fert atque foramen.

Item:

Si quis delinquit, vt Paulus Apostolus inquit,

Qui consentit ei, sit reus ipse rei.

CONSILIVM.

Consilium post facta inutile.

Non ad præteritum consul valet, imò futurum.

Consilium senile iuuenili præstat.

Vtere consilio, vir amice, senum tibi mando.

Gladiator in arena consilium capit.

Si breue consilium, dicitur esse bonum.

Multi pacifici sunt tibi, & consiliarius vnus de mille.

Auxilio multi sunt, consilio tibi pauci.

Res sacra consultor.

Consilio factum, non poenitet esse peractum.

Item:

Vtere consilij, vt sæpius inde iuueris.

CONSORTIVM.

Claudi vicinus subclaudicare disces.

Ad mala facta malus socius socium trahit: & sic

Fit malus & nequam, qui fuit ante bonus.

Item:

Dum spectant oculi læsos, læduntur & ipsi.

Item:

Elige sanctorum consortia, non reproborum:

Qui conuersatur cum sanctis, sanctificatur.

Item:

Fili, talis eris, qualem socium tibi quæris.

Item:

Illos deuita, quos infamat mala vita.

Item:

Per prauum socium, vir venit in vitium.

Item:

Qui

Qui iuxta claudos habitat, subclaudicat idem:
Admixtusque malis, dicitur esse malus.

Item:

Rebus in humanis tria sunt peiora venenis:
Peruersus socius, mala foemina, falsus amicus.

Item:

Si sanctos sequeris, sanctus sic efficieris:
Sed peruerteris, si peruersis socieris.

Item:

Sordidus implicitos prauosque cauebis amicos:
Elige consortem, qui sanctam det tibi sortem,

Item:

Surgit origo mali, de turpi saepe sodali.

Paulum fermenti totam fermentat massam.

Hoc scio pro certo, quando cum stercore certo,
Vincō seu vincor, semper ego maculor.

Item:

Læditur à stimulo, quicumque fricatur ab illo.

Item :

Omnia contacta denigrat, pix calefacta.

Item:

Pix dum palpatur, palpando manus maculatur.

Item:

Pomum corruptum citò corrumpit sibi iunctum.

Item:

Vnica praua pecus, inficit omne pecus.

Simile simili gaudet.

Cognitus in parte, fit per socium vir apertè.

Item:

Noscitur ex comite, qui non cognoscitur ex se.

Societas leonina. Vide, Dominum.

Ludi stultorum, dominorum, siue luporum,

Non benè luduntur, quia seria saepe sequuntur.

40 CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Non bonus est socius, qui comedit omnia solus.

CONSVETUDO.

Ab assuetis non fit passio.

Læditur in clune vir raro solens æquitare:

Item:

Natis scintilla fabrorum non nocet vlla.

Difficile est assueta derelinquere.

Cartas de casco tardè depellitur eso.

Item:

Consuetudo potens natura fortior ipsa est.

Item:

Fallere qui didicit, fallere semper amat.

Item:

Ire catenatus nescit canis inueteratus.

Item:

Qui pedit, dum vult: pedit, dum pedere non vult.

Item:

Quod noua testa capit, inueterata sapit.

Item:

Quod puer assuescit, leuiter demittere nescit.

Lex est & regio.

Fœmina casta, securis acuta, cliensque fidelis,

Hæc tria Parrhisys nunquam vel raro videbis.

Item:

Garrulus est Sueuus, malus Hæreticusque Hispanus,

Bauarus inçeltat, Francus per numina iurat,

Omnis hypocritat Misnensis, Saxoque potat,

Britannus dominum prodit, rapit atque Polonus.

Item:

Germani possunt cunctos tolerare labores:

O vtinam possent sic tolerare sitim.

Item:

Halec

Halec assatum Thuringis est bene gratum,
De solo capite faciunt sibi fercula quinque.

Item:

In curra tunica Saxo saltat quasi pica.

Item:

Parrhisius locus egregius, mala gens, bona villa:
Nam duo pastilla pro nummio dantur in illa.

Item:

Quod terræ mos est, hoc terræ semper honos est.

Item.

Si fueris Romæ, Romano viuito more:

Si fueris alibi, viuito sicut ibi. *more loci.*

Item:

Sunt loca, sunt gentes, quibus & mactare parentes
Est fas & pietas, dum longa superuenit ætas.

Item.

Terræ ad quam pergis, cape mores, quos ibi cernis.

Item:

Te seruare decet mores, illamque loquelam

Eius telluris, incola cuius eris.

Item:

Vita, genus, linguæ variæ, variant regiones:

Vna nequit cunctos regula distinguere mores.

Item:

Westphalicus vir catholicus nullus amicus,

Dum tibi dicit Aue, sicut ab hoste caue.

CONTEMPTVS ET VILITAS.

Etiam capillus vnus.

Nullus tam prauus saccus quin sit prece dignus.

Item:

Quamuis sint modica, prosunt tamen omnia lucra.

Ex gr. n. s. aceruus.

Multa iuuant collecta simul: nam plurimus amnem

43 CARMINVM PROVERBIAL.

Riuulus existens gignit, scintillaque flammam.

Item:

Multa simul modica, magnum faciunt cumulata.

Frustrà nihil.

Nil est tam prauum, quod ad vllum non valet vsum.

Item:

Tam malè nil cūsum, quod nullum profit ad vsum.

Melius il quàm nil.

Gobio dum capitur, tunc piscis captus habetur.

Item:

Non panis nullus, sed dimidiū valet vllus.

Item:

Plus valet il quàm nil: sit procul ergo nihil.

Item:

Sicut ego noui, plus testa pars valet oui.

Alex ultro nia putret.

Dicitur oblatum fore seruitium malè gratum.

Neminem prae te contemnas.

Parua necat morſu ſpatioſum vipera taurum,

A cane non magno ſæpè tenetur aper.

Item:

Tu qui ſumma potes, ne diſpice parua potentem:

Nam prodeſſe poteſt, ſi quis obeſſe nequit.

Non curat teſtudo muſcas.

Si non morderis, cane quid latrante vereris?

Item:

Si te contemnunt homines, & friuola dicunt,

Nil contra riſus debes, quàm dicere, Miſus.

Qui paruum contemnit, indignus

eſt magno.

Carnibus eſt dignus, qui benè mandit olus.

Item:

Dignus erit magno, qui parua capit iubilando.

Item:

LOCI COMMVNES.

Item:

Paruum seruabis, donec maiora parabis.

Ruflicanum oratorem ne contempseris.

Non contemnatur, quisquis bene consiliatur.

Item:

Non sit neglecta serui sententia recta.

Item:

Sæpè etiam stultus fuit opportuna locutus:

Et celat nucleum arida testa bonum.

CONVIVIUM.

Consecratio mensæ.

In mensa residens, & panem non benedicens :

Ille sedet quasi sus, & surgit sicut asellus.

Alma Dei dextra benedicat prandia nostra.

Item:

Esca præsentis benedic, Deus, & comedentes:

Potum seruorum benedic, Deus alme, tuorum:

Et reliquum munus benedicat trinus & vnus.

Item:

Hic cibus & potus à Christo sit benedictus.

Item:

Nos conuiuantes benedic Deus, & epulantes:

Vt laudem referant, & semper te benedicant.

Item:

Per te rex Christe, benedictus sit cibus iste. *

Gratiarum actio.

Gratia, laus, & honor, tibi sit rex Christe creator,

Qui nos pauidi potu, dapibus satiasti.

Mores mensæ.

Absint à mensa, detractio, murmur & ira:

Sed cum lætitia sumatur potus & esca.

Item:

Absint offensæ, cum sit celebratio mensæ.

44 CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Baltea laxabis, ad mensam quando meabis,
Ne sed eas mœstè, nec dissoluas inhonestè.

Item:

Dum cibus extat in ore tuo, potare cauetò.

Item:

In vasis offare decet, non ore repleto:
Nec mappa dentes tergas, oculosque fluentes.

Item:

Dum conuiuares, caueas ne multa loquaris.

Item:

Pocula dum sumis, immerge labra modestè:
Qui propè fert nasum, porum non sumit honestè.

Item:

Quæ prandes hora, cultrum malè mittis in ora.

Item:

Quisquis amat dictis absentum rodere famam,
Hanc mensam vetitam nouerit esse sibi.

Item:

Sal primò poni debet, primòque reponi:
Non benè mensa tibi ponitur absque sale.

CVRA.

Cor ne edito.

Ex animis animum curas procul exime: nutu
Fiunt & veniunt omnia namque Dei:

Item:

Cura facit canos, quamuis homo non habet annos.

Item:

Mox erit antiquus curarum semper amicus.

Item:

Triste cor, ira frequens, mens rarò gaudia voluens,
Hæc tria consumunt corpora sine breui.

CVRIO-

CVRIOSITAS.

Multa non possunt simul fieri.

Egregios cumulare libros, præclara supellex:
Vnum sed melius voluere sæpè librum.

Item:

Pluribus intentus, minor est ad singula sensus.

Item:

Qui binos vna lepores sectabitur hora,
Vno quandoque, quandoque carebit viroque.

Nihil inanius quam multa scire.

Hic digitos maculat, qui cuncta foramina tentat.

Nodum in scirpo querere.

Si cælum caderet, stans sedes nulla maneret.

Quæ supra nos, nihil ad nos.

Ad secreta poli curas extendere noli.

Item:

Scire rudes quærun, quod docti non docuêrunt.

CVRSVS.

Currens lassatur, quo præcurrens agitur.

CVSTODIA.

Pax ibi seruat, custodia quo dominatur.

DAMNVN.

Vexatio dat intellectum.

Nescit homo verè quod habet, nisi cesset habere.

Item:

Quæ pro parte nocent, plurima sæpè docent.

DEBITVM.

Reddite omnibus quod debetur.

Creditor huic præstat, qui soluere debita curat.

Item:

Debita solue citò, ne damnum detur amico:

Si citò non soluis, te sponte crimine voluis:

Soluere si tardas, fieri tibi grata retardas.

Item:

Expectans longè, non vult dimittere quæque.

Item:

Mutua quæ debes, ridendo soluere debes.

DEVS.

Creator per creaturas cognoscendus.

Emicat ex ipsis diuina potentia rebus:

Et leuis est cæspes, qui probet esse Deum.

Item:

Floribus è medijs spirat diuina potestas:

Quia pascente, lenis pabula passer habet.

Item:

Omnis in orbe locus fert Deitatis opus.

Item:

Vel mihi planta suis Numen demonstrat ab herbis.

Præsentemque refert vna vel herba Deum.

*Deus non in manufactis templis habitat, nec manibus
humanis colitur.*

Si Deus est, si cuncta tenet, si cuncta creauit,

Nec domibus claudi voluit, neque munus amauit:

Quærit adorari, non sibi dona dari.

Deus ubique est.

Enter, præsentem Deus est, & ubique potenter.

Item:

Omnem habitum mundi totus Deus implet & ambit,

Quem templo cordis mens pia semper habet.

Item:

Stans Deus hic & ibi, regnat vtrique sibi.

Dei prædestinatio.

Simpliciter Dominus electos semper amauit,

Odiuit reprobos, nisi quantum sunt opus eius.

Dei providentia.

Nulla creatura fuerat, sed cuncta futura.

Omnia

Omnia mente Dei poterant prius illa teneri,
Eius & obsequijs quasi facta potenter haberi:

Quippe Deo præsens, tunc erat id quod erit.
Non mutatur enim Deitas, nec habet variari,
Crescere vel minui, maióruē minóruē putari,
Nec magis est locuples, plúque minúsque potens.
Sed Deus antè fuit, quàm res quæ tempora præstat:
Hinc igitur restat, quia temporibus prior extat.
Principium sine fine Deus, lux prima Deorum,

Eius ad imperium sæcula sunt & erunt.

Deo nihil occultum.

Quàm vetus est Luna, scit cuncta creans Deus vni.

Dominus dedit: Dominus abstulit.

Dat Deus: & recipit sæpè, quod ipse dedit.

Item:

Destruit & rodit fors omnia, quæ Deus odit.

Ex Deo omnia, & per illum, & in illum.

Auro quid melius? Iaspis: quid Iaspide? Virtus:

Quid virtute? Deus: quid Deitate? Nihil.

Item:

Cuncta potest facere Deus omnipotens, scio verè.

Item:

Est super omne Deus, Rex Dominúsque meus.

Item:

Factum factori summo præponere noli.

Item:

Sicut arena maris numero caret atque carebit,
Vtque carent numeris fulgentia sydera cœli:

Sic nec habent numeros inclyta signa Dei.

Multa noris oportet, quibus

Deum fallas.

Fallere mortalem res est tenuissima, visum:

Lumina quis faller, semper aperta Dei?

Item:

Omnia qui cernit, frangit, Deus, omne superbum:

Ah miser, hunc qui se fallere posse putat.

Sed Jupiter dipteram inspexit: vide Peccatum.

Scit continere Deus, ergo Deum reuerere.

Si Deus nobiscum, quis contra nos.

In Domino dirum mortificabo virum.

Item:

Non mendax Deus est, promissa fideliter implet:

Credite, desertos non sinit esse suos.

Sine ope diuina nihil valemus.

Absque Deo facta sua qui disponere curat,

Huius amor verè non multo tempore durat.

Item:

Doctores opifex Deus efficit & sapientes.

Item:

Ex ope celesti fit, si quid habetur honesti:

Et venit à superis, ut agas benè vel mediteris.

Item:

Frustra conatur, cui non Deus auxiliatur.

Item:

Prouidet & tribuit Deus & labor omnia nobis:

Proficit absque Deo nullus in orbe labor.

Item:

Virtutum munus præstare potest Deus vnus.

Timor Dei initium sapientie.

Cum quis turpe facit, & me spectante rubescit;

Cur spectante Deo non magis ille rubet?

Item:

In studijs toto Dominum cole pectore Christum,

Is parui merces magna laboris erit.

Item:

Omnibus in factis, peragendis siue peractis,

Deber

Debet proponi Deus humanæ rationi.

Item:

Quicquid agis, Domini laudem fratrisque salutem
Respice: de fructu viderit ipse Deus.

Utrò Deus suppeditat bona

Ex panibus quinis, ex pisciculis quoque binis,
Manus diuina satiauit millia quina.

Item:

Nullus censetur pauper nec egenus habetur,
Quin citò ditetur, Deus huic si propitietur.

CHRISTVS.

E templo gentes Christus percussit ementes.
Morbus, signa, cibus, blasphemia, dogma, fuere
Causæ cur Dominum turba secuta fuit.

Prima domus Christi fuit alius virginis almar,
Altera præsepe, crux tertia, quarta sepulchrum,

Christus est via, veritas & vita.

Est Christus lignum vitæ de virgine nascens,
Nos verbis, nos exemplis, nos Nectare pascens.

Item:

Filius ipse Dei spes nostra progeniei,
Auctor honestatis, fons perpetuæ bonitatis.

Item:

Qui, moritur Christo, viuit: qui viuus in illo est,
Non moritur: non est mors vbi Christus adest.

Item:

Tu via, vita, salus, Iesu: credamus (Iesu)
Fas, quòd tu nobis sis via, vita, salus.

Item:

Vita labor nostra est: releuas tu (Christe) laborem:
In te fit noster, vita beata labor.

*Christus excitatus est propter iu-
stificationem nostram.*

D

50 CARMINVM PROVERBIAL.

Nobis surrexit, qui nobis tartara fregit.

Item:

Ortus (Christe) tuus, tua mors, sunt omnia nostra :

Et nostrum est, cœli templa quod alta subis.

Christus morte sua mortem aboluit.

Aspice serue Dei, sic me posuere Iudæi:

Aspice deuote, quoniam sic pendeo pro te :

Vt viuas, morior: non est dilectio maior:

Mortem mortem demo, ne moriaris homo.

Item:

Est pugil fortis, qui frangit vincula mortis.

Item:

Frende Satan, fremde munde, caro fure, mors fera sequi:

Christus enim victor sceptrâ paterna tenet.

Item:

Mors tua, Christe, mihi vita est, victoria, regnum :

Labe mea morior, sanguine viuo tuo.

Item:

Nil Isaac patitur, aries sit victima Christo:

Nec Deitas patitur, cum moriatur homo.

Item:

Vulnera, flagra, crucem pro nobis Christe tulisti:

Tu mihi fidenti tempore mortis ades.

Gratia Christi saluamur, non operibus.

Christus confessum, licet omni crimine pressum,

In quauis hora suscipit absque mora,

Item:

Nemo petit cœlum, nisi per te Christe redemptus:

A te vera salus, non aliunde venit.

Item:

Nudus ut in mundum veni, sic nudus abibo:

Vulneribus Christus sit medicina meis.

Item:

Sola diuina saluandus sum medicina.

Item:

Summa Dei pietas veniam non dimidiabit:

Aut nihil, aut totum propitiando dabit.

Item:

Virtus sola Dei nos crimine purgat ab omni.

In Christo omnes thesauri sapientie reconditi.

Hoc est nescire, sine Christo plurima scire.

Item:

Quæ pietate caret, non est doctrina putanda:

Et Christum ignorans bellua totus homo est.

Magi ab oriente obtulerunt illi munera.

Caspar fert myrram, thus Melchior, Balthasar aurum.

Qui recipit vos, me recipit.

Charus legatus Christi, si Christus amatus.

Sicut in Adam omnes moriuntur, ita & per

Christum omnes viuificabuntur.

Adam primus homo damnauit sæcula pomo:

Abstulit at damnum filius ipse Dei.

Item:

Arbore sub qua

Quod primus A

Sed postremus A

Damna prioris A

Si non primus A

Nō postremus A

dictauit clericus A

peccauit in arbore qua

natus de virgine qua

reparauit in arbore qua

peccasset in arbore qua

moreretur in arbore qua

dam

Verbum caro factum est.

Christus homo, Deus est: idē Deus, est homo Christus:

Si Deus est & homō, vult atque potest misereri.

Quod velit, hoc homini confero: posse, Deo.

Item:

Christus verus homo, verus Deus est crucifixus:

Sed caro non Deitas, hostia mortis erat.

Item:

52 CARMINVM PROVERBIAL.

Non pater, aut flatus, sed filius est homo factus :
Nam per quem fecit Deus omnia, iure refecit.

Item:

Sum quod eram, nec erā quod sum, nunc dicor vtrūq;

SPIRITVS SANCTVS.

*Corpus vestrum templum est habitantis
in vobis Spiritus sancti.*

Quām foelix anima est, in qua sibi ponere sedem
Dignatur summi Spiritus ipse Dei!

Item:

Qui nequit fraudes, æstūque libidinis ardet,
Ille nequit templum Flaminis esse sacri.

TRINITAS.

*Pater, Filius, & Spiritus sanctus, vnus
Deus in tribus personis.*

Est Pater, est natus Deus, est & Spiritus almus.
Sol tibi splendorem semper parit atque calorem,
Sol, calor, & splendor sed simul esse solent:
Tres quoque personæ sic sunt Deitate sub vna.

Item:

Nix, glacies, & aqua, tria nomina, res tamen vna:
Sic in personis trinus, Deus est tamen vnus.

Item:

Omnia qui verbo motum spirante creauit,
Omnia nunc patrio seruat amore Deus.

DIABOLVS.

Diabolus contrarius Deo.

Dæmon ipse crucem fugit, vt malus vndique lucem.

Item:

Dæmon lucratur à quo Deus spoliatur.

Item:

Lucifer ipse Deo similis fieri meditatus,
Mox quasi peccator pro crimine præcipitatus:

Quippe

Quippe Deo similis non erat esse datus.

Satanas transfiguratur in angelum lucis.

Angelico lucet sæpè colore Satan.

Item:

Cùm Dæmon aliquem confundere vult maledictum,
Nititur vt longum sibi circumponat amictum.

Item:

Dæmon quò poterat nulla ratione venire,
Illuc legatos destinat ire suos.

Item:

Præco venit Satanæ, quò non valet ipse venire.

DIFFERENTIALES.

Accuso, incuso.

Incufo dominos, accuso sæpè minores.

Acies, acumen.

Est acies belli, sed acumen fit tibi cultri.

Item:

Est acies oculi, ferri, bellique caterua.

Acor, mucor, rancor.

Carnis rancor, acor vini, mucor quoque panis.

Acus us: acus, eris.

Puncta pungit acus, gallinis spargitur acus.

Adeps, aruina, pinguedo.

Intus adeps, aruina foris, pinguedoque quæuis.

Aeger, egrotus.

Ingemit ægrotus, quia languet corpore totus:

Æger languescit, mentis vitium quia crescit.

Aequor, fretum, mare, pontus.

Cùm fremit, esse fretum: mare dicas, cùm sit amarū:

Pontus, ponte caret: sed ab æquo, dicitur æquor.

Aequus, equus.

Miles pungit equum, sed iudex iudicat æquum.

Item:

54 CARMINVM PROVERBIAL.

Non est dignus equo, cui charior est equus æquo.

Affinis, confinis.

Affinis genere, confinis proximitate.

Alba:

Dicitur vrbs Alba, vestitur presbyter alba.

Ales, volucris.

Si volat, est volucris: ales, si gesserit alas.

Altercari, litigare.

Litem dant homines, altercanturque sophistæ.

Alumnus.

Est & qui nutrit, & qui nutritur, alumnus.

Alius, venter, uterus.

Venter consumit, uterus parit, egerit alius.

Amita, auunculus, matertera, patruus.

Sunt patruus, patris fratres: amitæque, sorores:

Frater, auunculus est: soror est matertera matris.

Amurca, sex.

Fæx vini tibi sit, olei dicatur amurca.

Anceps, auceps.

Est dubius anceps, volucrem sed decipit auceps.

Anus, us: anus, i.

Forma senilis anus, pars quædam corporis anus.

Apocope, paragoge: epenthesis, syncope.

Syncope de medio tollit, quod epenthesis auget:

Aufert apocope finem, quem dat paragoge.

Aquila, aquilo.

Dic aquilam, volucrem: ventum dicas aquilonem.

Ara, bara.

Est hæræ porcorum, sed dicitur ara deorum.

Arcus, ars, arx.

Ars docet, arx nutrit, arcus tegit, & ferit idem.

Ardeo.

Ardet mens, ardet clypeus, focus ardet, & ædes:

Hæc

Hæc amat, hic splendet, hic vrit, & vritur illa.

Arundo, hirundo, hirudo.

Ales hirundo volat, nat hirudo, agitur arundo.

Item:

Cantat hirundo, floret arundo, natat hirudo.

Item:

Cantat hirundo, fugit hirudo, crescit arundo.

As.

As obolus, pondus as est possessio tota.

Asilus, asylum.

Turbat asilus apes, miseris succurrit asylum.

Assensus, consensus.

Assensum verbis, consensum dic fore factis.

Avarus, parcus, largus, prodigus.

Prodigus est, animi vitio retinenda profundens:

Largus, qui sumptus facit ex ratione libenter.

Parcus, qui retinet quicquid non postulat usus:

Nam retinet cupidè, quod res deposcit, avarus.

Aura.

Aëra, splendorem, ventum simul atque fauorem,

Quatuor hæc aura significare solet.

Basium, osculum, suavius.

Basia coniugibus, sed oscula dantur amicis,

Suavia lasciuis miscentur grata puellis.

Bellum, duellum, pugna, prælium.

Militis est bellum, fortis pugilisque duellum,

Pugnaque virorum, sed prælia dic mulierum.

Cælo, celo.

Qui sculpit, cælat: seruans abscondita, celat.

Cæsaries, coma, crinis, iuba.

Est coma quadrupedis, colubri iuba siue leonis,

Cæsaries hominis, crinis propriè mulieris.

Calx.

56. CARMINVM PROVERBIAL.

Pars pedis est hic calx: cōbustus calculus, hæc calx.

Camera, thalamus.

Sit thalamus sponsi, cameram dic esse scholaris.

Candeo.

Candida res candet, & ferri lamina candet.

Canis.

Latrat in æde canis, nat in æquore, fulget in astris.

Capistrum, frænum.

De ferro frænum, constat de fune capistrum.

Carbo, pruna.

Dum calor, est pruna: carbo, dum deficit ignis.

Cassis, is: cassis, idis.

Fallit aues cassis, munit caput ænea cassis.

Item:

Hæc cassis, galea: hic cassis, rete vocatur.

Caulis, caula.

Dic caules olera, dicuntur ouilia caulæ.

Cerno, confidero.

Corporeis oculis cerno, confidero mente.

Cetus, cœtus.

Est piscis cetus, populi collectio cœtus.

Cetus, ti, piscis: cœtus, tus, concio plebis.

Cingula, cingulum.

Cingula sunt hominum, cingula stringit equum.

Claritas, claritudo.

Claritas splendoris, claritudo nobilitatis.

Clava, clavis, clauis.

Clava ferit, clavis aperit, clauis duo iungit,

Induo te clauo, regē clavi, percutē clava.

Cochlea.

Dic cochleam, turris scalam, testamque limacis.

Cæno, iento.

Ientamus manē, cænamus vespere factō.

Capi,

Cæpi, memini, noui, odi.

Bis duo sunt, odi, noui, cæpi, meminiq̃ue,
Quæ retinent sensum præsentis præteritiq̃ue.

Collega, comes, consors, sodalis, lociuis.

Consortes coniungit amor, socios Labor vnus,
Missio collegas ad eundem copulat actum,
Ast eadem comites venit via, mensa sodales.

Colo.

Agros, rus, formam, superos colit atque parentes:

Colus, colum.

Fert ancilla colum, penetrat res humida colum.

Cominus, eminus.

Eminus ad longè, sed cominus ad propè spectat.

Concipio.

Concipit hic mente, mulier sed concipit aluo.

Conduco, loco.

Conducit, dantis pretium: locat, accipientis.

Confiteor, fateor.

Confiteor spontè, fateor mea facta coacte.

Consulo.

Consulo te, quærens: tibi consulo, consilium dans.

Consultor, consultus.

Consultos poscit, quod consultus benè noscit.

Consummo, consumo.

Consummare volo mea, sed consumere nolo.

Conuentus, conuenticulum.

Est Monachorum conuentus vel Monacharum,
Sed conuenticulum dicas pietate carentum.

Corona, diadema, laurea, sertum.

Virginis est sertum, clerique corona, poetæ

Laurea, rex gestat diadema vel induperator.

Corusco, mico, radio.

Sol radiat, mucróque micat, fulgórque coruscat.

58 CARMINVM PROVERBIAL.

Ereo, screo.

Iactans sputa screat, res Deus ipse creat.

Cruor, sanguis.

Sanguis alit corpus, cruor est à corpore fusus.

Cruz.

Cruz est tormentum, cruz est mirabile signum.

Cubo cum compositis.

Accumbens dormit, discumbens fercula sumit,
Concumbens violat, procumbens numen adorat,
Occumbens moritur, victus succumbere fertur:
Qui cubat, ille iacet, vigil excubat, incubat ales.

Cubitum, cubatum.

Sanus eo cubitum, malè sanus eo cubatum.

Cuculus, cucullus.

In sylvis cuculum, in claustris quære cucillum:

Decedo, discedo.

Decedit moriens, discedit ab vrbe recedens,

Decoro, decyro.

Quem veneror, decoro: què pulchrum reddo, decòro

Decorus, pulcher.

Te vestis pulchrum, reddit natura decorum.

Delictum, peccatum.

Sit tibi delictum, si non facies facienda:

Sit tibi peccatum, facies si non facienda.

Dy, di.

Scribe dij, lege di, si vis vrbanius haberi.

Diues, felix.

Vir diues propriè, cui res succedit abundè:

Fœlix possessa tenet cum prosperitate.

Donum, munus.

Dat meritum, munus: sed confert gratia donum.

Duco, nubo.

Vir sponsam ducit, sed viro fœmina nubit.

Edico,

Edico, indico.

Edicunt reges, indicit festa sacerdos.

Edo, sum.

Quod lupo est agnum, non est mirabile magnum.

Eruca, tinea.

Eruca caules, erodit tinea vestes.

Facetus, lepidus.

Est verbis lepidus aliquis, factisq; facetus.

Facies, vultus.

Consistit facies, sed vultus sæpè mutatur.

Facultas.

Artes, diuitias, designat posse facultas.

Falx.

Falce puto vineam, meto sata, rondeo prata.

Falx, fax, faux.

Falx metit & scindit, fax vrit, faux quoque mandit.

Falx, fas, fax, faux.

Faux est, falsq; licet, resecat falx, fax quoque lucet.

Fascis, fasces.

Pondera sunt fascis, fasces dicuntur honores.

Fistula.

Fistula dulce canit, est morbus fistula durus.

Flagro, fragro.

Fla facit ardorem, sed fra largitur odorem.

Flamen.

Hoc flamen flatus, hic flamen presbyteratus.

Fœdus, i: fœdus, eris.

Sordibus est fœdus, pro pacto dicito fœdus.

Forceps, forfex, forpex.

Fex est filorum, ceps ferri, pexq; pilorum.

Item:

Forfice fila, pilum cape forpice, forcipe ferrum.

Frons, dis: frons, tis.

60 CARMINVM PROVERBIAL.

Frons frondis folium, frons frontis pars capitis sit.

Item:

Frons frontis caput est, frons frondis in arbore crescit.

Fungor, fruor, potior, vescor, vtor.

Diuinis fruimur, mundanis vescimur escis:

Vescimur & potu, fungimur officio:

Vtūmur vtilibus, exoptatisque potimur.

Fugio, fugo.

Audacem fugio, sed timidumque fugo.

Fulgere, lucere, nitere.

Gemma nitet, sydus fulget, candelaque lucet.

Fundus, funda.

Fundus fundit opes, diffundit funda lapillos.

Fur, fursur.

Fur simplex latro est, geminatum sit cibus apro.

Fur, latro.

Fur latet in furno, latro se fert obuius vltro.

Item:

Fur non est latro, quia tempore fur rapit atro:

Tempore non atro rapit omnes res tibi latro.

Galea, galea.

Miles habet galeam, sed habet pirata galæam.

Galerus, mitra, pileus, tiara.

Pileus est iuuenum, peregrinantumque galerus,

Præsulum est mitra, sit nobilemque tiara.

Gallus.

Gallus auis, populus, fluuius, Bacchique sacerdos.

Genero, gigno, pario.

Fœmina sola parit, generat vir, gignit vterque.

Gestio, gesto.

Gestio, dum cupio: gesto, dum pondera porto.

Glands.

Funda iacit glandes, nascuntur in arbore glandes.

Glis.

Glis, ris: glis, ssis: glis, tis.

Glis animal, glis terra tenax, glis lappa vocatur.

Grates, gratia.

Gratia sit Christo, grates referamus amico.

Hospes.

Est qui suscipitur, & qui me suscipit hospes.

Hostia, victima.

Victima pro victis, datur hostia pro superandis.

Humus, solum, tellus, terra.

Humor humum reddit, terram terit vsus aratri,

Estq; solum solidum, tellus se tollit in altum.

Iacto.

Qui iacit, hic iactat: qui laudat se, quoque iactat.

Iam.

Iam præsens, iam præteritum, dic iamque futurum.

Imber, nimbus, pluvia.

Dum pluit, est pluvia: nimbus, dum nubibus hæret:

Dum tactu terram imbuat, imber erit.

Intrico.

Impedit intricat, nec non inuoluere signat.

Iudex, sequester.

Dicitur in causis iudex, in lite sequester.

Labrum, labrum.

Sunt labra virorum, sed labia sunt mulierum.

Lacteo, lacteo.

Lacteo, lac sugo: lacteo, lac præbeo nato.

Lar.

Lar casa, lar domus, lar ignis, larque foramen.

Lar proprium nomen, genetiuus sit tibi Lartis.

Lego.

Fur aurum, virgo flores, mare nauta, librósque

Clericus, æqui uocè singula quisque legit.

Lens, dis: lens, tis.

62 CARMINVM PROVERBIAL.

Lens animal, lendis: lens pro legumine lentis.

Item:

Lens lendis capiti, lens lentis conuenit ori.

Item:

Lens mordet per d, mordetur si capiat t.

Lepus, lepor.

In syluis leporem, in verbis quære leporem:

Nam lepus est animal, lepor est facundia fandi.

Libens, libo, libum.

Liba libens libo, libando libentius ibo.

Liber, beri: lib-r, bri.

Liber est Bacchus, vel vir sine compede natus:

Ac liber est codex, vel raptus ab arbore cortex.

Lira, lyra.

Pollice tango lyram, facio cum vomere liram.

Littus, margo, ripa.

Margo tenet frontes, riare litus, ripa fluentes.

Lotium, urina.

Vrinas hominum, sed lotia dic asinorum.

Luo.

Ære luo pignus, cruce pœnas, luce tenebras.

Lustrum.

Lustra cubile feræ, quinquennia lustra fuere,

Lustrum circuitus spatium, purgatio, sylua.

Luteus.

Vas lutcum fragile, roga lutea tegmen herile.

Magister, minister.

A maiore statu nomen traxere magistri,

A minore statu nomen traxere ministri.

Malus.

In rate triste malum, cum frangit nauita malum.

Mamilla, mamma, uber.

Mamillas vir habet, peccus vbera, foemina mammas.

Manser,

Manſer, nothus, ſpurius.

Natus adulterio nothus, manſer meretrice,
De concubina ſpurius eſſe ſolet.

Mentiri, nugari.

Tunc homo nugatur, cum falſa loquens fabulatur:
Sed tunc mentitur, ſibi diſcors cum reperitur.

Merces, merx.

Venduntur merces, operantibus eſt data merces.

Mola, moles.

Non leuitate molæ, ſed aquæ currit rota mole.

Muſſo.

Muſſat qui dubitat, muſſat qui murmurat idem.

Mutuo, mutuor.

Mutuo tradendo, ſed mutuor accipiendo.

Neruus.

Neruo torqueris, in eippo quando teneris:
Membraque firmantur neruis, quibus oſſa ligantur.

Noxa, noxia.

Noxia delictum, delinquens noxa vocatur.

Nunquam, nuſquam.

Ad tempus nunquam, ſed pertinet ad loca nuſquam.

Oblitus, oblitus.

Immemor oblitum notat, oblitus eſt maculatus.

Opis, opes.

Quærit pauper opem, quærit avarus opes.

Ora, hora.

Oras mundus habet, nox horas, & chlamys oras.

Orphanus, pupillus.

Pupillus matre caret, orphanus eſt ſine patre.

Os, vis: oſ, ſis.

Deuorat os oris, quicquid lucratur os oſſis.

Pabulum, paſcuum.

Pabula ſunt hominis, ſed paſcua dic animalis.

64 CARMINVM PROVERBIAL.

Palma.

Palma manus, palma est arbor, victoria palma.

Palma, victoria.

Palma notat laudem belli, victoria finem.

Palpo.

Palpo manu tractans, & palpo vocatur adulans.

Pango.

Panxi, cantavi: pepegi, dum fœdus iniui:

Dum quid coniunxi, possum benè dicere pegi.

Parens.

Non sum prole parens, non sum nisi pareo parens.

Pareo, pario, paro.

Pareo præceptis, paro mensam, pario prolem.

Patens, patulus.

Aures dic patulas, oculos dic esse patentes.

Pater.

Est pater hic cura, pater est alius genitura,

Hic pater ætate, pater ille vocatur honore.

Pax, requies.

Pax adsit vivis, requies æterna sepultis.

Pecus.

Est pecus hoc quod arat, pecus hæc, quæ non iuga

Pendeo, pendo.

(portat.

Pendeo suspensus, pendo dum sublevo pondus.

Item:

Pendere vult iustus: non vult pendere malignus.

Pignus.

Pignus in o natum, sed pignus in e vadiatum.

Plaga.

Vulnera sunt plagæ, regio plaga, sit plaga rete.

Populus.

Populus est arbor, populus collectio plebis.

Posse potestas.

Da potestatem Domino, sed posse cuius.

Proceres, procerus.

Est procerum verè, procerum corpus habere.

Puella, virgo.

Virgo pudicitiam notat, ætatemque puella.

Quia, si, ut.

Scito quòd Ut modus est, Si conditio, Quia causa.

Radius.

Dicas textoris radium, radium quoque solis.

Regia, regio.

Est regio, terra: sed regia, mansio regum.

Regulus.

Regulus est Serpens, Avis, & Rex paruulus omnis.

Robur.

Nemo potest longè robur sine robore ferre.

Rusticus, villicus.

Rusticus à rure, quoniam rus est sibi curæ:

Villicus à villa, quia res disponit in illa.

Sal.

Sal doctum reddit, sal condit, sal reprehendit.

Satio, saturo.

Vno me satio, saturant me fercula multa.

Securis, securus.

Non sunt securi, qui dant sua colla securi.

Sepio, vasso.

Vallamus propriè castrum, sepimus ouile.

Sera, serus.

Fur, obstante sera, non furta facit, nisi sera.

Serenus, tranquillus.

Dic mare tranquillum, coelum dic esse serenum.

Socer, socrus.

Est socer vxoris genitor, socrusque genitrix.

Tela, telum.

66 CARMINVM PROVERBIAL.

Est panni tela, dicuntur spicula tela.

Tollo.

Tollit, alit, remouet, gerit, erigit, accipit, aufert.

Tondeo, tundo.

Tondemus barbas vel oues, sed tundimus herbas.

Vas, dus: vas, sis.

Vas vadis est obfes, vas vasis fit tibi capsa.

Venco, venio.

Vanco pro nummis, ad te venio sine nummis.

Virtus, vis.

Corpus habet vires, animis est insita virtus:

Vis in vtroque viget, vis ratione caret.

Visito, viso.

Visitat infirmum, sed amicus visit amicum:

DISCORDIA.

Odium & rixa.

Est longum bellum non non, est estque duellum.

Amantium ira, amoris redintegratio est.

Chari rixantur, per se quoque pacificantur.

Item:

Ira perit subito, quam mouit amicus amico.

Contentiones fugiende.

Certamen, lites, rixas & iurgia vites.

Item:

Laudo quod vites, fili charissime, lites.

Item:

Lis odium gignit, charos concordia stringit.

Item:

Lites prateritae facile fiunt renouatae.

Item:

Verba parant litem, lis praelia, praelia mortem.

Cum amico non certandum emulatione.

Inter germanos maior substantia lites

Sæpè

Sæpè mouet, remanent tamen sine turbine mites.

Item:

Semper deuities cum charo currere lites.

De asini umbra rixari.

Pro modico, chari, nolite cani simulari.

Item:

Quisquis rixatur modico, vilis reputatur.

Discordia dilabuntur res maxime.

Gaudent prædones, dum discordant regiones.

Item:

Vertitur in nihilum ignis, dum spargimus ipsum.

Qui odit fratrem suum, homicida est.

Laudantur vetera plus debita, quàm vetus ira.

Item:

Nil odio peius, fugit omne bonum locus eius.

Item:

Quatuor ista, timorque, odium, dilectio, census,

Sæpè solent boni rectos peruertere sensus.

Item:

Qui fratres odit, est homicida, suos.

DIVERSA STVDIA.

Ne Iupiter quidem omnibus placet.

Cunctis qui placeat, non credo quòd modò viuat.

Item:

• Multum deliro, si cuique placere requiro:

Cuncta qui potuit, hac sine dote fuit.

Non omnia possumus omnes.

Aptetur reliquo, qui non est aptus in vno.

Item.

Consilio pollet, cui vim natura negauit:

Ingenio redimi corpora parua solent.

Item:

Diuersis diuersa valent medicamina morbis.

Item :

Ingenio plenus vir, viribus extat egenus,

Item:

Præualet in lingua, qui non est fortis in armis.

Item:

Qui seruit rastro, seruire nequit benè castro.

Item:

Vix erit immensus in magno corpore sensus.

Velle suum cuiq; est, nec voto viuatur vno.

Æger & athleta sunt dispere sæpè diata.

Item:

De morbo gaudet medicus, de morte sacerdos.

Miles equis, piscator aquis, & clericus hymnis,

Nauta fretis, pugiles marte, poëta metris.

Item:

Linque coax ranis, cras coruis, vanaque vanis.

Item:

Miles amat bellum, Venus otia, cultor agellum.

Item:

Mille docent hominem, prope callem qui struit ædē.

Item:

Non vno doctrina modo se mentibus infert:

His timor, his monitus, his adhibetur amor.

Item :

Quolibet in capite viget ingenium speciale.

Item:

Vulpes vult fraudem, lupus agnum, fœmina laudem:

Bos ad præsepè conatur currere sæpè.

DIVITIÆ ET

Pecunia.

*Antiqua eris possessio nobilitat. vide Nobilitas.**Beatus diues qui non sperauit in pecunia.*

Est diues verè, qui non ea gliscit habere.

Item:

Item:

O diues, diues, non omni tempore viues:
Fac benè dum viuis, post mortem viuere si vis.

Item:

Quis verè locuples? cui famulantur opes.

Diuitiæ auctoritatē conciliant.

Dum diues loquitur, verbum Salomonis habetur:
Dum pauper loquitur, tunc barbarus esse videtur.

Item:

Qui diues est nummis, infedit ille cum summis:
Quos nisi haberet, tunc omni honore careret.

Non potestis Deo seruire & mammonæ.

Diuitis est rarò sanctificata caro:

Item:

Diuitijs vti, res est aduersa saluti.

Item:

Tempus adhuc veniet, quò diues qui modò gaudet,
Assiduè flebit, dum pauper in corde ridebit.

Nulla cælum reparabile gaza.

Quid tunc thesauri, quid acruus proderit auri,
Cum peccatores mittuntur ad inferiores?

Opulentia tollit & excæcat animos.

Bacchus & argentum mutant mores sapientum.

Item:

Bursula calcatur, dum grandis bursa paratur.

Item:

Diuitiæ mores mutant non in meliores.

Item:

Dum quis ditatur, animosior esse probatur.

Item:

Excæcat sensus, diuersi copia census.

Item:

Fermentat celebres numerosa pecunia mores.

70 CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Mutantur mores, cum comitantur opes.

Item:

Quatuor ista, timorque, odium, dilectio, census,
Sæpè solent rectos hominis pervertere sensus.

Item:

Sæpè solent census, hominis pervertere sensus.

Pecuniæ obediunt omnia.

Bursa referta reos soluit, peccata relaxat:

Quæ non peccatis, euacuata ligat.

Item:

Copia nummorum trahit ad se corda virorum.

Item:

Cum moritur diues, concurrunt vndique ciues,
Æs sonat, vrbs plorat, vir humatur, presbyter orat.

Item:

Dum mea bursa sonat, hospes mea fercula donat:
Dum mea bursa vacat, hospes tunc ostia monstrat.

Item:

Est nihil & nihilum, nisi certa pecunia totum.

Item:

In terra summus rex est hoc tempore nummus.

Item:

Laudatur nummus, quasi rex super omnia summus.

Item:

Leonem leua non diligit absque crumena.

Item:

Nil benè pauper agit: sed pro ratione tenetur,
Quicquid agat diues, seu benè, siue malè.

Item:

Non qualis sis tu, sed quantus, quæritur, es tu?

Item:

Nummus honoratur, sine nummo nullus amatur.

Item:

Item:

Nummus in exilio comes optimus est peregrino.

Item:

Reddit mercatum mox prompta pecunia gratum.

Item:

Virtus, iustitia, clerus, mammon, Simonia,
Cessat, calcatur, errat, regnat, dominatur.

Item:

Vos qui nulla datis, & sumitis omnia gratis,
Vobis Saluete duplicatur atque Valete.*Plus est sollicitus, magis beatus.*

Diuitiæ trepidant, libertas libera res est.

Item:

Dormit nocte parum, possessor diuitiarum.

Item:

Hunc timor exagitat, quem gaza superflua ditat.

Item:

O quantas curas, o quanta pericula diues
Sustinet, & falsi portat honoris onus!

Item:

Quid facies diues? nusquam tutus bene vides.
Quo te conuerteres? quo cursum, perditte, vertes?
Quo vertes cursum? non tutus es hic neque sursum.
Si miser ascendis coelos, vel ad infima tendis,
Nusquam tutus eris, sed vbique repertus haberis.

Item:

Reddit sollicitum te copia denariorum.

Item:

Se malè custodit, quem diues copia prodit.

Qui nil cupit, diues est.

Cui satis est quod habet, satis illum constat habere:

Cui nihil est quod habet, satis illum constat egere.

Ergo facit virtus, non copia sufficientem:

72 CARMINVM PROVERBIAL.

Et non paupertas, sed mentis hiatus, egentem.

Item:

Non rerum cumulus, sed sufficientia mentis

Ditat: sufficientia paucula, diues eris.

Item:

Qui non curaret plus quàm natura rogaret,

Diues sic esset, quia res sibi nulla deesset.

Item:

Semper egenus eris, si semper plus tibi quæris :

Cum contentus eris, tunc diues efficieris.

Item:

Summa quies, nil velle suprà quàm postulat vsus.

DOMINVS ET

potentia.

Expectans longè dominus sit solus in orbe.

Iucundum est imperare.

O quàm dulce foret, hîc in mundo dominari,

Si mors non posset dominantibus insidiari!

Item:

Seruus testatur, quòd foelix qui dominatur.

Ius est in armis.

Scitis, quòd grauius præponderat vndique pondus.

Magistratus bonus, Dei donum est.

Gaudeat illa domus, quando bonus est sibi promus,

Item:

Impietas, sed non pietas, reges dat egere :

Et pietas, non impietas, dat regna manere.

Maiorem vitato virum. vide Aula.

Brumales tenebræ, fauor aulæ, cum muliere,

Sicut vertebræ sunt in vertiginè crebræ.

Item:

Gratia magnatum nescit habere statum,

Item:

Gratia

Gratia multorum non constans est dominorum.

Item:

Gratia regalis non est res perpetualis.

Item:

Nescit durare fauor herilis, scio clare.

Item:

Ridenti domino, nec cœlo crede sereno:

Ex facili causa dominus mutatur & aura.

Persona publica priuatam depone.

Dum tibi cuncta licent, non quæras cuncta licere:

Nam quæ sæpè licent, poterunt tentata nocere.

Potentum preces mandata.

Est Orare ducum, species violenta iubendi:

Et quasi nudato supplicat ense potens.

Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: &

quæ Dei sunt, Deo.

Astra Deo nil maius habent, nil Cæsare terræ:

Sic Cæsar terras, vt Deus astra regit.

Item:

Cæsar in hoc mundo, cælo Deus æthere regnat:

Cæsaribus fas est ferre Deoque sua.

Item:

Cum Deus in cœlis, Cæsar regat omnia terris,

Censum Cæsaribus, soluite, vota Deo.

Item:

Dignus amore Deus, dignus quoq; Cæsar honore est:

Alter enim terras, alter & astra regit.

Item:

Inferiora regit Cæsar, Deus alta gubernat,

Cæsar honore suo dignus, amore Deus.

Item:

Principibus pare, vitam sine crimine dege:

Et famulus tristem fer patienter herum.

Item:

Regna gubernat humi Cæsar, Deus ardua cœli
Sydera: laus istis iusta duobus erit.

Item:

Vota Deo, census debetur Cæsaris aulæ:
Præsidet hic terræ, præsider ille polo.

Item:

Vota, preces, laudem census, vectigal, honorem:
Mitis redde Deo, principibusque tuis.

Reges decet clementia.

Ad pœnam tardus sit rex, ad prælia velox,
Et doleat quoties cogitur esse ferox.

Item:

Cum magis es dignus, debes magis esse benignus.

Item:

Instabile est regnum, quod non clementia firmat:

Item:

Parcere subiectis scit nobilis ira leonis.

*Scilicet in vulgus manant exempla regentum.**vide exempla.*

Corrige te citius, si corripis acta tuorum:
Sic potes imperium, sic retinere thronum.

Item:

Quanto maior eris, moderatior esse teneris.

Societas leonina.

Carnes pullorum comedunt dentes dominorum,
Ossaque dant seruis, sine carnibus & sine nervis.

Item:

Cum domino cerasum, res est mala, mandere seruum:
Tollit matura, tibi projicit omnia dura:
Consumptis illis, cupiet iactare lapillis.

EBRIETAS ET VINVM.

Si nocturna tibi noceat potatio vini,

Hoc

Hoc ut manè bibas iterum, & fuerit medicina.

Crapula sanitati plurimum obest.

Damna quot hinc sentis, quot nascuntur mala mētis?
Fit gressus nutans, & visio lumina mutans.

Item:

De plenis cyathis multos perijsse sciatis.

Item:

Nullus homo credit, quòd tantum pectora lædit
Immodicè potum, sapiet citò toxica totum.

Item:

Sicut sobrietas facit ut sit longior ætas,
Sic facit ebrietas vitæ breuiare diatas.

Item:

Strangulat in mensis plures gula, quàm necat ensis.

Item:

Viuerè vis lætus, vel sana mente quietus?
Dæmonis ut limum, sic mordax effuge vinum.

Ebrietas opes & honorem minuit.

Alea, Bacchus, amor mulierum, reddit egenum:
Nunquam qui sequitur hæc tria, diues erit.

Item:

Diues eram dudum, me fecerunt tria nudum,
Alea, vina, Venus: tribus his sum factus egenus.

Item:

O fili sperne delectamenta tabernæ:
Tali dulcore multi priuantur honore.

Item:

Pisces, perdices, vinum, nec non meretrices,
Corrumpunt cistam, vel quicquid ponis in istam.

Fluit melius post pocula sermo.

Post sumptum vinum loquitur mea lingua Latinum:
Et bibo cum bis ter, sum qualibet arte magister.

Item:

76 CARMINVM PROVERBIAL.

Post vinum, verba, post imbrem nascitur herba :
Post studia scire, post oria sæpè perire:
Post florem fructus sequitur, post gaudia luctus.

Item:

Qui bona vina bibunt, vates bona carmina scribunt.

*Quanto plus biberint, tanto plus
sint Parthi.*

Omnibus est notum, quòd valdè diligo potum:
Si possem, vellem pro potu ponere pellem.

Item:

Primò quando bibo, cupio plus gutturis imo:
In cordis fundo inbibò, dum bibo secundò:
Per ternum potum iam vinum fit mihi notum,
Me potus lætum quartus facit atque facetum,
Et potus quintus lætam mentem facit intus,
Et bibo cùm bis ter, sum qualibet arte magister:
Potu septeno velut equus sum sine fræno,
Potus bis quartus sensus mihi tollit & artus,
In potu nono vini vix sentio quòd no,
In potu deno demens sum gutture pleno.

Quod in corde sobrii, id in lingua ebrii.

Ebrietas prodit quod amat cor, siue quod odit.

Item:

Si secretarum seriem vis noscere rerum,
Ebrius, insipiens, pueri dicunt tibi verum.

Sapientia vinum obumbratur.

Bacchus & argentum mutant mores sapientum.

Item:

Ebrietas frangit, quicquid sapientia tangit.

Item:

Ebrius & satur nunquam bene philosophatur.

Item:

Ebrie, quid faris? viuis, vel morte grauaris?

Quid

Quid facias, nescis: truncus sine mente quiescis.

Item:

Fœcundi calices rarò faciunt sapientes.

Item:

Fœmina dum plorat, dum rusticus ebrius orat,
Dum lusor iurat, nihil hîc deuotio durat.

Item:

Haud differt multum te inter, fatòque sepultum:
Flat tibi adhuc parçè de cordis spiritus arce.

Item:

Potatum vinum iacère facit resupinum,
Et vomere vt porcum, qui saginatur ad orcum.

Item:

Quando venit potus, cessat sermo quasi totus.

Item:

Reddunt delirum fœmina, vina, virum.

Item:

Si per vina labas, non vini, sed tua labes.

Item:

Vino mutatur sensus, mens infatuatur.

Vinum lætificat cor hominis.

Mortales lætos vinum facit atque facetos.

Item:

Vinum dat festum, frigus conuertit in æstum,
Lætificat mœstum, miserū quoque reddit honestum.

Item:

Vinum subtile facit in sene cor iuuenile:

Sed vinum vile reddit iuuenile senile.

Item:

Viuat in æternum, qui dat mihi dulce falernum:
Qui mihi dat villum, mala passio torqueat illum.

Vinum variè afficit homines.

Ebrius atque satur his modis ecce vagatur:

78 CARMINVM PROVERBIAL.

Hic canit, hic plorat, hic est blasphemus, hic orat,
 Hic est pacificus, hic est nullius amicus,
 Hic saltat lætus, hic est sermone facetus,
 Hic loqui nescit, hic cæspitat, ille pigrescit,
 Hic est clamorosus, hic est verbis vitiosus,
 Disputat hic, ille currit per compita villæ,
 Nunc seruit Veneri, somno vult ipse teneri,
 Nunc vomit, nunc vorat: sic Bacchi turba laborat.

Item:

Bis sex, credatis, species sunt ebrietatis :
 Est vilis primus, sapiens est alter optimus,
 Ternus grande vorat, quartus suæ crimina plorat,
 Quintus luxuriat, sextus per omnia iurat,
 Septimus attendit, octauus singula vendit,
 Nonus nil celat, quod habet sub corde reuelat,
 Somnia denus amat, vndenus turpia clamat:
 Et cum sit plenus, vomitem facit duodenus.

Vina parant animos Veneri.

Impletus venter vult luxuriare libenter.

ECCLESIA.

Domus mea, domus orationis vocabitur.

Cum citò templa subis, recoles cur sis homo natus:
 Aut lege, vel canta, vel Christo funde precatus.

Item:

Templo sacro si quis sedet atque moratur,
 Ni legat, aut cantet, aut audiat egrediatur.

In Ecclesia Dei omnia sancta.

Filia pulchra Sion sine ruga, labe carentem
 Exprimit Ecclesiam, fidei candore nitentem:
 Quam turbant hæreses & earum turba rebellis,
 Quæ subiecta iacet mundanis sæpe procellis.

Primum querite regnum Dei.

Non vinctura rotam, nec tardat missa diætam.

Sacra

Sacra celerius absoluenda.

Missæ brevis, longa farcimina, pinguis & offa,
Hæc valent hyeme, veluti vult usus habere.

Item:

Missam curtatam, longum farcimen & offam,
In carnis priuio concupit omnis homo.

ECCLESIASTICI.

Dum cantat flamen, respondit clericus, Amen.
Dum mare siccatur, dum dæmon ad astra leuatur,
Tunc primò laicus clero fit fidus amicus.
Imber descendit, monachus dum pergere tendit,
Ludere cum talis, non est res spiritualis,
Non canit in templo, nisi quod scit presbyter, amplo.
Non decet, ut monachus vadat sine compare solus.
Ut valeas esse monachus, tibi crede necesse,
Rostrum porcinum, dorsumque geras asininum,
Osque columbinum, cor ouinum, crusque bouinum.

Taxatio morum Ecclesie.

Angarians clerum iacet in sinibus mulierum,
Hic fuit electus, non propterea quia rectus.
Ex meritis morum sit: sed quia canonicorum
Donis nummorum subuertit corda suorum:
Nec solet absque dare, clerum vel templa sacrare,
Et neque baptisma gratis confert, neque chrisma:
Sed per numisma fidei parat vndique schisma,
Deorat & potat, natum cum coniuge dotat,
Pro grege non orat, pro vana laude laborat,
Missam non cantat, castrensia mœnia plantat,
Militis arma gerit: quæ sunt sua, non tua, querit:
Armiger, in castris, non curat quid sit in astris:
Non mulcet flentem, non consolatur egentem,
Non vestit nudum: sed amat cum tessera ludum:
Quæ per eum datur, elemosyna nulla videtur:

80 CARMINVM PROVERBIAL.

Attendensque parum, minuit decus Ecclesiarum.

Item:

Vita peiores sunt, qui Papæ propiores.

Arrogantia.

Quicquid agit mundus, monachus vult esse secundus.

Item:

Quis Satanæ similis? Presbyter haud humilis.

Avaritia.

Cedit papa Papæ, non cedunt munera papæ.

Item:

Clericus annosus, licet annis sit furiosus,
Non curat brumam, dum drachmam suscipit vnam.

Item:

Quamuis algescit, & presbyter ipse senescit,
Frigora non curat, donec oblatio durat.

Item:

Clericus applaudit, cum causam funeris audit.

Item:

Clericus in messe, semper vult rusticus esse.

Item:

Curia Romana non querit ouem sine lana:
Dantes exaudit, non dantibus ostia claudit.

Item:

Roma manus rodit: quod tollere non valet, odit.

Item:

Si caput à Capio, vel dixeris à Capiendo,
Tunc est Roma caput, omnia namque capit.

Audacia.

Non audet Stygias Pluto tentare, quod audet
Effrenis monachus, plenaque fraudis anus.

Bellandi studium.

Clericus ad bella pronus, lasciuia puella,
Martinus in flore, caret horum finis honore.

Item:

Item:

Roma quid infans toties? quid sanguine gaudes?

Quid geris imbelli spicula tanta manu?

Si foris arma iacent, tu bella domestica tentas,

Nec feritas requiem ferre superba potest:

Tu fratres in bella vocas, in pignora patres;

Et scelus omne audes, & paris omne nefas:

Fas & iura negas, homines & numina fallis,

Nec Iouis imperium, nec Phlegetonta times.

Singula texentem conuitia deserit aras,

Tantum ac tale tuæ est improbitatis onus.

Viuerè qui sanctè cupitis, discedite: Romæ

Omnia cum liceant, non licet esse bonum.

Crapula.

Cùm satur est venter monachorum sufficienter,

Tunc surgunt lentè, Miserece canunt sine mente.

Item:

Est monachus fabas, cum pisces comedit abbas:

Verè prodesset, abbas si nullus adesset.

Item:

Hunc monachi morum seruant violando decorum,

Quàm Christū passum, piscem quærunť magis assum.

Item:

O monachi, vestri stomachi sunt amphora Bacchi:

Vos estis, Deus est testis, turpissima pestus.

Fornicatio.

Clericus in sella gaudet veniente puella.

Item:

Clericas vxorem qui ducit, perdit honorem,

Amittit florem propter mulieris amorem.

Item:

Cùm pestis rerum priuaret semine clerum,

Ad Satanz votum successit turba nepotum.

F

8: CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Dum faber cudir, monachus cum fœmina ludit.

Item:

O bone Calixte, totus mundus perodit te:
Quondam presbyteri poterant vxoribus uti:
Hoc destruxisti, postquam tu Papa fuisti.

Item:

Offa, sacerdotum mulier, communia totum.

Imperitia.

Clericus edoctus, semper notus est sale coctus.

Item:

Mors est prælatis, dare præbendas benè patis,
Aut benè nummatis, aut eorum sanguine natis.

Leuitas.

Clericus & asinus, nux; hæc tria continuata,
Non faciunt fructum, nisi sint benè combaculata.

• Item:

Cursus asellorum celer, atque fides monachorum,
Lex baptismalis, meretricis amor mortalis,
Desistunt esse tunc, quando sit esse necesse.

Item:

Quando languebat, monachus bonus esse volebat:
Sed cum conualuit, mansit ut ante fuit.

Simonia.

Crimen auaritiæ, dirumque nefas Simoniæ,
Regnat in Ecclesia liberiore via.

Item:

Curia vult marcas, bursas exhaurit & arcas;
Si bursæ parcas, fuge Papas & Patriarchas:
Si dederis marcas, & eis impleueris arcas,
Culpa solueris, quacunque ligatus eris.

Item:

Proh dolor, Ecclesiæ nummis venduntur & aræ.

Item:

Item:

Res nimis iniusta, nummis fit præful & Abba.

Item:

Virtus, iustitia, clerus, mammon, Simonia,

Cessat, calcatur, errat, regnat, dominatur.

EPICEDIA.

Da requiem cunctis Deus hic & vbique sepultis,

Vt sint in requie propter tua vulnera quinque.

Aliud.

Hic iacet in tomba Rosa mundi, non Rosamunda:

Non redolet, sed olet, quæ redolere solet.

Aliud.

Quod sumus, iste fuit erimus quandoque quod hic est

Aliud.

Si probitas, sensus, virtutum gratia, census,

Si decus & horti possent resistere morti,

Non foret extinctus Fredericus, qui iacet intus.

Aliud.

Viuens pollebam, faciens quæcunque volebam:

En nihilor sub humo: sic erit omnis homo.

ERROR.

Satius est recurrere, quam malè currere.

Non errat totum, faciens in calle regressum.

Item:

Si quis calle malo fuerit, festinet ab illo.

EXCELLENTIA.

Maiori cedendum.

Cedere maiori, non est pudor inferiori.

Item:

Eijcitur magno parvus veniente magistro.

EXEMPLA.

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

Alterius pœnis fit castigatio lenis.

84 CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Casus dementis correctio fit sapientis.

Item:

Rumor de veteri faciet ventura cauere.

Ne imiteris malum, sed bonum.

Si vis saluari, semper studeas imitari

Vitam iustorum, fugias exempla malorum.

Scilicet in vulgus manant exempla regentum.

Ludendum licite, talos abbate ferente.

Item:

Presbyter insipiens populum parit insipientem,

Ipseque lege carens populum dat lege carentem.

Item:

Qui pascis plebes, prudenter viuere debes.

EXPERIENTIA.

Damna accepto stultus sapit.

Passus damna semel, cautior esse solet.

Item:

Quis credat sanctis, nisi signa videntur in illis?

Item:

Scit vir consilia centum post facta dolenda.

Experientia ad scientiam acquirendam

maximè confert.

Consilium verum docet experientia rerum.

Item:

Est vulgi fama, Docet experientia cuncta.

FAMA.

Fama velox est, crescitq; eundo: igitur fallax.

Est medium nugæ, quod ab auditu loquor ipse.

Item:

Ex minimo crescit, sed non citò fama quiescit.

Item:

Fama repleta malis, velocibus euolat alis:

Fama

Fama boni lentè volat, inuidia retinente.

Item.

Fama volat, transitque modum, quocunque feratur.

Item.

Quòd malè mentitur, audita loquens reperitur.

Non omninò temerè, quod vulgò distant.

Sic dicunt gentes, sequitur mala fama nocentes.

Item:

Signa prius vera, non sunt mendacia mera.

Item:

Tantum clamatur, quòd Pascha venit quod amatur.

FAMES.

Fames optimum condimentum.

Dulcem rem fabas facit esuries tibi crudas.

Item:

Esuriens stomachus fertur coquus optimus esse :

Nam facit insipidos persapuisse cibos.

Item :

Nescit homo quid dulcis habet dulcedinis esca,

Qui nunquam didicit, quid foret ipsa fames.

Item:

Ori dulcescit faba frigida, quando famescit.

Molestus interpellator venter.

Est sitis atque fames moderata bonum medicamen:

Cumque superfluitant, important sæpe grauamen.

Item:

Esuriens venter, non vult studere libenter.

Item :

Lendes & pulices plus mordent esurientes.

Item:

Mentiri ventri nullus valet esurienti.

Item:

Multum mordentes muscæ sunt esurientes.

Item:

Pœnalis gladius est magna fames & acutus.

Item:

Quod lupus est fugiens nemus, hoc facit esuriens dens.

Item:

Sunt tria mala domus, imber, mala scemipa, fumus:

Quartum, cum manè surgunt pueri sine pane.

Sine Cerere & Baccho friget Venus.

Laxuriat raro non bene pasta caro.

FESTINATIO.

Festinans nimium vir non accendat asellum.

Festina lentè.

Differ: habent parvæ cominoda magna moræ.

Nimum properans, serius absolvit.

Qui nimis accelerant, obstacula talibus obstant.

Quod citò fit, citò perit.

Quæ subito veniunt, subito quandoque recedunt.

Item:

Quod citò lucratur, citò perditur & nihilatur.

FESTI DIES.

Servant sacratæ semel anno festa capellæ.

Ignavis semper feriæ.

Qui vult servare sanctorum singula festa,

Non poterit elare cum codice scire Digesta.

Memento ut diem Sabbati sanctifices.

Quod festo netur, nihilari sæpè videtur.

FIDES ET DIFFIDENTIA.

Fallentem fallere licet.

In quo nulla fides, in eo tu quomodo fides?

Item:

Qui violare fidem solet, & violentur eidem.

Nemini fidas, nisi cum quo modium salis absumpseris.

Ni sit nota fides, ignoto non bene fides.

Item:

Item:

Qui leuiter credit, deceptus sæpè recedit.

Nusquam tuta fides.

Hec quàm parua fides reperitur nunc apud ciues!
Iam frater fratrem, iam linquit filia matrem.

Item:

Quisnam pro socio qui velit soluere? nemo.

Oculis magis habenda fides, quàm auribus.

Visus certificat me plus, quàm quod Plato narrat.

Omne quod non est ex fide, peccatum est.

Non holocausta Deus, sed corda fidelia quærit:

Hæc qui dona gerit, lege beatus erit.

Item:

Præcipuum donum est, saluanti fidere Christo:

Quem penes hoc vnum est, Omnia solus habet.

Item:

Sola fides saluat, sola impetrat: omnia rectè

Publica cum proprijs exequiturque fides.

Probate spiritus, an ex Deo sint.

Omni spiritui tu semper credere noli.

Quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam.

Ad maiora subit, qui gessit ritè minora:

Grandia nec, paruum qui malè gessit, habet.

Item:

In minimis rebus qui deficit, ille putatur,

In minimis rebus qui deficit ille putatur.

Item:

Præficitur magnis, minimis qui præfuit antè

Solerti studio legitimaque fide.

FINIS.

Non tam profunda, quin fundum continet vnda.

Exitus acti probat.

A casu describe diem, non solis ab ortu.

88 CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Contentum scitur, saccus dum post aperitur.

Item:

Exitus ostendit, quò mundi gloria tendit.

Item:

Finis portabit onus, & factum reserabit.

Item:

Laus in fine sonat, virtus in fine coronat.

Item:

Non datur exemplò bona post primordia merces:

Congrua sed rectus præmia finis habet.

Item:

Non laudo factum, nisi sit citò vel benè factum.

Item:

Præmia victorum pendent a fine laborum.

Verscriptura sonat, finis, non pugna, coronat.

Item:

Principium lauda, quod consequitur bona cauda.

Item:

Quando turnet venter, produntur facta latenter.

Item:

Qua suffocatur quisquam, mala mica putatur.

Item:

Si bonus est finis, bona cuncta fuisse feruntur:

In rebus finis est bonus, ergo stude.

Item:

Si finis bonus est, totum laudabile tunc est.

Item:

Sub niue quod tegitur, dum nix perit, omne videtur.

Item:

Te modicum iacta, quoniam probat exitus acta.

Item:

Totum laudatur, si finis laude beatur.

FORMA

FORMA ET DEFORMITAS.

Esca fit insipida, quam coxit foemina pulchra.

Lus est cum forma magna pudicitie.

Esse solet raro pulchra pudica caro.

Item:

Vix poteris aliquam pulchram reperire pudicam.

Non forma sed mens aspicienda.

Dat probitas speciem, sed non species probitatem:

Quæ probitate caret, nil sua forma valet.

Item:

Nitere, formose, formosa mente nitere.

Item:

Si bene barbatum faceret sua barba beatum,

Nullus in hoc circo queat esse beator hirc.

Item:

Si faceret doctos mortales barba, quid obstat

Barbatus posset quin caper esse Plato?

FORTVNA BONA

& mala.

Alia vita, alia dieta.

Quilibet excessus mutant hominis citò gressus.

Amici multi feliciū.

Qui remigrat prosper, locius fit, postulo, noster.

Arbore delicta, quiuis colligit ligna.

Dum currus stat aqua, resonant tunc plurima verba.

Asperius nihil est misero, cum surgit in altum.

Corde stat inflato pauper, honore dato.

Item:

Dum surgunt miseri, nolunt miseris misereri.

Item:

Fiunt Neronēs miseri, facti locupletes.

Item:

CARMINVM PROVERBIAL.

Non vult scire Socrus, quod fuit ipsa nurus.

Bona nemini hora est, quin alicui sit mala.

Huic puero panis datur, alter transit inanis.

Item:

Non est æqualis sors omnibus & generalis.

Item:

O bona Fortuna, cur non es omnibus vna?

Dixit Fortuna: Si starem rota sub vna,

Et non mutarer, tunc non fortuna vocarer.

Felix se erigendo felicitatem amittit.

Luxurians asinus saltando comminuit crus.

Felicitas, est voluptas quam penitudo nulla sequitur.

Cui sors arridet bona, gaudens pectore ridet.

Item:

Omnes lætantur, dum prosperitate beantur.

Fortuna fouet ignauos.

Optima peiori datur ascia nunc operanti.

Item:

Quod nequam peior, tanto sors est sibi maior.

Item:

Fortuna quem nimium fouet, stultum facit.

Forma, fauor populi, feruor iuuenilis, opesque,

Subripuere tibi Noscere, quid sit homo.

Item:

Prosperitas gentes cæcat insipientes.

Item:

Si bene nunc remigas, tunc pergis cum reliquis cras.

Fortuna vitrea est: cum splendet, frangitur.

Rebus tranquillis, metuas aduersa sub illis.

Fortunam sibi quisque parat.

Dicitur a multis, Sors est contraria stultis.

Item:

Noli fortunam semper reprehendere cæcam.

In praeliis mala.

Aures non claudit mala sors, velociter audit.

Nihil agere, infelici semper est optimum.

Peior equus glaciem primus frangit pede mollem.

Nihil ex omni parte beatum.

Est homo vix natus ex omni parte beatus :

Non ergo sine vix, nunc vivit filius Eux.

Omnium rerum vicissitudo est. vide Gaudium.

Alterat humanos sors malefida status.

Item :

En, modò vadit eques, qui solet ire pedes.

Item :

Forma perit rerum, datur altera quaque dierum.

Item :

Gaudia dat luctus, bonus est post tristia fructus.

Item :

Glorior elatus, descendo mortificatus,

Infimus axe terror, rursus ad astra feror.

Item :

Hoc est consuetum, Comitantur tristia lætum.

Item :

Insidias ponit semper sors aspera blandè,

Anticipatque fugam melior fortuna repente.

Item :

Largitur quodcunque libet fortuna rapitque:

Est gracilis subitò, qui modò crassus erat.

Item :

Non sibi concordem spondent exordia finem.

Item :

Si bene successit, ne prima sed ultima spectes:

A casu describe diem, non solis ab ortu.

Item :

* Speret qui servit, desperat qui dominatur.

92 CARMINVM PROVERBIAL.

Nam fortuna leuat infima, summa premit.

Item:

Sub meliore statu semper peiora caue tu.

Item:

Tempora passiva fugiunt, redeuntque dativa.

Item:

Vt sol effectus proprios alternat in aura,
Sic fortuna suas solet variare vices: nam
Hos premit, hos eleuat, hos deijcit, erigit illos,
Cogit & in varios hominem descendere casus:
Regna dat & tollit, leuat, opprimit atque retoluit,
Quos vocat, eijcit, erigit, obruit, omnia voluit.
Ergo time quisquis cello ascendis honores,
Atque ruinoso stare memento loco.

Item:

Vultus fortunæ variatur imagine lunæ,
Crescit, decrescit, in eodem sistere nescit.

Plus est sollicitus, magis beatus. vide Diuitie.

Commoda qui sentis, iungas onus emolumentis.

Item:

Ima petit leuius quod surgit in ardua pondus.

Item:

Nil foelicis habet, qui foelix esse putatur:

Prosperitas igitur est prosperitate carere:

Nam venit ex sola prosperitate dolor.

Sic qui summa petit, cadit asperiore ruina:

Qui iacet inferius, non habet vnde cadat.

Item:

Sæpe natatores submerguntur meliores:

Sic & scandores collum frangunt meliores.

Item:

Sæpius ima petunt, melius qui scandere norunt.

Item:

Semper

Semper habet fortis morbos, quasi iurgia mortis.

Item:

Si gradus est altus, grauior fiet tibi saltus.

Item:

Si mons sublimis, profundior est tibi vallis.

Item:

Tutior in terris locus est, quam sedibus altis.

Presentem fortunam boni consule.

Hoc sis contentus, sicut fert omnia tempus.

Item:

Non quò propositum, sed quò sors ducit, eundum.

Item:

Si qua sede sedes, & congrua sit tibi sedes,
Ista sede sede, neq; ab ista sede recede.

Item:

Vt stratum lectum, super hunc sic vade cubatum.

Semper feliciter cadunt Iouis taxilli.

Fœlici sponsæ gremium perfunditur imbre.

Semper Iliv mala.

Naues peiores nant, portus stant meliores.

Item:

Pauper peiorem testis tenet undique partem.

Salatium est miseris, socios habere poenarum.

Mitior est pœna, quanto communior ipsa.

Item:

Vt mala prudenter tua portes & sapienter,

Inspice maiores aliorum sæpè dolores.

Sors omnia versat.

Quos vult, sors ditat: quos non vult sub pede tritat:

Incertaque via voluitur ipsa rota.

Item:

Vulgo narrante, Bona sors est post, velut ante.

Vbi non sis quis fueris, non est cur velis vivere.

94 CARMINVM PROVERBIAL.

Dulcius est miseris, alienis vivere tectis.

FRUGALITAS.

Sapientis est, conseruare rem familiarem.

Prudentum more, teneas quæ sita labore.

Item:

Si seruas quod habes, commendant te sapientes.

Tecum habita, & noris quàm sit tibi curta suppellex.

Parca manus, labor assiduus, designat habere:

Larga manus, labor insolitus, desinit habere.

Item:

Vltra quàm vestes non extendas tua cura,

Ne nimis expendas, si viuere vis sine cura.

FUGA.

Cùm licet fugere, ne quere litem.

Nil poterit iusta tutius esse fuga.

Item:

Tutius est verè, morsum fugiendo cauere,

Quàm prope serpentem procumbere virus habentè.

FURTVM.

Aque fur tunc dulces.

Furtiuus potus plenus dulcedine totus.

Fures amant tenebras.

Fur, non est latro: quia tempore fur rapit atro;

Tempore non atro rapit omnes res tibi latro.

Item:

Fur odit lucem, fugis diaboie crucem.

Fures res se puniendi.

Audax furando furcam timet haud aliquando.

Item:

Fur furatur equum, suspenditur, & manet æquum.

Item:

Histrion post victum nummos quærens & amictum,

Non est delictum, si quis sibi porrigat ictum.

Item:

Item:

Nulla valet diplois contra suspendia furis.

Item:

Paruus pendetur, fur magnus adire videtur.

Item:

Tunc fiunt paces, cum pendent fune rapaces.

Non curat numerum lupo.

Quod lupo est gratus, narratur, oves numeratas.

Occasio facit furem.

Fur male furatur, si fur domui dominatur.

Item.

Hora, locus faciunt, quod fures non sua tollunt.

Item:

Si fur cessaret, nunquam canis vlla latraret.

Item:

Si videor, ludo: si non, tunc furta recludo.

F V T V R A.

Futura incerta.

Cursum Fatorum nescit pars vlla virorum;

Solius est proprium scire futura Dei.

Item:

Præterit ista dies, nescitur origo secundi,

Sit labor, an requies: sic transit gloria mundi.

G A R R Y L I T A S.

Infræni oris finis aut vestigal, calamitas.

Ex lingua stulta veniunt incommoda multa.

Item:

Fac mala, dic nullum, si te vis reddere stultum.

Item:

Non domus est pacis, ubi regnat lingua loquacis.

Item:

Os qui non claudit, quod non vult sæpius audit.

Item;

96. CARMINVM PROVERBIAL.

Sæpè sibi atque alijs garrula lingua nocet.

Item:

Si cupias pacem, linguam compesce loquacem.

Item:

Si quis amat pacem, socium fugit ille loquacem.

Item:

Verbosi lites, fili charissime, vites.

Non est eiusdem, & multa & opportuna dicere.

Debet pauca loqui, qui vult urbanus haberi.

Item:

Dico prudentes, homines non multa loquentes.

Item:

Qui nimiam fatur, stultissimus esse probatur.

Item:

Qui sapit, ille parum garrulitatis habet.

Item:

Rarò credatur homini, qui plurima fatur.

Item:

Respice, multiloquax quod sit sapissimè mendax.

Item:

Sæpè loquens multa, loquitur mendacia multa.

Tacenda loqui, laudabile non est.

Est puer ingratus, mala qui famare paratus.

Item:

Futile vas illud, quod nulla receptio claudit:

Sic homo futilis est divulgans omne quod audit.

Item:

Pondus valdè graue, verbosum vas sine clauē.

Item:

Rarò chartus erit, divulgans omnia quæ scit.

GAVDIUM.

Gaudij maior est comes.

Exundans pluuia sequitur post gaudia sicca.

Item:

Item:

Fel latet in melle, nec mel bibitur sine felle.

Item:

Frigora post soles, post gaudia sæpe dolores.

Item:

Gaudia terrena non esse queunt sine pœna:

Gaudia diuina semper sunt absque ruina.

Item:

Hoc est consuetum, Comitantur tristitia lætum.

Nulla fides rerum, sequitur post mella venenum:

Item:

Et claudit nox atra diem, nubila que serenum.

Item:

Postquam gaudebis, rursus post gaudia flebis.

Item:

Risus habet fletum, neque arquet molestat acetum.

Iucunditas cordis est vita hominis.

Spiritus exultans facit ut tua floreat ætas:

Est cum lætitia pulchrior omnis homo.

GLORIA.

Gloria Crocodilus.

Cura plenus eris, si vis ut glorificeris.

GRATIA.

Gratia sit pluri, quam tota scientia Iuris.

GRATITUDO.

Beneficij accepti memor es.

Arbor honoretur, cuius nos umbra tuetur.

Item:

Palma quando datur, quid palmæ restituatur?

Item:

Pondus curarum facit hic, qui dat mihi charum.

Item:

Sit cordis festum, panem meminisse comestum.

G

CARMINVM PROVERBIAL.

HÆRETECI.

Sæclorum aut börem hominem fuge.

Hostes Ecclesiæ sunt hi qui schismata fingunt,
Christicolasque novos fraudis nigredine tingunt,
Qui cor simplicium sermonis acumine tangunt,
Ac in eis veræ fidei munimina frangunt.

HERBÆ.

Christus vim verbis, vim gemmis, vim dedit herbis:
Verbis maiorem gemmis, herbisque minorem.

Item:

Stellis ac herbis vis est, sed maxima verbis.

Brassica.

Ius caulis soluit, cuius substantia stringit:
Vtraque quando datur, venter laxare paratur.

Cherefolium.

Appositum cancris tritum cum melle medetur:
Cum vino potum, lateris sedare dolorem
Sæpè solet: tritam si nectis desuper herbam,
Sæpè solet vomitum ventremque tenere solutum.

Chelidonia.

Cæcatis pullis hac lumina mater hirundo,
(Plinius ut scripsit) quamvis sint cruta, reddit.

Enula campana

Enula campana reddit præcordia sana:
Cum succo rutæ succus si sumitur eius,
Affirmant ruptis quod profit potio talis.

Hyssopus.

Hyssopus purgans herba est e pectore phlegma,
Ad pulmonis opus cum melle coquenda iugata.
Vultibus eximium feratur præstare decorum.

Malua.

Dixerunt maluam veteres, quod molliat aluum:
Huius radices rase solvunt tibi sæces,

Vuluam

Vulvam mouerunt, & fluxum sæpe dederunt.

Mentha.

Mentitur mentha, si sit depellere lenta

Ventris lumbricos, stomachi vermesque nociuos.

Nasturtium.

Illius succus crines retinere fluentes

Illitus adferitur, deptisq̃ue leuare dolorem:

Lichenas succus purgat cum melle perunctus.

Pulegium.

Cum vino nigram choleram potata repellit,

Appositam veterem dicunt sedare podagram.

Ruta.

Nobilitas rutæ hæc, quod lumina reddit acuta,

Auxilio rutæ vir quippè videbis acutè.

Cruda comesta recens oculos caligine purgat.

Ruta viris minuit Venerem, mulieribus addit.

Ruta facit castum, dat lumen, & ingerit astum,

Cocta & ruta facit de pulcibus loca tuta.

Salix.

Auribus infusus vermes succus necat eius:

Cortex Verucas in aceto cocta resoluit.

Huius flos sumptus in aqua, frigescere cogit

Instinctus Veneris cunctos acres stimulantés,

Et sic desiccat vt nulla creatio fiat.

Salvia.

Cur moriatur homo, cui salvia crescit in horto?

Contra vim mortis non est medicamen in hortis.

Salvia confortat neruos, manuumq̃ue tremorem

Tollit, & eius ope febris acuta fugit.

Salvia, castoriumq̃ue, lauendula, primula veris,

Nasturt. Athanas: hæc sanant paralytica membra.

Salvia saluatrix, naturæ conciliatrix.

Viola puræ.

Crapula discuntur, capitis dolor, atque grauedo,
Purpuream violam dicunt curare caducos.

Vrtica.

Ægris dat somnum, vomitum quoque tollit, & vsum
Illius semen colicis cum melle medetur,
Et tussim veterem curat, si sæpè bibatur:
Frigus pulmonis pellit ventrisque tumorem,
Omnibus & morbis ea subuenit articulorum.

HOMO.

Homo ex anima & corpore compositus est.

Mentem de cælo, corpus trahit ex elementis,
Vt terras habitet corpore, mente polum.
Mens, corpus, diuersa licet, iunguntur ad vnum,
Vt sacra complacitum nexio reddat opus.
Diuus erit, terrenus erit, curabit vtrunque:
Consilijs mundum, religione Deum.
Naturis poterit sic respondere duabus,
Et sic principijs congruus esse suis.
Cum superis commune bonum rationis habebit;
Distrahet à Superis linea parua hominem.
Cuncta suos ortos repetunt matremque requirunt,
Et reddit in nihilum quod fuit ante nihil.

Hominis formatio.

Sex in lacte dies, ter sunt in sanguine trini,
Bis seni carnem, ter seni membra figurant.

Item:

Susceptum semen sex primis credo diebus
Est quasi lac, reliquisque nouem fit sanguis, ab inde
Consolidat duodena dies, bis nona deinceps
Efficiat totum, tempusque sequens oriundum.

Hominis partes.

Cor sapit, ac pulmo loquitur, fel commouet iram,
Splen ridere facit, cogit amare iecur.

Item:

Item:

Dat cerebrum sensum, cor vitam, hepar nutrimentū.

Item:

Gustus & olfactus, auditus, visio, tactus,
Sunt sensus quinque, quorum peccata relinque.

Item:

Nasus factores, nasus discernit odores.

Item:

Ossibus ex denis bis centenisque nouenis
Constat homo, denis bis dentibus & duodenis,
Ex ter centenis decies sex quinquēque venis.

Hominis vita, militia.

Est homo spiritibus commissus quisque duobus:
Vnus custodit, alter peruertere querit.

Hominum complexionēs.

Quatuor humores in humano corpore constant:

Sanguis cum cholera, phlegma, melancholia.

Terra melancholicis, aqua confertur pituitæ,

Aër sanguineis, ignea vis cholerae.

Hi sunt humores, qui præstant cuique colores:

Omnibus in rebus ex phlegmate fit color albus:

Sanguine fit rubeus, cholera rubra quoque rufus:

Phlegma quoque dormit, complexio terrea dormit

Cholera rixatur, sanguis potu dominatur.

Sanguinea.

Natura pingues isti sunt atque iocantes,

Rumoresque novos cupiunt audire frequenter:

Hos Venus & Bacchus delectant, fercula, risus,

Et facit hos hilares, & dulcia verba loquentes:

Omnibus in studijs habiles sunt, & magis apti:

Qualibet ex causa non hos facile excitat ira:

Largus, amans, hilaris, ridens, rubeique coloris,

Cantans, carnosus, satis audax atque benignus.

Item:

Si peccet sanguis, facies rubet, extat ocellus,
 Instantur genæ, corpus nimiumque grauatur,
 Est pulsusque frequens, plenus, mollis, dolor ingens.
 Imprimis frontis, fit constipatio ventris,
 Siccaque lingua, sitis, sunt somnia plena rubore,
 Dulcor adest sputi, sunt acria dulcia quæque.

Cholerica.

Est humor choloræ, qui competit impetuosus,
 Hoc genus est hominum cupiens præcellere cunctis,
 Hi leuiter discunt, multum comedunt, citò crescunt,
 Inde & magnanimi sunt, largi, summa petentes:
 Hirsutus fallax, irascens, prodigus, audax,
 Astutus, gracilis, siccus, crocci que coloris.

Item:

Accusat choleram dextræ dolor, aspera lingua,
 Tinnitus, vomitusque frequens, vigilantia multa,
 Multa sitis, pinguisque egestio, tormina ventris:
 Nausea fit, morsus cordis, languescit orexis:
 Pulsus adest gracilis, durus, veloxque, calescens:
 Aret, amarefcitque, incendia somnia fingit.

Phlegmatica.

Phlegma dabit vires modicas, latosque breuesque
 Phlegma facit pingues, sanguis reddit mediores,
 Ocia non studio tradunt, sed corpora somno.
 Sensus hebes, tardus motus, pigrizia, somnus:
 Hic somnolentus, piger, & sputamine plenus:
 Est huic sensus hebes, pinguis, facie color albus.

Item:

Phlegma supergrediens proprias in corpore leges,
 Os facit insipidum, fastidia crebra saliuas,
 Costarum, stomachi, simul occipitisque dolores.
 Pulsus adest rarus, tardus, mollis, quoque inanis:

Præcedit

Præcedit fallax phantasmata somnus aquosa.

Melancholica.

Restat adhuc, tristis cholerae substantia nigra,
Quæ reddit paruos, pertristes, pauca loquentes:
Hi vigilant studijs, nec mens est dedita somno,
Seruant propositum, sibi nil reputant fore tutum:
Inuidus & tristis, cupidus, dextraeque minacis,
Non expers fraudis, timidus, luteique coloris.

Item:

Humorum pleno dum fæx in corpore regnat,
Nigra cutis, durus pulsus, tenuis que vrina,
Sollicitudo, timor, tristitia, somnia tetra,
Coalescunt ructus, sapor & sputaminis ambo,
Læuaque præcipue tinnit vel sibilat auris.

Hominum ingenia diuersa. Vide

Diuersa studia.

Omni animali facilius est imperare, quam homini.

Sus se sorde leuat, saltem dum colligit escas,
Cur nunquam surgit sorde volutus homo?
Omnia quippe suæ naturæ debita soluunt,
Præter eum qui plus his rationis habet.

Puluis & umbra sumus. Vide Vita.

Carnis vita, labor: carnis conceptio, tabes
Menstrua: putredo, finis: origo, lutum.

Item:

Cum fæx, cum limus, cum res vilissima sumus,
Vnde superbimus? ad terram terra redimus.

Item:

Cur caro latatur, quæ vermibus esca paratur:

Item:

Cur non praua finis? puluis es atque cinis,

Item:

Est caro nostra cinis: modò principium, modò finis.

Item:

Est caro vas luteum, vas lamentabile, fœnum,
Aridulum, fragilis glebula, saccus olens.

Item:

Est homo fragilis, & durans tempore paruo:
Est igitur similis flori, qui crescit in aruo.

Item:

Est hominum status, per florem significatus:
Ut flos citò perit, sic homo pulvis erit.

Item:

Factus, non natus, stat Adam tellure creatus:
Nos quoque terra sumus, nam caro fiet humus.

Item:

O homo, si scires, quidnam esses, unde venires;
Nunquam gauderes: sed in omni tempore fletes.

Item:

Omnes terra sumus: hæc vita fugit quasi fumus.

Item:

Pulvis & umbra sumus, pulvis nihil est nisi fumus:
Sed nihil est fumus: nos nihil ergo sumus.

Item:

Quid caro? vilis humus: quid carnis gloria? fumus.

Item:

Quid sis, quid fueris, quid eris, semper mediteris:
Sic minus atque minus peccatis subiicies.

Item:

Sperma prius, modò saccus olens, post vermibus esca.

Item:

Terra caro facta, quinis sit sensibus apta:
Ordine compacta tendit rationis ad acta.

HOMICIDIUM.

Qui odit fratrem suum, homicida est.

Exemplum, mens, lingua, manus, subtractio, victus
Corporis

Corporis ac animæ, dici faciunt homicidam.

HONOR.

Honores mutant mores.

Corde stat inflato pauper, honore dato.

Item:

Immutant mores hominis, cum dantur honores.

Item:

Sæpe suos mores homo mutat propter honores.

Honos, onus.

Res honor est dulcis, sed magnum pondus honoris.

Opinio bona tutior est pecunia.

Semper ametur honor, sit denarijs quoque maior.

HOSPES.

Affideat valuz, non inuitatus honestè,

Regula bursalis sit omni tempore talis:

Fercula fer tecum, si vis comedere mecum.

Hospitales estote inuicem sine murmuratione.

Hospes honoretur, & honor semper sibi detur.

TRILOCI

Item:

Hospite ne careas, hoste carere volens.

TRILOCI

Item:

Hospitij Rector semper sit lætus vt Hector,

Vt Iob sit patiens, vtque Sibylla sciens.

Piscis nequam nisi recens.

Post tres sæpe dies piscis vilescit & hospes, X.

Ni sale conditus sit, aut specialis amicus.

TRILOCI

HUMANITAS.

Gratia gratiam parit.

Dulcia pro dulci, pro turpi turpia reddi

Verba solent, odium lingua fidemque parit.

Item:

Frangitur ira grauis, cum sit responsio suavis: -

Et lis accrescit, vbi stultus cedere nescit.

TRILOCI

Item:

Gratum qui dat Aue, responsum ferto suaue,

Item:

Iras sustollis, si sit responsio mollis.

Item:

Mollificat diram responsum mollius iram.

Item.

Si vis esse comes mihi, mores accipe comes.

HUMIDITAS.

Benè qui latuit, benè vixit.

Fœlix qui potuit tranquillam ducere vitam,

Et lætos stabili claudere fine dies.

Item:

Si sapias, ergo late: bona res est, viuere pace.

Calcat iacentem vulgus.

Sepes calcatur, qua pronior esse putatur.

Item:

Sis humilis mediante modo, nimium fugiatur:

Qui nimis est humilis, hic pro stulto reputatur.

Humilibus dat Deus gratiam.

Cum fueris maior, cunctis te crede minorem.

Item:

Spernere mundum, spernere nullum, spernere se,

Spernere se sperni: quatuor ista beant.

IEIUNIVM.

Hic benè ieiunat, qui se de crimine nudat.

IGNAVIA ET OCIVM. Vide Labor.

Fortuna fouet ignauos.

Passere sub tecto remanente, vagatur hirundo.

Ignauis semper feria.

Desidia pressus, erit in studio citò fessus.

Ignauos premit fortuna.

Dum stertit cattus, nunquam sibi currit in os mus.

Item:

Item:

Fructus non raultus fit, ager si non bene cultus.

Item:

Qui cupit in lecto lucem videre dici,
Honor & diuitiæ raro dabuntur ei.

Item:

Rus nolens colere, fructu solet ille carere.

Item:

Segnis asellus, homo velut est ingratus: honesti
Cui quicquam sapiens credere, nemo cupit.

Item:

Si dormit lupula, non currit in os ouis vlla.

Ocium malorum mater.

Est animæ cultura labor: caro nuda labore
Fit sterilis, spinis obsita, mentis inops.

Item:

Hastula nulla cadit, dum sector ad ocia vadit.

Item:

Non sunt pellifices, cretata veste carentes.

Item:

Ocia deuota, si vis bona sit tibi vita:
Ocia qui stupidè multas producit in horas,
Formicam quærat, consiliumque dabit.

Item:

Ocia si quis amat, vix, vix, mihi postea clamat.

Item:

Pisciculos capere plus approbo quàm residere.

Item:

Præteriti nullus reuocabit temporis horas:
Desidia quicquam foedius esse potest?

Ocia dant vitia.

Miles amat bellum, Venus ocia, cultor agellum.

Item:

108 CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Ne noceat, carnem compesce labore: labora,
Languescit vitium: nil age, morbus adest.

Item:

Ocia dant vitia: fugias ergo procul illa.

Item:

Ocia qui sequitur, sine crimine vix reperitur.
Qui domi suae cōp'uitur, huius ne Deum quidem miseret.
Est piger agnellus, qui non gestat bene vellus.
Qui non laborat, non manducet.
Cattus edet pilcem, sed non vult tangere flumen.

IGNIS.

Æque pars ligni curui ac recti valet igni.
Ex fissis lignis componitur optimus ignis.
Feruidior locus est, cui propior focus est.

IGNORANTIA.

In nihil sapiendo iucundissima vita.
Ludere qui nescit ludum spectando quiescit.
Præterita veniam dabit ignorantia culpa.
Ignorans facinus, pecco sciente minus.

IMPERITIA.

Cæcus cæco dux.

Cæcus ducens cæcum facit ipse sternere secum.

Item:

Si cæcus cæcum conatur ducere secum,
In foueam ductor cadit, atque deinde secutor.
Corpus sine pectore.

Est quasi vile pecus ignorans, & quasi cæcus.

Item:

Nil sapit & nil scit, quid dicet quando procius fit
Imperitus nisi quod ipse facit, nihil rectum putat.
Fabello tantum dabitur, fabro (scio) quantum.

Item:

Mulci

Multi sunt, qui scire volunt, & discere nolunt:
De numero non sunt, qui sapienter agunt,
Item:

Nemo placet stultis, nisi dicat quod libet illis:
Infatuat sciolos litera sola suos.

Verbis pugnare, non re.

Indocti dictis non certant, sed maledictis.

IMPOSSIBILIA.

Illud si fieret, ad tympana mox lepus iret.

Multa non possunt simul fieri.

Haud facile est, animum multis inflectere rebus,

Vt res oppositas mens ferat vna duas:

Sic duo sunt quæ non possunt intrare cor vnum,

Vanus amor mundi, verus amorque Dei.

Nudus nec à centum viris spoliatur.

Nolo pilos trahere cum toto crine carente.

Item:

Nudum priuare graue sit, vel re spoliare.

IMPOSTURA. Vide Simulatio.

Dolus omnis absit à Christianis.

Est nimis impia res, si diues fallat egentes.

Item:

Est scelus immensum, si diues fallat egenum.

Dolosi ut vulpes fugiendi.

Cui dolus est gratus, sit Rabbi in fraude vocatus.

Item:

Ex improviso fallitur omnis homo.

Item:

Fallitur ex facili, qui caret arte doli.

Item:

Inueni saccum non plenum sæpe ligarum.

Item:

Respice quæso bene, non sunt ceruicia spumæ.

XI° CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Sub specie veri, nos fallant sæpè seueri.

Fallentem fallere licet.

Astutus nequam per causam fallitur æquam.

Item:

Qui fallit mille, à solo fallitur ille.

Mille litus gladius.

Decipiuntur aues per cautus sæpè suaves.

Item:

Dulcia præfatur, qui fallere præmeditatur.

Item:

Hi sunt fallentes, plus iusto blanda loquentes.

Item:

Non benè creduntur, nimis qui blanda loquuntur.

Item:

Proditor illudit verbis, dum verbera cudit.

Item:

Sunt tibi vitandi sermones vndique blandi.

INCERTA.

Currens per prata, non est lepus esca parata,

Firmiter ad dubium scit nemo ligare caballum.

INCONSTANTIA.

Tibi contrarius ne sis.

Inconstans animus, oculus vagus, instabilis pes,

Sunt tria vitanda, de quo mihi nulla boni spes.

Item:

In luctu rides, intra conuiuia luges,

Vrbem rure cupis, laudas bona ruris in vrbe.

Item:

In tota vita discors tibi viuere vita.

INGRATITVDO.

Gratia pluma lenior est.

Clauditur ad dandum vola, panditur ad capiendum.

Item:

Item:

Verna fit ingratus, dum mox opus est operatus.

Ingrato homine terra peius non creat.

Dedecus est semper sumere, nilque dare.

Item:

Est gallina mala, quæ vicinis parit oua.

Item:

Hic malus est hospes, per quem depellitur hospes.

Item :

Lex & natura, cœlum, Deus, omnia iura,

Damnant ingratum, moerent illum quoque natum.

Item:

Qui benefactorum non vult memor esse tuorum,
Non est laudari dignus, nec dignus amari.

*Qui canem alit extremum, huic præter
funem nihil sit reliqui.*

Ingrato quod agis, hoc semper & vndique perdis.

Item:

Littus aro, lateremque lauo, dum seruo prauo.

Item:

Quod facis ingrato, certo perit vndique fato.

INIMICITIA.

Plus quis honoratur, hostis si multiplicatur.

Inimicum quamuis humilem ne despicias.

Corporis exigui vires contemnere noli.

Item:

Plus canis appeterem plaulum, quam fortè furorem.

Item:

Quamuis sit modicus, timet hunc sapiens, inimicus.

INIVRIA ET VIOLENTIA.

Pulvere, qui lædit: sed læsus, marmore scribit.

Ius est in armis.

Imber quando cadit, nix deperit & citò perit.

Item:

Tunc ius calcatur, violentia eum dominatur.

Satius iniuriam pati, quàm facere.

Iras iniustas Dominus non facit inultas.

Item:

Quo duplices lateres, exurget tempore Moses.

Vim vi pellere licet.

Cogimus interdum cum gladio gladium.

Item:

Non desit baculus, si vult mordre catellus.

IUSTITIA vide Munera.

Dat veniam corvis, vexat censura columbas.

Gratia fit pluris, quàm tota scientia Iuris.

Item:

Irretit muscas, transmittit aranea vespas.

Item:

Lancee dissimiles, faciunt oculos mihi tristes.

Item:

Parvus pendetur, fur magnus abire videtur.

Malè parva, male dilabuntur.

Congeries lapidum, varijs constructa rapinis,

Corruet, aut alter raptor habebit eam.

Item:

Qui malè lucratur, malè perdit & annihilatur.

Item:

Quod malè lucratur, nunquam bene fructificatur,

Nec habet effectus sordida præda bonos.

Item:

Vsuratorum, prædonum, presbyterorum,

Castigatorum, minorum, canonicorum,

Natam vel viduam ne ducas: his quia dantur

Res malè quæsitæ, quæ iustius annihilantur.

Item:

Vult

Vult malè finiri sordida præda viri.

INSIDIÆ.

Astu subtili lupo infidiatur ouili.

Item :

Dat lupo intuitum, reliquis spretis, super agnum.

Dic mihi, sub cauda quis te percussit alaуда?

INVIDIA ET AEMVLATIO.

Edentulus vescentium dentibus inuidet.

Vni quando cani coquus il dat, displicet altri.

Fertiliior seges est alieno semper in aruo.

Est tua plus crassa pinguedine, quàm mea massa.

Figulus figulo inuidet.

Ante fores stantem fastidit egenus egentem.

Inuidia ulcus est anime.

Inuidus inuidia comburitur intus & extra.

Item:

Nil aliud, nisi se, valet ardens Aetna cremare:

Sic se, non alios, inuidus ipse cremat:

Vna domus non alit duos canes.

Dum canis os rodit, socium quem diligit, odit.

Item:

Sæpe gerunt bella iuuenes pro virgine bella.

Item:

Væ sibi, quando canes veniunt os rodere plures.

INVTILIA.

Inutilia spernenda.

Laus sordet vadij, domino quo non licet vti.

Item :

Non laudo florem, qui nullum præbet odorem:

Item:

Nullius pretij fons est, aqua si datur illi.

Item:

Qui sitis ardorem non pellit, non probat fontem.

H

114 CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Rarò laudatur fons, in quem lymp̃ha feratur.

Oleum & operam perdere.

Balnea cornici non profunt, nec meretrici:

Nec meretrix munda, nec cornix alba fit vnda.

Item:

Computo cur strictè, si tu vis soluere fictè?

Item:

Non tenet anguillam, qui per caudam tenet illam.

Item:

Quid peccant illi, quibus adfunt fronte capilli?

Item:

Qui procul excurrit, & nil mercatur ibidem,

Si via longa fuit, rediens tristatur hic idem.

Item:

Qui volucrem nutrit pro munere stircus habebit.

Item:

Si baculus sit equus, tunc sentiet vndique vix crux.

Item:

Surdo nemo duas præsūmit pfallere missas.

IOCVS.

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

Dum iocus est verus, malus est iocus atque seuerus.

Item:

Ludicra per verba, res sepe notatur acerba:

Ludo siue ioco, vir vera refert aliquando.

Item:

Læta decet lætis pascere corda iocis.

IRA.

Amantium ira. vide Discordia.

Ira furor brevis est.

Cesset vindicta, donec pertranseat ira.

Item:

Fit

Fit citò commotus, cui fors contraria, totus.

Item:

Impedit ira animum, ne possit cernere verum:

Item:

In mundo mira faciunt duo, munus & ira:

Mollificant dura, peruertunt omnia iura.

Item:

Iratus rerum nescit discernere verum.

Item:

Multa facit dira, si non compescitur iras

Item:

Res loquitur diras, cum quis feruescit ob iras.

Ira non sit diuturna.

Dilue feruentes, quas fel tibi commouet, iras:

Nam præceps quemuis dedecet ira virum.

Item:

Ira brevis melior magnis damnis, vt opinor.

Omnis homo tardus sit ad iram.

Ira facit litem, lis prælia, prælia mortem.

Item:

Ira nocet cordi, præbet tormenta dolori:

Ira nocet vitæ, mortis acerba parens.

Item:

Iratum sine re cor nullus debet habere.

Item:

Multum deliras, si cuius porrigis iras.

Item:

Si mordent pulices, mordentibus excute dentes:

Sic non mordebunt, nec acuto dente nocebunt.

Responsio mollis frangit iram.

Frangitur ira grauis, cum fit responsio suavis.

Item:

Iras sustollis, si sit responsio mollis.

Item:

Sermo leuat mollis, sed durus suscitāt iram:

Sermo nocet durus, mollis ubique iuuat.

IVDICIVM EXTREMVM.

*In die iudicij Dominus illustrabit occulta tenebrarum, &
patefaciet consilia cordium: dabitque
unicuique secundum opera sua.*

Iudicis in lite brevis est vox, Ite, Venite:

Dicetur reprobis, Ite: Venite, bonis:

Isti gaudebunt, illi sine fine dolebunt.

Nemo potest fari, nec cernere, nec meditari

Gaudia iustorum, nec non tormenta malorum.

Item:

Iudicium veniet, & flebilis ultio fiet,

Cum gens iustorum gemmis stellata nitebit,

Et reprobata cohors ardens in sulphure flebit.

Item:

Pœna malos, sed vita bonos æterna capescet:

Pœna malis, sed vita bonis per sæcula crescet:

His mors, his vita, perpetuatur ita.

Item:

Plurima quæ fugiunt modò nos, in fine patebunt,

Cum veniet manè quod sine fine manet.

Item:

Quod sibi quisque serit præsentis tempore vitæ,

Hoc sibi messis erit, cum dicitur, Ite, Venite.

Item:

Tempus iudicij vitam pandet peregrini:

Huius terrorem timeamus, amemus honorem,

Quo se noscendum plenè Deus atque videndum

Iustus præbebit, secreti nîlque latebit,

Quod non cernatur, ac in Deitate sciatur:

In qua gaudebunt, qui pura mente nitebunt,

Et

Et bene gaudebunt : quia gaudia sine carebunt.

DAMNATIO ÆTERNA.

Damnatorum vermis non moritur, & ignis non extinguitur.

Acrius est felle, pœnam sentire gehennæ :
Sunt ibi serpentes flammæ ex ore vomentes,
De flatu quorum pereunt animæ miserorum :
Sunt ibi tortores, serpentibus horridiores,
Deformes, nigri, sed non ad verbera pigri,
Ad mala feruentes sunt, ad pœnâsque recentes,
Semper inardescunt, nec cessant, nec requiescunt.

Item:

Charorum tristis discessus, tristior istis
Corporis & animæ, tristissimus à Deitate.

Item:

Semper in æternum nox obscurabit Auernum:
Est ibi densarum magna congeries tenebrarum,
Nec sol, nec luna, nec stella videbitur vna:
Sunt ibi pro lignis homines miseri cibus ignis:
Hic reprobi cuncti quasi fasciculi sibi iuncti,
Esuriunt, sitiunt, deformes corpore fiunt:
Sæui tortores, omni gladio grauiore:
Hic dolor atque metus, per omnia secula fletus,
Secula per mille dolor innumerabilis ille:
His in tormentis, non est spes vlla salutis,
Nec venit ad metas mortis miserabilis ætas.
Talia lucra feret, qui mundi sordibus hæret.

Item:

Væ vano mundo, veneris cùm Christe secundo.

VITA ÆTERNA.

Inflit fulgebunt ut sol, in regno patris sui

Est iter angustum, quod ducit ad æthera sursum.

Item:

118 CARMINVM PROVERBIAL:

Omne bonum, summumq; bonum, mercesq; bonorū
Est deus, hoc confert visio sola Dei.

Item:

Quantum gaudebunt, quos gaudia summa replebunt,
Quos illustrabit, quos semper lætificabit
Visio sancta Dei, splendorque suæ faciei?
Mens tua pascetur, si iugiter hæc meditetur.

Item:

Regnum cœlorum requies est plena bonorum,
Pax, pietas, bonitas, lux, virtus, splendor, honestas,
Gloria, laus, requies, amor & concordia dulcis,
Gaudia, lætitia, dulcedo, vita perennis:
Hic non algores, nebulæ, nox atra, calores:
Hic viget æternum tempus sine turbine rerum:
Hic omnes iusti iuvenes formæque venusti,
Ut sol fulgebunt, Domino similisque manebunt:
Nil ibi decrescit, nil languet, nilque senescit,
Nil deformatur, nil transit, nil variatur:
Cuncta manent verè, sunt omnia plena quiete:
Est ibi sollemnis, iucunda, dièsque perennis:
Unanimes cuncti, velut vno corpore iuncti,
Omnia cernentes sunt, & sua corde videntes:
Nil ibi deficiet, Deus omnibus omnia fiet.
Huc gressus vrge, mundi de stercore surge:
Mundo ne credas, quia nescis quando recedas.

IVRAMENTVM.

Non iuretis omnino.

Qui leuiter iurat, Christum crucifigere curat.

Item:

Qui nunquam iurat, nunquam periurus habetur.

IVS.

Summum ius summa iniuria.

Expedit interdum sancta remittere legum,

Ne

Ne pereat feritate mala clementia regum.

Item:

Serua dulcorem, iuris moderando rigorem.

Item:

Vt confortetur ius, sæpe necesse videtur.

IVRISTÆ ET CAUSDICL

Stercus & vrina, medicorum fercula prima:

Sunt medicis signa, Iuristis fercula digna:

Causidicorum auaritia.

Diligo Rhetoricos, equitant quia sæpe caballos,
Dum genus & species cogitur ire pedes.

Item:

Nulli causidico reor esse fidem neque dico:

Hosti pro modico fit amicus, & hostis amico.

Item:

Vz tibi Causidice, quia linguam venditis ære:

Vos vocat infernus, vos destruit ordo supernus.

IUSTITIA.

Roni honoribus, mali pœnis afficiendi.

Detur terra malis, vbi nullus honor specialis.

Iustitia in se virtutem complectitur omnem.

Est dignus laude, qui cuncta facit sine fraude.

Stateram ne transgredaris.

Cui lanx longinqua, sunt illi damna propinqua.

Item:

Iudicis est recti, nec munere nec prece flecti.

IUVVENTVS ET PVERITIA:

Hic iuuenis crescit, velut hoc quod crescere nescit.

Nati prudentes sunt, qui nouere parentes.

Doctrina in tenera etate acquisita indelebilis.

Qui non assuescit virtuti, dum iuuenescit,

A vitijs nescit desuescere, quando senescit.

Item:

Quod noua testa capit, inueterata sapit.

Iuuenilis ætas non est inutiliter terenda.

Bis duo notauit, quæ non possunt reuocari:

Virginitas, tempus, dictum verbúmque, iuuentus.

Item:

Cum iuuenes estis, cum tempus habere potestis,

Cur non proficitis, ne tanquam bestia sitis?

Item:

Disce puer, dum tempus adest, æuo iuuenili:

Vt quo te recrees, habeas ætate senili.

Item:

Ingenium & mores animo succrescere debent,

Amplior vt membris forma subinde venit.

Item:

Nocte diéque caue, tempus consumere prauè:

Vt flos vell ventus, transibit nostra iuuentus.

Item:

Per pisces & aues multi periere scholares.

Item:

Quando puer crescit, & non metuendo pauescit,

Tunc sibi decrescit honor omnis, quando senescit.

Item:

Si studuisse velis, tria cauta mente tenebis:

Sis humilis, castus, paruóque cibamine pastus.

Item:

Transit sine breui, iuuenilis flosculus æui.

Letitia iuuenem, fons decet tristis senem.

Gaudia semper amat, & ludicra verba iuuentus.

Item:

Mente quidem læta decoratur florida vita.

Nolo subtrahere à puero disciplinam.

Currere cogit equum sub milite calcar acutum:

Sicque facit pueros aspera virga bonos.

Item:

Item:

Ni castigatur petulans, mox clunis habetur:
Verberibus tactus probus est, vergaque coactus.

Item:

Non amat hic pueros, qui raro corrigit illos.

Item:

Qui parcit virgæ, puerum non diligit ille:
Nam virgæ tactus prauos exterminat actus.

Item:

Quod fleat, est melius, puer vnus quam vir adultus.

Item:

Si quis icit puerum bene virgis, diligit ipsum.

Pueri puerilia tractant.

Pupas fer tecum, si tu vis ludere mecum.

Item:

Sunt pueri pueri, viuunt pueriliter illi.

Item:

Velle valet pueri nihil, & sic debet haberi.

Pueris nulla secreta committenda.

Si secretarum seriem vis noscere rerum:
Ebrius, insipiens, pueri dicunt tibi verum.

Pueritia semper amabilis.

Dum se non noscunt, vituli se lambere poscunt.

Item:

Oscula nutrici pueri dant eius amici.

Item:

Sæpe datur nato varium nomen bene grato.

*Vt quisque filium suum vult esse,
ita est.*

Curuetur truncus citò, qui tibi pòst erit vnus.

Item:

Dum curuare potes, & curuam reddere virgam,

Fax ut ad libitum stet tua planta tuum.

Item:

Item:

Mollia sunt iuuenum cunctorum nostra volucrum.

Item:

Sicut ager colitur, sic fructibus hic redimitur.

LABOR ET INDUSTRIA.

vide Ignauia.

Dum caput infestat, labor omnia membra molestat.

Dij bona vendunt laboribus.

Absque labore graui, non possum magna lucrari.

Item:

Esto laborator, & erit Deus auxiliator.

Item:

Extendenda manus fuerit, curisque vacandum:

Non tibi per ventos assa columba venit.

Item:

Frangere nucis tegmen, si cupis esse nucem.

Item:

Ignauī valeant: virtus labore paratur:

Et sua diuendunt dona labore Dij.

Item:

Ipse laborato, nec dicas: Dat Deus aurum.

Dat Deus omne bonum, sed non per cornua taurum.

Item:

Lingere mel cupiens, apibus pungi patiatur.

Item.

Magna venit nulli sine magno fama labore,

Et vaga sudorem gloria semper habet.

Item.

Item:

Non prae sepe bouem, sed bos prae sepe requirit.

Item:

Non volat in buccas assa columba tuas.

Item:

Per caudam, propriam tu debes tollere vaccam.

Item:

Item:

Quando fatigatur, equitis pes rectificatur.

Item:

Res bene quisque gerens, lucra fit inde ferens.

Item:

Sicut ager colitur, sic fructibus hic redimitur,

Facundi asti labores.

Charius est charum, si prægustatur amarum.

Item:

Dulcia non meminit, qui non gustavit amara, ✕

Estque serena dies post longos gravior imbres,

Et post triste malum gravior ipsa salus.

Item:

Dulcius hærescunt humano mella palato,

Si malus hoc ipsum mordeat ante sapor,

Fitque mali gustu dulcius omne bonum.

Item:

Non nisi post multas succedunt gaudia clades:

Gaudia quæ multo parta labore, placent.

Item:

Non te poenituit, iuuenis, tolerasse labores:

Deposito magis est pondere grata quies.

Labor inanis. vide Inutilia.

Labor omnia vincit improbus.

vide assiduitas.

Ignis de lapide surgit, mediante labore.

Mercenarius dignus mercede.

Adscribas plura, quando nimis est via dura.

Item:

Omnis equus quod edat, hoc ius est, quando laborat.

Item:

Si tibi seruerit aliquis, tua præmia tecum

Ne retinere disti cures, si diligis æquum.

L A V S.

Famam incontaminatam seruans, diues sat est.
Dulcius est ære, preciosum nomen habere.

Laudari appetunt omnes.

In quo laudatur, ibi quisque libens operatur.

Item:

Nullus tam gnarus, qui non sit laudis avarus.

*Non laudibus alienis, sed propriæ con-
scientiæ credendum.*

Falso, fraude, dolo, non tibi plaudet homo:

Si laus vana perit, gloria risus erit.

Item:

Laudat adulator, sed non est verus amator.

Item:

Noli laudari, cum possis vituperari.

Item:

Plus laudatori, quam tu tibi, credere noli.

Principibus laudari viris, laus maxima.

Opto placere bonis, prauis odiosus haberi,

Queis, nisi sit prauus, nemo placere potest.

L E G E S.

Decem præcepta.

Sunt præcepta decem, poscunt quæ plurima: pauca

Nos facimus: mitis sis Deus, oro, tuis.

Item:

Vnum crede Deum, nec vanè iura per ipsum,
Sabbata sanctifices, habeas in honore parentes;

Non sis occisor, fur, mæchus, testis iniquus;

Alterius nuptam, nec rem cupias alienam.

Inde data leges, ne fortior omnia posset.

Vt pax seruetur, legis moderamen habetur.

Legibus parendum.

Exlex qui viuit, meritò sine lege peribit.

Item:

Item:

Nemo est exemptus, & legibus vndique demptus.

LIBERTAS.

In cauea minus benè canit luscinia.

Alterius non sit, qui suus esse potest.

Item:

Ditior est liber mendicus, diuitem seruo.

Item:

Est proprius panis super omnia mella suavis.

Item:

Libertas animi cibus est & vera voluptas,

Qua qui diues erit, ditior esse nequit.

Item:

Libertas perdulce bonum, bona cætera condit,

Qua nisi conditur, nil sapit esca mihi.

Item:

Malo macer liber, quam pinguis seruus haberi.

Item:

Non benè pro cuncto libertas venditur auro.

Item:

Nolo velle meum pro turpi vendere lucro:

Has qui vendit opes, hoc agit vt sit inops.

Item:

Venditur arbitrium, dum viuatur ex alieno

Sumptu: pane tuo vescere, liber eris.

Sapiens, sibi que imperiosus, liber est.

Non liber natus, qui dæmonibus propriatus.

LVC RV M.

Malum lucrum æquale dispendio.

Non est lucratum totum lucrum reputatum.

*Pecuniam in loco negligere, interdum maximum
est lucrum.*

Hic as laudatur, qui libram sæpè lucratur.

116 CARMINVM PROVERBIAL.

LVDVS.

Ludere si quæres, nummos apponere debes.

*Ludere cum potentioribus,
periculosum.*

Damna reportabit catulus qui cum cane ludit,

Item:

Dum ludit fortis, trudit me cuspidē mortis.

Item:

Ludi stultorum, dominorum, siue luporum,
Non benè luduntur, quia seria sæpè sequuntur.

Ludus multorum malorum causa est.

Alea, Bacchus, amor mulierum, reddit egenum:

Nūquam qui sequitur hæc tria diues erit.

Item:

Diues eram dudum, me fecerunt tria nudum;

Alea, Vina, Venus: tribus his sum factus egenus.

Item:

Fœmina dum plorat, dum rusticus ebrius orat,

Dum lusor iurat, nihil hîc deuotio durat.

Item:

Ludens taxilis benè respice quid sit in illis:

Res tua, spes tua, fors tua, mors tua, pendet in illis,

Item:

Ludo falluntur, ludum qui sæpè sequuntur.

Item:

Rarò doctus erit, qui semper ludere quærit.

Item:

Sum nudus vt passer, facit hoc mihi tessera & asser.

L V X.

Lux depellit tenebras.

Præuia lux scire dat eunti quò valet ire:

Item:

Vt melius cernam, porto de nocte lucernam.

MA-

MALVM.

In procliui mala.

Non citò decrefcit mala planta, fed vſque virefcit.

Item:

Ollæ contritæ ſatis inueniuntur vbique.

Item:

Praua quidem citò fructificat, at fertilis arbor

Tardiùs : vrtica crefcere ſemper habet.

Malum benè conditum non mouendum.

Iritare canem noli dormire volentem:

Nec moueas iram poſt tempora longa latentem.

Item:

Litis præteritæ noli maledicta referre.

Item:

Res ſatis eſt nota, plus foctant ſtercora mota.

Malorum duorum minus eſt eligendum.

Eſt melius bellum pro collo, ſiue duellum.

Item:

Lufcus præfertur cæco, ſic vndique fertur.

Item:

Quo crus ſalvus erit, ocrea ſæpe perit:

MARIA.

Benedicta tu inter mulieres, & benedictus

fructus ventris tui.

Ambo boni, Deus & ſua mater, quos homo laudet.

Item:

Inclÿta, pura, pia, ſanctiſſima virgo Maria,

Eſto ſalutata ſemper cum prole beata.

Ecce virgo concipiet, & pariet filium.

Virgo Deum pariens, partus ſymptomata neſcit:

Nam quaſi non pariens integra virgo manet.

Item:

Vt ſol non lædit vitrum, per quod tamen intrat:

Sic de prole pia manet inuiolata Maria.

MARTYRIA.

Apostolorum Martyria.

Occumbit sursum pedibus, manibúsque deorsum,
In cruce protensus Petrus: Paulum necat ensis,
Andreas stratus est in cruce fune ligatus,
Christi cognatus Iacobus fit ense necatus,
Non odium læsit Iohannem, in pace quieuit,
Sed procumbente Thomas occiditur ense,
Concors cū Christo datur in cruce pœna Philippo,
Occumbit prauæ Iacobus sub vulnere clauæ,
Fit cute priuatus veluti bos Bartholomæus,
Virga plagatus ergo fit & ense Mathæus,
Nulla parte reus occiditur ense Thadæus,
Christo consortem Simon patitur cruce mortem,
Mathiæ mortis pœnam dat ipsa bipennis,
Pœnis indignis Pauli comitem necat ensis,
Marcus obit tractus & mortis vulnere tactus.

*Qui perdiderit animam suam mea causa,
inneniet eam.*

Occubuere viri sancti pro nomine Christi.

MEDICINA.

Fingunt se medicos omnes idiota, sacerdos,
Iudæus, monachus, histrio, rasor, anus,
Miles, mercator, cerdo, nutrix, & arator.
Stercus & vrina, medicorum fercula prima:
Sunt medicis signa, iuristis fercula digna.

Honora medicum.

Cū fueris foelix, medicorum quære salutes:
Vt tibi succurrant, quando salute cares.

Item:

Maximus in morbis medico promittitur orbis:
Mox fugit à mente medicus, morbo recedente.

Item:

Item:

Si non vis lœdi, medico tu crede fideli:
Sanet languorem faciens medicina dolorem.

*Medicina maximos requirit
sumptus.*

Empta solet carè multum medicina iuuare:
Cùmque datur gratis, nil confert utilitatis.

Item:

Est medicinalis medicorum regula talis,
Vt dicant Da, da, cùm dicit languidus Ah, ah.

MEDICAMENTA. *vide Cibi,
Morbi & Sanitas.*

Allia, ruta, pyra, & raphanus, cum theriaca, nux,
Præstant antidotum contra lethale venenum.
Scrophæ, tumor, glandes, ficus cataplasmate cedunt:
Iunge papauer ei, contracta foris trahit ossa.

MEDIA.

Sine medijs ad summa vix peruenitur.

Cernitur vberior prope fontem quælibet arbor.

Item:

Cum cattis plures venans capit vndique mures.

Item:

Est similis stulto, qui mandere vult sine cultro.

Item:

Haurit aquas cribro, qui dicere vult sine libro.

Item:

Nil valet in bellis vir inermis, & absque libellis
Clericus est mutus, licet ingenio sit acutus.

Item:

Plus satis ingenio fidit, qui spernere libros
Audet: & ambiguo singula marte capit.

Item:

Si manus est vacua, non accipitrem capit illa.

230 CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Vt vulgus fatur, malè cos fitiens operatur.

MEMORIA.

Firmiter obtusum tenet ingenium sibi fusum.

Memoriam quæ labefactent.

Ebrietas, somnus, tempus, dementia, morbus,

Tollunt de cista mentis, quæ nouerit ista.

MENDACIVM.

Cor non nugatur, licet os mendacia fatur.

Sæpè susurrantes, mendacia sunt cumulantes.

Mendacij pater diabolus.

Improbis est ille qui scit mendacia mille.

Item:

Omne genus pestis vincit mens dissona verbis:

Item:

Sunt tria quæ verè Salomoni displicuere:

Os mendax, fatuusque senex, pauperque superbus.

Omnis homo mendax.

Est mens nostra suis contraria sæpè loquelis,

Item:

Qui vult nugari, miranda potest noua fari.

MERCATIO.

Non benè mercatur, qui nulla merce lucratur.

Non est mercator precij nisi sit mediator.

MERETRIX.

Balnea cornici non profunt, nec meretrici:

Nec meretrix munda, nec cornix alba fit vnda.

Meretrix bellua impudica.

Omnis reuera meretrix est dicta Chimæra,

Parte leo prima, media capra, anguis in ima.

Si careas donis, pars prima dicta leonis:

Non te delectet media, capra quia foetet:

Anguis est extremum, quia porrigit omne venenum.

Item:

Item:

Scurræ vel scorta, veniunt bene non vocitata.

Meretrices Deum non verentur.

Cursus asellorum celer, atque fides monachorum,

Lex baptismalis, meretricis amor, monialis,

Defistunt esse tunc, quando sit esse necesse.

*Meretrices fugiendæ, quoniam bona queque
ab homine auferunt.*

Alea, Bacchus, amor mulierum, reddit egenum

Nunquam, qui sequitur hæc tria, diues erit.

Item:

Clerice sis fortis, ne des tua munera scortis.

Item:

Diues eram dudum, me fecerunt tria nudum,

Alea, Vina, Venus : tribus his sum factus egenus.

Item:

Euitare picem debes, simul & meretricem:

Nam pix te tangit, meretrix te turpiter angit.

Item:

Pisces, perdices, vinum, necnon meretrices,

Corrumpunt cistam, vel quicquid ponis in istam.

Item:

Scribatur portis, Meretrix est ianua mortis.

Meretrices insatiabiles sunt.

Cum cessas dare, meretrix te cessat amare:

Item:

Mos meretricis erit, quod semper munera quærit.

Item:

Scorto nemo placet, nisi dextram munere placet.

METEORA.

Cælum rubens,

Nocte rubens cælum, cras indicat esse serenum:

Atque rubens mane tempus signat pluuiæ.

Cometa.

Flat, siccat, cometa necat, & tempora carat.

Luna.

Pallida Luna pluit, rubicunda flat, alba serenat.

Nubilum.

Non stillant omnes, quas cernis in aëre, nubes.

Ventus.

Rarò venit ventus, nisi cum pluvia violentus.

MIMI.

Scurvilitas vitanda.

Musæ, canes, mimi, sunt ad conuiuia primi,

Non inuitati veniunt prandere parati.

Item:

Qui sua dat mimis, fallitur ipse nimis.

Item:

Scurræ vel scorta veniunt bene non vocitata.

Item:

Stultior est fictus fatuus, quàm non ita dictus.

MINÆ. *Cælum territare.*

Det se terribilem, qui vult inferre timorem.

Item:

Horrida voce sonet, si quis dæmonia terret.

Mine spernende.

Non stillant omnes, quas cernis in aëre, nubes.

Item:

Si moriere minis, asini tumultabere bombis.

Item:

Si non morderis, cane quid latrante vereris?

MISERECORDIA.

Esote misericordes.

Dura iustitia, gratioꝛ est venia.

MODVS ET NIMIVM.

Omne nimium vertitur in vitium.

Dura

Dum ludus bonus est, ipsum dimittere fas est.

Item:

Illum nullus amat, qui semper, Da mihi, clamat.

Item:

Immodicis brevis est ætas, & rara senectus,
Deteriorque solet finis ad illa sequi.

Item:

Ludus sæpe bonus, esse potest nimius.

Item:

Multoties dictum mox displicet auribus vnum.

Item:

Omne nocet nimium, mediocriter omne gerendum:

Item:

Omne quod est nimium, crebrum sordescit ob usum.

Item:

Optimus est quando, ludus, non ludere mando.

Item:

Per multos gressus homo fortis fit citò fessus.

Item:

Quod leue, valdè graue fit onus, dum porto remote.

Item:

Quod nimium est fugito, medio gaudere memento.

Item:

Sæpe fit ingratus, qui querere sæpe paratus.

Omnibus adde modum, modus est pulcherrima virtus.

Est mihi vix grata res, quæ non est moderata.

Item:

Est vibex testis, quod percussi satis estis.

Item:

Esse nimis iustus, prudens nimis esse cauebis.

Omnia summa nocent, sed moderata iuuant.

Item:

Iussa paterna pati medium tenuere beati.

134 CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Laudandus parcus, culpandus parcior esto:
Peccatar si non adsit vterque modus.

Item:

Paulatim trahere non forti, consulo, recte.

Item:

Præualeat in cunctis discreta modestia punctis.

Item:

Serua mensuram, semper multum valituram.

Item:

Sicut ad omne quod est, mensuram ponere prodest:
Sic sine mensura deperit omne quod est.

Item:

Stat medio virtus, extrema tenet loca virus:
Tu medium retine, modus est seruandus vbique.

Tuo te metire pede.

Sic tibi sint usus, ne rerum fiat abusus.

Item:

Vltrâ quàm vestes non extendas tua crura:
Nec nimis expendas, si viuere vis sine cura.

MORBI.

Non intellecti nulla est curatio morbi.

Non omnis morbus ad mortem.

Longius inualidi viuunt sæpius catti.

Item:

Non perdas puerum nunc ægrum, post valiturum.

Auditus gravitas.

Iam mox post escam dormire, nimisque moueri,
Ista grauare solent auditus, ebrietasque.

Aurium tinnitus.

Motus, longa fames, sonitus, percussio, casus,
Ebrietas, frigus, tinnitum causat in aure.

Capitis dolores.

Cum

Cum doleo capite, tunc membra dolent mea quæque.

Item:

Si capitis dolor est ex potu, lymphæ bibatur,
Ex potu nimio nam febris acuta creatur.
Si vertex capitis, vel frons, æstu tribuletur,
Tempora fronsque simul moderatè sæpe fricentur,
Morella cocta necnon calidæque lauentur:
Istud enim credunt capitis prodesse dolori.

Dentium dolor.

Sic dentes serua: porrorum collige grana,
Vre cum hyoscyamo, adiuncto quoque thure, decenter
Per sicchonion, & fumum cape dente remotum.

Fistula.

Auripigmento sulphur miscere memento,
His decet apponi calcem, coniunge saponi:
Quatuor hæc misce, commixtis quatuor istis
Fistula curatur, quater ex his si repleatur.

Oculorum hebetatio.

Balnea, vina, Venus, ventus, piper, allia, fumus,
Porrum cum cepis, faba, lens, fletusque, sinapi,
Ista nocent oculis, sed vigilare magis.

Rheuma.

Ieiuna, vigila, caleas dape, tuque labora,
Inspira calidum, modicum bibe, comprime flatum:
Hæc bene tu serua, si vis depellere rheuma.

Item:

Ieiuna, vigila, si vis depellere rheuma.

Item:

Ieiunes, vigiles, sities, & rheumata pelles.

Item:

Si fluat ad pectus, dicatur rheuma catarrhus:
Si ad fauces, branchos: si ad nares, esto coryza.

Sanguinis profluvia.

136 CARMINVM PROVERBIAL.

Cum fluxum pateris, hæc ni caueas, morieris:
Concubitum, potum, niniū cum frigore motum.

Item:

Si cruor emanat, spodium sumptum citò sanat.

Scabies.

Dum cutis prurit, quanto plus scalpitur vit.

Item:

Vir quem tormentat scabies, per sæpe cruentat.

Vocis rauedo.

Nux, oleum, frigus capitisque, anguillæque, potus,
Ac pomum crudum, faciunt hominem fore rauum.

MORS. VIDE VITA.

In malis rebus morte nihil est melius.

Morte mori melius, quam vitam ducere mortis.

Me mortuo, terra misceatur incendio.

Dum morior, moritur mundus simul, & sepelitur.

Memorare nouissima tua. vide Mundus.

Cerne quid es, quid eris, humilis sic efficieris:

Vile cadauer eris, hoc ergo frequens mediteris.

Item:

Disce quid es, quid eris: memor esto, quod morieris.

Item:

Esto memor mortis, quo viuus tempore fortis.

Item:

Fœlix ut hora sit vltima, perpetuo ora.

Item:

Non melius poterit hominis caro viua domari,

Mortua qualis erit quam semper præmeditari.

Non igitur cesses ea quæ bona sunt operari,

Nam mors non cessat tibi nocte diæque minari.

Item:

Pauper & exiguus exibis nudus ad umbras,

Quamuis perspicuus auro gemmisque nitescas.

Item

Item:

Peccatum, tua mors, mors Christi, poena gehennæ,
iudicium, vita: tibi sunt hæc sex memoranda.

Item:

Pensa quid es, quid eris, cinis in cinerem gradieris:
Hoc si corde geris, lenius bona facta sequeris.

Item:

Peruigili cura semper meditare futura,
Semper habens memori mente Necesse mori.

Item:

Quære necessaria, sed non cumulare labora:
Sed cumules, vbi suprema statueris in hora.

Item:

Regia Maiestas, omnis terrena potestas,
Prosperitas rerum, series longinqua dierum,
Transiet absque mora, mortis cum venerit hora.

Item:

Sæpe recorderis, bone frater, quòd morieris:
Si memor es mortis, foelicis eris citò sortis.

Item:

Tu modica fossa clauderis pellis & ossa:
Nil secum gestat moriens, nil tunc sibi restat.

Mors omnibus communis.

Est commune mori, mors nulli parcit honori.

Item:

Mors dominam seruo, mors sceptrum ligonibus æquat
Dissimiles simili conditione trahens.

Item:

Mors est ventura, transibis ad altera iura:
Est nostræ sortis, transire per ostia mortis:
Et graue transire, qui transitus absque redire.

Item:

Mors iuuenes rapit atque senes, nulli miseretur.

138 CARMINVM PROVERBIAL

Illā fremit, genus omne tremit quod in orbe mouetur

Item:

Mors minus est nequam, quia nulli parcit, & æquam
Dat cunctis legem, recipit cum paupere regem.

Item:

Mors refecat, mors omne necat quod carne creatur,
Magnificos premit & medicos, cunctis dominatur:
Nobilium tenet imperium, nullumque veretur,
Tam ducibus quàm principibus communis habetur.

Item:

Ne metuas mortem, communem despice sortem:
Communis fors est, quod cunctis debita mors est.

Item:

Nemo vitare mortem valet, aut superare:
Nam clausis portis, intrat loca singula fortis.

Item:

Nullus tam fortis, cui parcant vincula mortis,

Item:

Occidit iniustus, necnon sine crimine iustus.

Item:

Omne quod exoritur, terra fit & moritur.

Item:

Omnes maiores mors occupat atque minores,
Æqua falce secat, humilem maioribus æquat.

Item:

Omnia mors tollit, quam nulla potentia mollit.

Item:

Omnia peribunt: sic ibimus, ibitis, ibunt.

Item:

Ortus cuncta suos repetunt matrēque requirunt,
Et redit ad nihilum, quod fuit antē nihil.

Item:

Pelles quot pecorum, tot venduntur vitulorum.

Item:

Item:

Tollit mors cunctos, nulli mors impia parcat,
Non euadit inops, nec qui marsupia farcit,

Item:

Vltimus ad mortem post omnia fata recursus:
Omnia mors delet, omnia morte cadunt.

Mors soluit amorem.

Post mortis morsum, vertit dilectio dorsum.

Mortis hora incerta.

Ah, homo si sciret, quando mors atra veniret,
Non sic dormiret, sed cœli regna sitiret.

Item:

Atropos ante fores astat, reliquæque sorores.

Item:

Non tibi confidas, quod multo tempore viuas:
Nam quò quisquis abit, mors post vestigia vadit.

Item:

Nunquam promitte tibi longo tempore vitæ:
Nam quocunque datur gressus, te mors comitatur.

Item:

Quando placet Christo, de mundo tollimur isto.
Nemo potest scire, quis primò debet abire:
Nam venit absq; mora mors, qua non credimus hora.

Item:

Scis ô mortalis, quod mors leuibus volat alis:
Quæ subito absque mora te tristi suppressit hora.

Item:

Vermis adhuc spiro, moriturus fortè sub horam:
Mors etenim certa est, funeris hora latet.

Mortis memoria amara.

Cum venerit lethum, neminem vidi fore lætum.

Item

Me piget intrare feretrum, dico tibi quare:

140 CARMINVM PROVERBIAL.

Qui iacet in feretro, vix valet oua duo.

Item:

O mors, quàm dura, quàm tristitia sunt tua iura?
Si mors non esset, quàm lætus quilibet esset?

Mortem optare malum, timere peius.

Linque metum lethi, nam stultū est tempore in omni.

Item:

Mortis linque metus, si tu vis viuere lætus.

Item:

Multū venturi ne cures tempora lethi.

Item:

Non mihi fit durum, quòd noui me moriturum:
Nec mortem flebo, quia tecum Christe manebo.

Item:

Non tibi fit curæ mortis formido futuræ.

Ne dii quidem à morte liberant.

Contra vim mortis, non est medicamen in hortis.

Item:

Mors properat, fuga nulla potest mortale tributum
Soluere, naturæ lege tenetur homo.

Item:

Nullus homo lachrymis vnquā reuocatur ab vmbriis.

Item:

Per nullam sortem poteris depellere mortem.

Item:

Quis redimit, cum mors perimit? pia fœdera nunquā,
Nec pretium, nec seruitium, mors recipit vnquam.

Nil refert ubi, modo bene moriaris.

Quo moriari loco, nil refert: ad Iouis aulam

A terra spatium semper habebis idem.

M O R E S. Vide Virtus.

Mores mensa. Vide conuiuium.

Si steteris eoram dominis, hæc quinque tenebis:

Iunge

longe manus, compone pedes, caput erige, visum
Non dispergas, nisi iussus paucaloquaris.

MVLIER ET CONIVGIUM.

Portantes dominæ clauēs, sunt vndique multæ.

Aequalem tibi quere uxorem.

Fœmina vult iuuenem thalamo, spernitque senilem.

Item :

Rustice callose, cunctis populis odiose,

Cur te formolæ vis sociare Rosæ?

Item:

Vir nimis antiquus, non est mulieris amicus.

A muliere initium factum est peccati.

Dante creatore dum sic homo fulget honore,

Surgit ab vxore tentatio plena dolore.

Item:

Fœmina quæ clausit, portam vitæ reserauit.

Item:

Prima virum primum mulier deiecit ad iram.

Fœmina nihil pestilentius.

A fumo, stillante domo, & nequam muliere

Te remoue: quia sunt quæ possunt valde nocere.

Item:

Bestia crudelis, est cor paruæ mulieris.

Item:

Fœmina corpus, opes, animam, vim, lumina, voces,

Destruit, annihilat, necat, eripit, orbat, acerbat.

Item:

Fœmina dæmonio tribus assibus est mala peior.

Item:

Fœmina fax Satanæ, rosa foetans, dulce venenum,

Semper prona rei quæ prohibetur ei.

Item:

Fœmina fraus Satanæ: mala serò, non bona manè.

Item

Item:

Fœmina quem superat, nunquam viuit sine pœna,
 Libertatē caret, turpi constrictus habena,
 Fœlices illi, quos non capit illa fœgena,
 Heu, nisi mors faciat, vix rumpitur illa cathena.

Item:

Hunc fatuum fateor, quem calceus vrget & vxor.

Item:

Mentiri, nere, lachrymari, nilque tacere,
 Decipere: hæc verè dotes sunt in muliere.

Item:

Rebus in humanis tria sunt peiora venenis:
 Peruersus socius, mala fœmina, falsus amicus.

Item:

Sunt tria gaudia: pax, sapientia, copia rerum:
 Hæc tria diluit, hæc tria destruit ars mulierum.

Item:

Sunt tria mala domus, imber, mala fœmina, fumus:
 Quartum, cum mane surgunt pueri sine pane.

Item:

Vt tibi fœmineo quisquis es apte iugo.

*Malum est videre mulierem: peius, alloqui:
 pessimum, tangere.*

Colloquium, risus, contactus, oscula, visus,
 Hæc faciunt verè concumbere cum muliere.

Item:

O mulier, verte te de me, ne lædar à te:

Nam tua formositas, est mea calamitas.

Item:

Post visum risum, post risum venis ad tactum,
 Post tactum factum, post factum venis ad vsum:
 Ergo caue tactum, ne factum ducat in actum.

Item:

Sit tibi consultum, mulieris spernere vultum,
Est verè venenum, nobis que videtur amœnum,
Attrahit vt viscus, interficit vt basiliscus.

Mobilior ventis fœmina.

Brumales tenebræ, fauor aulæ cum muliere,
Sicut vertebræ, sunt in vertigine crebræ.

Item.

Fœmina non meminit post partum, quæ benè sensit.

Item:

Fœmina nulla bona: sed si bona, digna corona:
Pectore fœmineo vernalis certior aura.

Item:

Quid pluma est leuius? flamen: quid flamine? ventus:
Quid vento? mulier: quid muliere? nihil.

Item:

Sub longis tunicis brevis est animus mulieris.

Mulier turture loquacior.

Crescunt sermones, vbi conueniunt mulieres.

Item:

Est quasi grande forum, vox alta trium mulierum.

Mulieris blanditia viscus est illaqueans animam.

Cur mittis violas? nempe vt violentius vras,
Et violet violis, ô violenta, tuis.

Item:

Fœmina donabit, donec virum superabit.

Item:

Fœmina res fragilis, res lubrica, res puerilis,
Cor rapit & tollit, & ferrea pectora mollit.

Item:

Reddunt delirum, fœmina, vina, virum.

Item:

Si Dominum quæris, fuge colloquium mulieris,
Colloquium quarum nihil est nisi virus amarum,

Præbens sub mellis dulcedine pocula fellis:
 Nam decor illarum laqueus fallax animarum,
 Cum verbis blandis, fallacibus atque nefandis
 Illaqueat stultos, & fert ad tartara multos.

Mulieres ad lachrymas sunt proclives.

Fœmina dum plorat, dum rusticus ebrius orat,
 Dum lusor iurat, nihil hîc deuotio durat.

Item.

Fœmina dum plorat, virum superare laborat.

Mulieres dolis plene sunt.

A muliere caue quamuis sit religiosa,
 Quanto plus simplex tanto plus luxurio sa.

Item:

Adam, Samsonem, Lot, Dauidem, Salomonem,
 Fœmina decepit: quis modò tutus erit?

Item:

Fœmina dum iurat, errat qui credere curat.

Item:

Fœmina res ficta, res subdola, res maledicta:

Item:

Fœmina ridendo, flendo, fallitque canendo.

Item:

Fœmina fallere, fallaque dicere quando cauebit,
 Sequana piscibus ac mare fluctibus antè carebit.

Item:

Ille lauat laterem, qui custodit mulierem.

Item:

Lugeat in fine, quem decipit ars Catharinæ.

Item:

Tu caueas, quòd non subeas caueas mulierum,
 Si caueas ut non habeas dispendia rerum.

Item:

Vincit sæpè virum fœmellæ astutia dirum.

Mulierum

Mulierum auaritia.

Dum habes dare, solent te mulieres amare.

Item:

Fœmina donabit tibi nil, sed cuncta rogabit.

Item:

Fœmina pro dote nummorum dicit, Amo te.

Item:

Post casum rerum cessabit amor mulierum.

*Qui non litigat,
cælebs est.*

Linque malam Gretam, vitam capiēsque quietam.

Item:

Qui capit vxorem, capit absque quiete laborem,
Longum languorem, lachrimas, cum lite dolorem.

Item:

Qui caret vxore, lite caret atque dolore.

Item:

Vxorem duxi, sed ceptum postea luxi.

Silentium ornat fœminam.

Dulcibus & modicis ornatur fœmina verbis.

Item:

Ex hoc laudatur mulier, quod pauca loquatur.

*Vxor bona, optima
possessio.*

Dulcius est melle, iungi cum lege puellæ.

Item:

Nil melius muliere bona, nil est mala peius:

Omnibus ista bonis præstat, & illa malis.

Item:

Rusticus est verè, qui turpia de muliere

Dicit; nam verè sumus omnes de muliere.

MULTITVDO.

*Multa manus omnes leuius
reddunt.*

Si fuerit multus, benè tractat singula vultus.

*Multitudo Imperatorum Cariam
perdidit.*

Segnius expediunt commissa negotia plures.

Multitudini cedendum.

Ingenti turba franguntur fortia castra.

MVNDVS.

Mundi duratio.

Sex possunt signare dies sex secula mundi,

In quibus est operans ille Creator adhuc.

Lux septena diem venturum denotat, in quo

Sol sine nube micat, & sine nocte dies.

Hæc tunc vna dies multorum millia vincens,

Luce micans, nubis nescia, sine carens.

Istam mirè diem benedictio sancta venustat,

Quam stabilem reddit, sine carere facit.

Tunc sol fulgoris septemplex igne nitescit,

Et lunæ species æmula solis erit.

Mundana non curanda.

A re terrena

{ procedunt mille venena.

{ requies remouetur amœna.

{ sanctorum mens aliena.

De re terrena

{ non sit tibi gloria vana.

{ non sit tibi plena crumena.

{ tua mens non fiat amœna.

In re terrena

{ labor eminet atque cathena.

{ nec lex, nec iuris habena.

{ nihil est aliud nisi pœna.

Item:

Ambitiosus

Ambitiosus honos, & opes, & fœda voluptas,
Hæc tria pro trino numine mundus habet.

Item:

Amplius in rebus noli sperare caducis:
Sed cupiat tua mens æternæ gaudia lucis.

Item:

Desere festinus mundum, transi peregrinus,
Curras absque mora, citò transit, nec redit hora:
Ad patriam sospes veniet, qui transit vt hospes.

Item:

Dic homo quid speres, qui mundo totus adhæres?
Tecum nulla feres, licet omnia solus haberes.

Item:

Dum tumulum cernis, cur non mortalia spernis?
Tali namque domo clauditur omnis homo.

Item:

Effuge res viles, Christi fortissime miles,
Effuge iucundi laqueos & retia mundi.

Item:

Errat homo verè, qui cùm bona possit habere,
Sponte subit pœnas infernalésque cathenas.

Item:

Esse, fuisse, fore, tria sunt florida sine flore:
Nam simul omne perit, quod fuit, est, & erit.

Item:

Forma, genus, mores, sapientia, res, & honores,
Morte cadent subita: sola manent merita.

Item:

Fortunæ fragilis fiat tibi copia vilis.

Item:

Gaudia terrena non esse queunt sine pœna:
Gaudia diuina semper sunt absque ruina.

Item:

148 CARMINVM PROVERBIAL.

Gaudia vera petas, quæ nunquam terminat ætas:
Vt careas pœna, læteris in æde suprema.

Item:

Gazæ terrenæ magno cruciamine plenæ:
Nam miser est & erit, qui mundi prospera quærit
At diues verè, qui non ea curat habere.

Item:

Gloria mundana non est nisi visio vana.

Item:

Heu, stolidæ mentes pereunt peritura sequentes:
Sed sapiens spernit, quicquid mutabile cernit.

Item:

Luctum depone pro rerum perditione.

Item:

Mundus non mundat, sed mundus polluit: ergo
Qui manet in mundo, quomodo mundus erit?

Item:

Nil solidi mundus, nil omni possidet ævo:
Omnia prætereunt præter Amare Deum.

Item:

Non cœlum quæret, qui mundo totus adhæret,
Quem mundana ligant, quem curæ mille fatigant.

Item:

Non est ridendum, sed in isto tempore flendum:
Nam qui non flebit, non flendi tempus habebit,
Æterno luctu lugebit tunc sine fructu.

Item:

Nonne vides mundum miserum nimis & furibundū,
Sub gladio diræ mortis languendo perire?

Item:

O genus humanum, tibi consulo mente fideli,
Linque quod est vanum, ne amittas gaudia cœli.

Item:

Omne

Omne bonum, velox: fugitiuūque gaudia mundi
Monstrantur terris, & citò lapsa ruunt.

Item:

Omnia sunt mundi vaga, fluxa, caduca rotundi:
In pratis vt flos, sic perit omnis honos.

Item:

Peruigili cura pete gaudia non peritura.

Item:

Plus amat exilium miseri miser orbis amator,
Quàm patriam: semperque cupit vagus esse viator.

Item:

Prædia terrarum, possessio diuitiarum,
Fabrica murorum, grandis structura domorum,
Gloria mensarum cum delitijs epularum,
Resplendens vestis quæ moribus obstat honestis,
Grex armentorum, spaciosus cultus agrorum,
Fertile vinetum, diuersa vite repletum,
Gloria natorum, dilectio cordis eorum;
Cuncta relinquentur, nec post hæc inuenientur.

Item:

Qui bona perpetua perdit propter peritura,
Ipsum se fallit, & se dæmonibus addit.

Item:

Quicquid formosum mundus gerit aut pretiosum,
Floris habet morem, cui dat natura colorem.

Item:

Quicquid habes hodie, cras te fortasse relinquet:
Aut modò dum loqueris desinit esse tuum.

Item:

Quicquid vita dedit, tollit cùm vita recedit:
Nec tecum tolles plenos rubigine folles.

Item:

Quid genus aut species, quid opes, quid fama valebit,

330 CARMINVM PROVERBIAL.

Quando nil diues, sed totum pauper habebit?

Item:

Quid valet hic mūdus, quid gloria, quidue triumphus?

Post miserum funus puluis & vmbra sumus.

Item:

Quod breuiter durat, quis prudens quærere curat?

Viue Deo soli, quod amat caro quærere noli.

Item:

Si quis amat Christum, mundum non diligit istum,

Æstimat obscœnum quod mundus credit amœnum,

Totum vilescit, quicquid in orbe nitescit.

Item:

Stant modica puncta, mundana negotia cuncta.

Item:

Stare diu nec vis, nec honor, nec forma, nec ætas,

Sufficit in mundo: plus tamen ista placent.

Item:

Tempora transibunt, & gaudia vana peribunt,

Et parient fructum, tristem per secula luctum.

Item:

Tu quoque frater ita carnis contagia vita,

Vt placeas Christo, mundo dum viuus in isto:

Nec tibi sint curæ res ad nihilum redituræ,

Quæ citò labuntur, magnòque labore petuntur.

Item:

Vir bone quid curas res viles, res perituras,

Nil profuturas, damno quandòque futuras?

Nemo diu mansit in culmine, sed citò transit:

Est breuis atque leuis in mundo gloria quæuis:

Qui fuit hîc imus, illîc erit ordine primus.

MVNERA. VIDE

Beneficentia.

Aurum expugnat omnia.

Accusatiuus

Accusatiuus si venerit ante tribunal,
Atque vocatiuus, quamuis fuerit peregrinus,
Proficit in nihilum, si venerit absque Datiuo.

Item:

In mundo mira faciunt duo, Munus & Ira,
Mollificant dura, peruertunt omnia iura.

Item:

Lex est defuncta, quia iudicis est manus vncta,
Propter id vnguentum ius est in carcere tentum.

Item:

Munera lasciuas corrumpunt sæpe puellas:
Quasque preces nequeunt, flectere dona queunt.

Item:

Munera per gentes corrumpunt vndique mentes.

Item:

Qui spernat munus, non est in millibus vnus.

Item:

Si dare multa pōtes, quicquid auebis habes.

Nil recusandum quod donatur.

Si quis dat mannos, ne quære in dentibus annos.

Vulpes haud corrumpitur muneribus.

Nolens accipere, non solet ille dare.

Item:

Spernens omne datum, non se facit esse ligatum.

MUSICA.

Ad sonitum musæ, ducuntur sæpe choreæ.

Maxima luxuries, longa ætas, & brevis ira,

Hæc tria sunt madidis semper cantoribus apta.

Musæ quando sonant, sonitum bene tympana donant.

MVTVVM.

Matrō dans aut amicum aut

rem perdit.

Cum rogo quæ nūmos sine pignore, non habet ullos.

32 CARMINVM PROVERBIAL.

Qui suis infensus, det mutuo.

Vxor, equus, vestis, & calceamenta, inhonestis
Dum conceduntur, cum damno restituuntur.

NATURA.

Natura paucis contenta est.

Parua manus pueri, modico solet asse repleti.

Item:

Qui non curaret plus quam natura rogaret,
Diues sic esset, quia res sibi nulla deesset.

Item:

Vir vnus more veteri solo cibatur ore.

Naturae propagatio. vide Origo.

In tali tales capiuntur flumine pisces.

Item:

Nomen abest picæ, nisi quid varij tenet in se.

Item:

Ordine perpetuo currit natura beata:

Oblequijs Domini stat, statione data.

Item:

Si quæris quorsum verit gallina? retrorsum.

Naturam expellas furca, tamen usque redibit.

vide Diuersa studia.

Balnea cornici non prosunt, nec meretrici:

Nec meretrix munda, nec cornix alba fit vnda.

Item:

Duc propè vel longè taurum, taurus redit ipse.

Item:

It lupus ad caulam citius quam regis ad aulam.

Item:

Licet per multos cuculus cantauerit annos,

Pfallere nescit adhuc alium cantum, nisi Gug, gug.

Item:

Non comedit lardum sic catus, vt æstimat ipsum.

Item:

Item:

Pinguis amore leues lambunt candelabra feles.

Item:

Rana petit saltum, quamuis ponatur in altum.

Item:

Rustica natura semper sequitur sua iura.

Item:

Rusticus ad villas habitare triumphat, & ollas.

Item:

Sus magis in coeno gaudet, quam fonte sereno.

Item:

Trans mare ducatur cattus, Meau vociferatur.

*Protinus apparet, quæ plantæ frugifera futura.
vide Coniectura.*

Tu nihil inuitus dices faciēsue Minerva.

Castat auis quæuis, sicut collum sibi creuit.

Item:

Quod natura negat, nemo scilicet audet.

NECESSITAS ET COACTVS.

Sunt quasi non facta Domino iuranda coacta:

Valde coactus homo, qui bombum seruat in agro.

Faxis ut libeat quod est necesse.

Est indulgendum quod non aliter faciendum.

Fista citò recidunt in naturam suam.

Decrescit factus color, ac amor ipse coactus.

Item:

Non durant actus, homo quos facit ipse coactus.

Necessitas ingeniosum facit.

Quæritat in cinere scintillas, qui caret igne.

Necessitas moras recusat.

Fundo stans vnda, iacitur de naue profunda.

Non liberat à podagra calceus.

Nulla valet diplomata contra suspendia furis.

Si bouem non habes, asinum agas.

Affabis nidum, si non intueris ouum.

NIHIL.

Ex nihilo nil fit.

Ex nihilo nil fit, summus philosophus inquit.

Item:

Ex ouis pullus non natis quando fit vllus?

Item:

Panem Iustina non conficit absque farina.

NOBILITAS ET OBSCVRITAS.

Antiqua aris possessio nobilitas.

Auri nobilitas luteam si vestiatur ollam,

Non ideo sequitur hanc minus esse lutum.

Item:

Nobilis est ille, quem nobilitant bona villæ.

*Nobiles naturaliter sunt omnes, nullisque degener,
nisi vitij qui deditus est.*

Adam fodiente, quis nobilior Eua nentet?

Item:

Postquam degeneres cœperunt nobilitari,

Nobilitas cœpit in multis degenerare.

Nobilitas sola est atque unica virtus. vide Virtus.

NOVITAS.

Est quoque cunctarum nouitas gratissima rerum.

Dum clypeus splendet, sub alta fornice pendet:

Sed cum vilescit, sub scanno sæpe quiescit.

Item:

Omne nouum carum, vilescit quotidianum.

Item:

Sunt noua grata tria: Medicus, meretrix, melodia.

NOX ET TENEBRÆ.

Si tibi lumen abest, manibus res tangere prodest.

Tenebrarum opera mala sunt.

Dæmon

Dæmon ipse crucem fugit, ut malus undique lucem.

Item:

Nocte laboratum non opus est undique gratum.

NUNTIVS.

Praua reuelare si vis, noli properare.

OBEDIENTIA.

Obedientia felicitatis mater.

Audit carnificem, spernens audire parentem.

Item:

Doctori p̄re, sunt artes si tibi curæ.

OCCASIO.

Ad calamitatem quilibet rumor valet.

Sæpe lupi modica fit ouis cibus undique causa.

Ex minimis grandia. vide Origo.

Occasio facit furem.

Fur, obstante sera, non furta facit nisi sera.

Item:

Hora, locus faciunt, quod fures non sua tollunt.

Occasio non amittenda.

Dum satis est calidum, debemus cudere ferrum.

Item:

Dum sus præbetur, tunc sacculus promittitur.

Item:

Est citus ille cocus, dum calet igne focus.

Item:

Ferrum quando calet, cudere quisque valet.

Item:

Fronte capillata, post est occasio calua.

Item.

Remigo sub velo, bene dante Notum mihi cælo.

Tollendo mali occasio.

Ardet de facili stramen, cum iungitur igni.

Item:

Culūm comburit, qui feruida balnea querit.

Item:

Feruidior locus est, cui propior focus est.

Item:

Filo captus eris, ancillis si socieris,

Item:

Non affectatur, oculus quod non speculatur.

Item:

Non intret molam, qui vult vitare farinam.

Item:

Perpetuū lignis crescit crescentibus ignis.

Item:

Tutius est verē, morsum fugiendo cauere,

Quā prope serpentem procumbere virus habentē.

Item:

Vt cessent lites, illudentem tibi vites.

OFFICIUM.

Spartam quam nactus, banc orna.

Alterius noli in messem tu ponere falcem,

Item:

Linque coax ranis, cras coruis, vanāque vanis.

Item:

Orator verbis valeat, ir bellicus armis.

Item:

Quod non es, non esse velis: quod es, esse fatere.

Item:

Tu supplex ora, Tu protege, Túque labora.

OPERA.

*Arbor ex fructibus cognoscitur. vide Coniectura.**Non ex operibus saluamur sed Dei dono.*

Nil Deus in nobis, præter sua dona, coronat.

Item:

Item:

Qui vult sanctè mori, cœlesti fidat amori:
Quos verò solantur opera, non iustificantur.

*Sex opera misericordiae corporalia, & septem
spiritualia.*

Visito poto, cibo, redimo, rego, colligo, tumbo:
Corripe, suade, doce, dimitte, solare, fer, ora.

ORIGO.

E squilla non nascitur rosa.

Arbor naturam dat fructibus atque figuram.

Item:

Arbor quæque bona producit dulcia pomæ:
A radice mala nascuntur pessima mala.

Item:

Cattorum nati sunt mures prendere nati.

Item:

Dat pullos tales, qualis dignoscitur ales.

Item:

Ex prano pullus bonus ouo non venit vilus.

Item:

Ex vili vacca vitulus vilis generatur.

Item:

Filia mœchatur, quæ mœcha matre creatur.

Item:

Filius vt patri similis, sic filia matri.

Item:

Naturam vitis sequitur vinum, bene scitis.

Item:

Sæpè solet similis filius esse patris.

Item:

Si genetrix castè, castè quoque filia viuet:

Si mater meretrix, filia talis erit.

Ex minimis grandia.

Antè fuit vitulus, qui iam fert cornua taurus.

Item:

De rebus minimis, fit sæpè molestia grandis.

Item:

Ex nuce fit corylus, ex glande fit ardua quercus,

Ex paruo puero sæpè peritus homo.

Item:

Fit lis ex minimis interdum maxima verbis.

Item:

Sola scintilla perit hæc domus, & ruit illa.

PÆDAGOGIA.

Docens utilia desistere non debet.

Honor est magistro, bonos habere scholares.

Cæcos & claudos non imitare duces.

Item:

In sterili steriles aratrum facit aggere sulcos,

Et labor in miseris est sine fruge scholis.

PARENTES.

Honora patrem tuum, & matrem tuam.

Audit carnificem, spernens audire parentem.

Item:

Esto pius verè super his qui te genuère.

Item:

Vt vaccam vitulus comitetur, res iubet & ius.

Liberorum pietas delectat parentes.

Gaudet uterque parens, dum filius est benè parens.

Item:

Lætitiam patri generat sapientia nati.

Item:

Vt bona sit nata sua, vult mater violata.

Mali corui malum ouum. vide Origo.

Parentum est nutrire liberos.

Cattus habens plures pullos capit vndique mures.

Item:

Item :

Est puer alendus à patre, simulque tuendus.

PATIENTIA.

Feras non culpis, quod mutari non potest.

Fer patienter onus, ferri quodcunque necesse est:

Vincere non poteris nam meliore via.

Furor fit læsa sæpius patientia.

Ranula calcatur tantum quòd vociferatur.

Leniter, ex merito quicquid patiare, ferendum est.

Non animo tristi fer pœnam quam meruisti.

Item :

Quam pateris dignè, pœnam patiare benignè.

Item:

Quod pateris meritò, patienter ferre memento.

Sustine & abstine.

Audi, cerne, tace, si tu vis vivere pace.

Item:

Disce pati, si vis victorum tu fore ciuis.

Item:

Nobile vincendi genus est, patientia: vincit,

Qui patitur: si vis vincere, disce pati.

Item:

Tempore si mœsto vexaris, fortior esto:

Nam post aduersa Deus bona dat vice versa.

Item:

Tripliciter morior: aduersa ferens patienter,

Compatiens passis, meliora volens inimicis.

PATRIA.

Nemo propheta acceptus est in patria sua.

In patria natus, non est propheta vocatus.

Item:

Nemo propheta sua magnus erit patria.

Patriæ sumus alieno igni est luculentior.

160 CARMINVM PROVERBIAL.

Dulcius est patrius alieno cæspite cæspes.

Item:

Mollius ossa cubant manibus tumultata suorum.

Item:

Vult lepus esse loco semper generatus erat quo.

PAUPERTAS, MENDICITAS.

Semper inops habui, sed habens diues volo dici.

Achrematia docet parsimoniam.

Bursa carens ære, vetat inter vina sedere.

Item:

Esurit atque sitit pauper qui lauta requirit.

Item:

Expensas fugere solet omnis qui caret ære.

Item:

Impedit omne forum defectus denariorum.

Item:

Pauper tu spernas semper intrare tabernas:

Fons ubi sit cernas, ibi te cum corpore sternas.

Item:

Pauperis est gentis, tenuis plus farre carentis.

Item:

Si tibi deficit æs, miser es, præpinguia non es.

Asperius nihil est humili, cum surgit in altum.

vide Fortuna.

Paupere ditato nil acrius esse putato.

Generatur Domino qui miseretur pauperis.

Collige fragmentum, quod pauperis est alimentum.

Item:

Cum sis in mensa, primum de paupere pensa.

Item:

Ostia cur claudis, si vocem pauperis audis?

Fac quæ Christus amat, dum pauper ad ostia clamat.

Item:

Item:

Pauperis in causa non auris sit tibi clausa.

Item:

Pauperis in specie dum Christus venerit ad te,
Impertire sibi quod dedit ipse tibi.

Item:

Per miseros quinque sancti ditantur vbique

Item:

Qui dat pauperibus, thesauros colligit astris,
In quos nil fures iuris habere queunt.

Item:

Si sum semper egens, non debes spernere me gens:
Christus pauper erat, qui nunc super omnia regnat.

Item:

Si vis gaudere, semper miseri miserere.

Item:

Spernit coelorum Regem, spretor miserorum.

Item:

Tunc bene prandetur, cum Christus adesse videtur:
Si des, ipse dabit: si non des, ipse negabit.

Item:

Vivas prudenter, gazas habeas sapienter,
Non abscondendo, sed egenis distribuendo.

Haud facile emergunt pauperes.

Infortunatus, ad tres obulos generatus,
Nunquam nummorum dominus fit ille duorum.

Item:

Pauper homo raro viuit cum nomine claro.

Item:

Pauper pauperiem per totum sustinet orbem.

Item:

Pauper peiorem testis tenet vndique partem.

L

Item:

Pauper vbique iacet, dum sua bursa vacet.

Item:

Pauperis in capite pereunt bona dogmata sæpè.

Item:

Profecta faciunt rarum, quos debita stringunt.

Item:

Sint noua vel vetera, pauper sua calceamenta

Rumpit palpando citius quàm diues eundo.

Mendico ne parentes amici.

Cum moritur pauper, sequitur vix vnus & alter.

Item:

Dum pauper clamat, ianua limen amat.

Paupertas equanimiter toleranda est.

Exiguo pulchram ducit solertia vitam:

Pauperis in specie nam sæpe Deus latet ipse.

Item:

In paupertate multi pollent bonitate.

Item:

Non miser est hic mas, cuius in sæpè coquina

Mucidus est panis, caro raucida, pendula vina.

Item:

O bona pauperies, nisi te Deus ipse tulisset,

Tunc tua durities multis ingrata fuisset.

Item:

Pauperior census non fit turbatio sensus.

Item:

Tempus adhuc veniet, quòd diues qui modo gaudet,

Affiduè flebit, dum pauper in corde ridebit.

Paupertas ridiculos homines reddit.

Dum diues loquitur, verbum Salomonis habetur:

Dum pauper loquitur, tunc barbarus esse videtur.

Item:

Item:

Multa licet sapias, re fine nullus eris.

Item:

Pauper vitatur, miser & vilis reputatur.

Item:

Pauper & absque pilis, est sponsa nimis mihi vilis:

Item:

Si careas ære, cupiet te nemo videre.

Item:

Vtilis & sapiens vix toleratur inops.

Paupertas sapientiam sortita est.

Pauper mercator, bonus hic fertur mediator.

Item:

Paupertas cautas quærit vbique vias.

Prosperitas est, prosperitate carere.

Abs re qui vadit, res sibi nulla cadit.

Item:

Diues nil audet: paupertas libera gaudet,

Tutus in exiguo gramine dormit inops.

Item:

Est vbi res nulla, scio quod non res cadit vlla.

Item:

Illico sternetur, vbi nil nisi saccus habetur.

Item:

Pauca gubernare, pacem solet hoc generare.

Item:

Perdere quid valeo, dum nihil obtineo?

Item:

Si brevis est baculus, breuior fiet tibi saltus.

Item:

Si tibi pauca res, est tibi magna quies.

Item:

Viuat securus, paupertas est sibi murus.

Rebus semper pudor absit in artibus.

Ex veteri more, pauper caret ecce pudore.

Item:

Iustus laudatur, quod inops Cunrad vocitatur.

Satius est non fuisse diuitem, quam pauperari.

Post zephyros plus lædit hyems, post gaudia luctus:

Vnde nil melius, quam nil habuisse secundum.

P A X.

Pax optima rerum.

Dormiet illæsus melius, quam verberare cæsus.

Item:

Dum cutis est plana, fiet dormitio sana.

Item:

Pax plenum virtutis opus, pax summa laboris,

Pax belli exacti pretium est, pretiumque periculi.

Item:

Præcedens pactum, bellandi disijcit actum.

Item:

Si det oluscula mensa minuscula pace quieta,

Non pete grandia lautæque prandia face repleta.

PECCATA, MALITIA, VITIA.

Canis reuersus ad vomitum.

Quando languebat, monachus bonus esse volebat:

Sed cum conualuit, mansit vt ante fuit.

Item:

Scandala sæpè noua peccata mouent veterata.

Compendiaria res improbitas, virtus longa.

Labitur ex mente citò res bona, sed mala lente.

Etiam mali quandoque bene agunt.

Declinans nauis releuatur in æquore prauis.

Item:

Lædere qui potuit, prodesse aliquando valebit.

Ex transgressione Adam omnia mala.

Adama

Adam primus homo damnauit secula pomo.

Item:

Lucem pro pomo perdidit omnis homo.

Item:

Mala, mali, malo, mala contulit omnia mundo.

Item:

Omnis origo mali, processit ab arbore mali.

Gloria peccati nulla petenda tua est.

Dupliciter peccat, qui se de crimine iactat.

In malitia perseverantes pereunt.

Fine malo claudi, mala vita meretur iniqui.

Item:

Piūs currendo vitium fit, quā residendo.

Item:

Qui nunquam cecidit, hunc nullus surgere vidit.

Lupus pilum mutat, non mentem:

Stans, aut scurra sedens, est tamen æquiualeus.

Mali ad nocendum assidue prouisi sunt.

Nequam nequitiam monstrat ubique suam.

Item:

Semper iniquorum scelus impedit acta bonorum.

Mali sunt homines, qui bonis dicunt malè.

Autumat hoc in me, quod nouit perfidus in se.

Item:

Mos est stultorum, reprehendere facta bonorum.

Malis bene est.

Gaudia stultorum cumulant augmenta dolorum.

Item:

Passere sub tecto remanente vagatur hirundo.

Item:

Quo nequam peior, tanto sors est sibi maior.

Item:

Sæpe mali florent, ut postea gaudia plorent.

Nullus est quem non pudeat peccasse.

Clauditor os huius, sunt publica crimina cuius.

Omnis malus, servus est, etiamsi rex sit.

Non liber natus, qui dæmonibus propriatus.

Omne in præcipiti vitium stat.

Caufidicis, Erebro, fisco, fas viuere raptō:

Milibus, medico, tortori, occidere ludo:

Mentiri astrologis, pictoribus, atque poëtis.

Item:

Ecclesias Domini quas fundauere parentes,

Perdere nituntur nati pietate carentes.

Item:

Alios inter muros peccatur & extra.

Item:

Nummus est iudex, fraus est mercator in vrbe,

Nec lex in Dominis, nec timor in pueris.

Item:

Quas sacras ædes pietas construxit auorum,

Has nunc hæredes deuastant more luporum.

Item:

Virtus, iustitia, clerus, mammon, Symonia,

Cessat, calcatur, errat, regnat, dominatur.

Omnia pretendimus, quàm malitiam nostram.

Ardea culpat aquas, cum nescit ipsa natare.

Item:

Neptuno Satanas nunc vult imponere culpas.

Item:

Quòd puer est cæsus loquitur, non cur ita læsus.

Peccati grauitas ex circumstantiis estimanda.

Aggrauat ordo, locus, mos, causa, scientia, tempus,

Lucta pusilla, modus, culpa, genus, & status altus,

Conditio, numerus, ætas, & scandala sexus.

Peccata in principio refecanda sunt.

Nemo

Nemo nimis properè didicit nociua cauere.

Item:

Prorsus & absque mora vitium remouere labora.

Peccatores odit Dominus.

Degeneri vita vitam corrumpere vita,

Ne vitæ merita demerearis ita.

Item:

Nunquam cœlesti Domino placuere scœlesti.

Item:

Omnis homo verè debet peccata timere:

Tempora transibunt, sed non malefacta peribunt.

Qui semel malus, semper.

Infamis verè debet Vx semper habere.

Item:

Qui semel es furans, furis nomen cape durans.

Item:

Vili parcat, ne vilior efficiatur.

Qui sibi malus, nemini bonus. vide Proprium.

Turpe quid ausurus, te sine teste time.

Non manet occultum, quod latro facit, nec inultum.

Vnicuique dedit vitium natura creato.

Iam vix sunt visi, qui caruere nisi.

Item:

Non aliquem potuit sine culpa gignere mundus:

Solus homo Christus fuit inter millia mundus.

Item:

Nullus in Ecclesia viuit sine sorde viator:

Sed fuit absque nota solus mundi Dominator.

Item:

Omne bonum quod habes, contaminat vnica labes.

Item:

Quadrupes in plano quandoque cadit pede sanos

Non mirare bipes, si labitur tibi pes.

Item:

Quis sine peccato? Credite, nullus homo.

Item:

Qui sunt absque nisi, non sunt homines mihi visi.

Item.

Si nisi non esset, perfectus quilibet esset.

*Voluntatem domini sciens, nec faciens, plagis
vapilabit multis: & contrà.*

Ignorans facinus, pecco sciente minus:

Tu quia scis quid agis, est tibi culpa magis.

POEMA MALEFACTI.

Adsit regula peccatis, que pœnas irroget æquas.

Ad facinus duplex non sufficit ultio simplex.

Ægypti decem plagæ.

Prima rubens vnda, ranarum plaga secunda,

Inde culex tristis, pòst musca nocentior istis,

Quinta pecus strauit, vesicas sexta creauit:

Inde subit grando, pòst bruchius dente nefando,

Nona tegit solem, primam necat vltima prolem.

Item:

Sanguis, rana, culex, muscæ, pecus, vlcera, grando,

Bruchus, caligo, mors, obtinuere necando.

Canis peccatum sus dependit.

Quod sus peccauit, sæcula sæpe luit,

Mali puniendi.

Iusti vexantur, nisi prauī corripiantur.

Item:

Ultio tarda fouet crimina, damna mouet:

Crimina non fieri, regia pœna facit.

Mala malis eueniunt.

Bestia dicetur, qui te non (Christe) veretur:

Quique malignus erit, mox sine fruge perit.

Sed lupiter dipteram inspexit.

Ad mala patrata, sunt atra theatra parata,

Item:

Ad vada tot vadit vrna, quòd ipsa cadit.

Item:

Ante Dei vultum nihil vnquam restat inultum.

Item:

Nostra Deus subitis non damnat crimina pœnis:

Compensat longas sed grauitate moras.

Item:

Pœna venit serò, veniens à iudice vero.

Item:

Sentit adhuc proles, quod commiserè parentes:

Et quæ sera venit, magna ruina venit,

Item:

Seu plebs, seu princeps, pœnas dabit impius omnis,

Effugiet nemo vendicis arma Dei,

Item:

Stat scelus occultum, sed non remanebit inultum,

Vltio iusta Dei digna refundit ei.

PEREGRINVS.

Delinquit citius ignotus, non bene visus.

PEREGRINATIO.

Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt.

Duc propè vel longè taurum, taurus redit ipse.

Item:

Parrhisios stolidum si quis transmittat asellum,

Si fuit hîc asinus, non ibi fiet equus.

Item:

Stultus iens mille leucas, stultus redit ille.

Item:

Trans mare ducatur cattus, Meau vociferatur.

Non semper domi manendum.

Est puer in patria, quasi bos nutritus in aula.

170 CARMINVM PROVERBIAL.

Regredi præstat quàm malè currere.

Circumiens valida non dicetur via curua.

Item:

Non errat totum, faciens in calle regressum.

Item:

Si quis calle malo fuerit, festinet ab illo.

Virtus fida peregrinantis custos.

Osque, manúsque serua, necnon genitalia membra:

Sic transire loca poteris quæcunque remota.

PERICVLVM.

Addiscens altè suspendi, strangulor antè.

In periculoso negotio non est dormiendum.

Non stat securus, qui protinus est ruiturus.

Ouem lupo committere

Non est consultum, super oua ponere stultum.

Item:

Nunc est muricipi commissus caseus ipsi.

Item:

Stultior est stulto, fatuum ponens super oua:

Námque superpositus frangere quæque solet.

PERSEVERANTIA.

*Qui perseverauerit vsque ad finem,
saluus erit.*

Iusta ne cesses, aderunt post semina messes,

Post lachrymas risus, post exilium paradisus.

Item:

Praemia victorum pendent à fine laborum:

Vt Scriptura sonat, finis non pugna coronat.

PHILAVTIA.

Proximus sum egomet mihi.

Esto bonus charis, ne tu damnum patiaris.

Item.

Si fueris quarum diuisor particularum,

Hanc

Hanc discas artem, Maiorem sumito partem.

Item:

Te primò benedic: nam presbyter ipse facit sic.

Suum cuique pulchrum.

Excæcat stolidas ventosa philautia mentes,

Et vanis inflat corda superba notis.

Tunica pallio propior.

Mittimus interdum, quò nollumus ire, catellum.

PICTVRA.

Qui pingit florem, non pingit floris odorem.

PIETAS. Vide Virtus.

Diliges Dominum Deum tuum in toto corde tuo,

& proximum tuum sicut teipsum.

Corde Deum toto cole, dilige; consule fratri:

Hæc fidei summa est, hic pietatis apex.

Item:

Cur alios lædis, qui lædi forsan ab ipsis

Nolueris? contra téque, Deúmque facis.

Item:

Dilige sic alios, vt te quoque Christus amauit:

Et grates toto pectore psalle Deo.

Item:

Hæc desiderij Deus est pietate colendus,

Iustitiæ vt merces tota sit ipse Deus.

Item:

Hic est legis apex, hæc Vatum dogmata: Charus

Primum sit Dominus, proximus inde tibi.

Item:

Hoc facias homini, quod cupis ipse tibi.

Item:

Inprimis venerare Deum, sed & inde propinquum

Dilige: in hoc coeunt omnia iussa Dei.

Item:

172 CARMINVM PROVERBIAL.

Ipse Deus primas sibi vendicat, ipse secundas
Proximus: id vates summâque Legis habent.

Item:

Iussa Dei sunt hæc: Benefac, malefacta relinque:
Sic facias alijs, sicut fieri cupis in te.

Item:

Nunquam peccares Dominum si semper amares.

Item:

Prima Deo pietas debetur, proxima fratri:

Prima Deo, fratri cura secunda vacet.

Primus amor Domino, fratri sed congruit alter:

Sic Lex, sic omnis namque Propheta iubet.

Item:

Quod sibi quis nolit fieri, non inferat ulli:

Quin alijs faciat, ceu cupit ipse sibi.

Item:

Quod tibi vis fieri, mihi fac: quod non sibi, noli:

Sic potes in terris viuere iure poli.

Item:

Summa Deo pietas debetur, at altera fratri:

Idque chorus Vatum, Lexque verenda docent.

Pietas ad omnia utilis est.

Atria sunt cœli menti patefacta fideli.

Item:

Christo iunguntur, sua qui mandata sequuntur.

Item:

Crimina deuota, nam famam dat bona vita.

Item:

Fle, si solari: ieiuna, si saturari:

Da, si ditari: serui, si vis dominari.

Item:

Mente Deum gerere, peccata futura cauere,

Mundum despiciere, cœlestia corda tenere,

Hæc

Hæc est synceræ mentis sapientia vera.

Item:

O quàm ditantur, qui cœlica regna lucrantur!
Quantum gaudebunt, quos gaudia summa replebunt!
Ergo fide pura te Christo subdere cura,
Auxilio cuius fugies mala temporis huius.

Item:

Pro paucis iustis, multis parcetur iniquis.

Item:

Semper gaudebit, Domini qui iussa tenebit.

Item:

Si quis saluari vult perpetuòque beari,
Christo deuotum studeat se tradere totum.

Item:

Viuo tibi, moriòrque tibi (dulcissime Iesu!)
Mortuus ac viuus sum, maneoque tuus,

Item:

Viue Deo gratus, toti mundo tumultus,
Pectora pacatus, semper transire paratus,

Item:

Viue Deo soli, quod amat caro querere noli.

Item:

Viue diu, sed viue Deo, nam viuere mundo,
Mortis opus: vera est, viuere, vita Deo.

Item:

Viuere coneris bene, nam bene sic morieris:
Vix bene viuentem vidi prauè morientem.

Item:

Vtilis est pietas plus quàm terrena potestas,
Nemo potestate saluatur sed pietate.

Probitas laudatur & alget.

Multos audiui sapientia verba mouere,
Stultorum verè mores actusque tenere.

POENITENTIA.

*Pœniteat vos erroris, ut delcantur
peccata vestra.*

Cor compungatur, os dicat, opusque sequatur.

Item:

Fle pro peccatis, in cœlum scandere si vis.

Item:

Nemo dolet verè, causas fugiat nisi culpæ.

Item:

Nunc locus est flendi, nunc est peccata dolendi:
Postea gaudebunt, qui nunc sua crimina flebunt.

Item:

Nunc tempus flendi, nunc est peccata dolendi:
Postea gaudebunt, qui nunc sua crimina flebunt.

Item:

Peccatum verè faciat te sæpè dolere:

Item:

Plange, dole, pia corda leua, veniàmque precare:
Sic vult offensus te lachrymare Deus.

Item:

Post peccata pudor prodest, post balnea sudor.

Item:

Si malè fecisti, tunc respice vulnera Christi,
Flecte genu, plora, Christum sapienter adora.

Item:

Si vis delere peccatum dic Miserere:

Per Miserere mei, tollitur ira Dei.

Pœnitentia sera: vide Prudentia.

Quæ nimis est sera, non est confessio vera.

POSSIBILIA.

Forſan currit aqua, quò quondam currere viſa.

PRÆSENTIA.

Domini oculus ſaginat equum.

Ex visu domini fit pulchritudo caballi.

Item:

Quæ tua sunt cerne, pigris committere sperne.

Item:

Visus heri pulchrum facit ornatumque caballum.

PRECATIO ET VOTVM.

Crede, quod optantes sunt diuitias cumulantes.

*Dominum Deum tuum adorabis, & illum
solum coles.*

A macula sordis munda precor intima cordis.

Item:

Castus Deus mens est, casta vult mente vocari,

Et castas iussit pondus habere preces.

Item:

Christus rex regum, qui non dormitat in ænum,

Protegat hanc ædem, necnon sine crimine plebem:

Item:

Dignus adorari non est Moyses nec Helias,

Hæc saluatori gloria sola datur.

Item:

Langueo amore tui, Iesu, dulcissime Iesu:

Tu mihi cor recrea: langueo amore tui.

Item:

Mane precare Deum, quod læta dies tibi plaudat:

Vespere, quod tutus tempora noctis agas.

Item:

Orandum est, vt fit mens sana in corpore sano:

Cætera pro patrio faxit amore Deus.

Item:

Qui prius implorat Christum, feliciter orat.

Item:

Quisque roget Christum, veniens vt liberet ipsum.

Item:

176 CARMINVM PROVERBIAL.

Sancta Columba super requiescis vertice Christi,
 Sancta Columba etiam me requiesse super.

Item: -

Te precor Omnipotens, vt me tua gratia gratum
 Ad finem ducat, nauigantem per mare latum.

Item:

Vt contra Stygium pugnemus fortiter hostem,
 Suggere tu nobis pectus & arma Deus.

Non quiduis continget quod optaris.

Cœlos non penetrat oratio, quam canis orat.

Item:

Fert, vt plebs fatur, saccus, quod quisque pretatur.

Item:

Tu petis, & rogitō, saccus tamen est quasi virgo.

Orabo spiritu, sed orabo & mente.

Corde fluens humili fidâque precatio mente,

Ardua præruptis nubibus astra subit.

Item:

Dum cor non orat, ne quicquam lingua laborat.

Item:

Non vox, sed votum: non musica carmina, sed cor:

Non clamor, sed amor, sonat in aure Dei.

Item:

Vt sit grata Deo, penetrâtque oratio cœlum,

Corde sit ex puro, sit brevis atque frequens.

Petitio iusta facilisque esse debet.

Exige rem iustani, si non cupis inde repulsam.

Item:

Illum nullus amat, qui semper, Da mihi, clamat.

PRINCIPIVM.

Boni principij bonus finis.

Gratia principijs semper respondet honestis.

Principium, dimidium totius.

Dimidium

Dimidium facti, qui bene cepit, habet.

Satius est in iis mederi, quàm sine.

Principijs obsta, serò medicina paratur,

Cùm mala per longas conualuere moras.

PRO CERES.

Est procerum verè, procerum corpus habere.

PRO CRASTINATIO.

Bona procrastinanda non sunt.

Cras do, non hodie, sic nego quotidie.

Item:

Esse bonus propera, nunquam nimium properabis:

Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Item:

Noli per cras cras, longas tibi ponere metas:

Qui non est hodie, cras minus aptus erit.

Item:

Per multum cras cras, semper dilabitur ætas.

Item:

Quando dies vnus differtur sæpè, fit annus.

Item:

Tunc moritur mannus, dū gramina protrahit annus.

PRO FUSIO.

*Cui largior est copia rei cuiusdam, ea
profusius licebit uti.*

Copia cui piperis, hoc vescitur ipse polentis.

Facilius est prodigere, quàm colligere.

Perditur exiguo, quæsitum tempore longo.

Item:

Res quæ sita mora, parua consumitur hora.

Prodigalitatem sequitur indigentia.

Expendens plura quàm lucri dat sibi cura,

Non est delictum si talis perdit amicum.

Item:

M

178 CARMINVM PROVERBIAL.

Parea manus, labor assiduus, designat habere:
Larga manus, labor insolitus, defuit habere.

Item:

Perdens cuncta bona, religatur brachia zona.

Item:

Prodiga res totum tollit cum semine saccum.

Item:

Qui nimis expendit, alienum postea prendit.

Item:

Qui plus expendit, quam rerum summa rependit:
Non admiretur, si paupertate grauetur.

Item:

Qui sua demergit, mendicus ad ostia pergit.

Item:

Quisque coquens multū, solet hic consumere multū.

PROMISSIO.

Charetis pollicitationes.

Bursa manet vacua, vox licet ampla tua.

Item:

Promissis diues quilibet esse potest.

Item:

Promittit largē, qui certo iam caret are.

Promissis standum.

Bis non spondebis, quod mox prestare valebis.

Item:

Fas est implere promissa decentia verē.

Item:

Res mala, res stulta, dare nil, promittere multa.

Sponde, noxa adest.

Rem tibi promissam, nulli promiseris vnquam.

PROPRIVM.

Cum me titillo, rideo quando volo.

Bis vicit, qui se vincit.

Fortior

Fortior est qui se, quam qui fortissima vincit
Oppida, quique potest cor domuisse suum.

Item:

Linguam frenare, plus est, quam castra domare.

Item:

Qui scit frenare linguam, sensusque domare,
Fortior est illo qui frangit viribus vrbes.

Item:

Vincere cor proprium, plus est, quam vincere mundum.

Consilium malum consultori pessimum.

Infontem fontes conantur perdere, verum
Poena retorquenda est in caput ipsa suum.

Item:

Sæpe suum proprium fecit puer ipse flagellum.

Propria domus omnium optima.

Et quasi, qui proprius, aureus ipse focus.

Propria vineta cadere.

Vnus non alium, vetus annus non docet annum.

Qui sibi malus nemini bonus.

Est avis ingrata, quæ defœdat sua strata.

Item:

Non bonus est ulli, qui malus ipse sibi.

Item:

Si tibi non fueris, nec mihi rector eris.

Tunica pallio propior.

Nunquam priuatis alienos anteferatis:

Nam priuata sedent, aliena casibus hærent.

Turpe est doctori, cum culpa redarguat ipsum.

Castigans alios, te castiga prius ipsum:

Vt castigatus, sic castigare paratus.

Item:

Exemplum detis, alios quicunque docetis:

Si non seruatis quæ præcipitis, taceatis.

210 CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Me malè castigat, proprio qui crimine sordet.

Item:

Nosce tuas maculas, si noscere vis aliorum.

Item:

Qui me deridet, non sua facta videt.

Item:

Qui vult alterius oculorum tergere labem,
De proprio citius eruat ipse trabem.

Item:

Si culpare velis, culpabilis esse cauebis.

Item:

Si quis damnauit quod primitus ipse probauit,
Talis laudator leuitatis habetur amator.

Item.

Tunc alios culpa, cum tu fueris sine culpa.

Tute hoc intraſti, omne tibi exedendum eſt.

Quæ fecit ſibi met mala quiſque, pati quoque debet.

PRVDENTIA, SOLERTIA.

Deliberandum ante opus.

Cum tibi ſit cura patrare negotia plura,
Tu primò curâ, cuius mora plus nocitura.

Item:

Effundens eſcas, rarò benè colligit illas.

Item:

Eſt tardè nimium, poſt bombum claudere culum.

Item:

Fœmineus verè dolor eſt, poſt facta dolere.

Item:

Inueſtigetur res quæ ſuſpecta videtur:
Nam ſolet verè, res indiſcuſſa nocere.

Item:

Nescit prodeſſe, qui nescit prouidus eſſe.

Item:

Item:

Nil citò mutabis, donec meliora videbis.

Item:

Non plus mactabis, quàm tu condire valebis,

Item:

Palmas prauifas habeas tu quando chorifas.

Item:

Peruigili curâ, semper meditare futura.

Item:

Præuius in calle fiat, bene qui nequit ire.

Item:

Primò sternatur equus qui tardus habetur.

Item:

Quicquid agas, sapienter agas, & respice finem.

Item:

Res quæ sparguntur, totæ non sæpe leguntur.

Ingenium vires superat.

Magis consilijs, quàm armis, bella geruntur:

Illa quidem faciunt iussa, sed ista iubent.

Mus non uni fidit antro.

Mus miser est, antro quæ tantum clauditur vno.

Omnia probate, quod bonum est tenete.

Nidificans caueas vult passer visere multas.

Item:

Omne, licet charum, tibi quod fore puras amarum,

Eijce, nec retine; ne sit tibi causa ruinæ,

Item:

Qui videt vtiliùs, & sumit deteriora,

Absit ei radius luminis absque mora.

*Prudentia est, de ijs quæ ad bene beatèque vi-
uendum conducunt, bene consultare posse.*

Corrige præteritum, præiens rege, cerne futurum:

Hoc etenim sapiens vir tenuisse solet.

182 CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Doctor erit, semper qui viuere scit sapienter.

Item:

Principium finemque simul solertia spectat.

Item:

Quis, quid, vbi, quādo, cui, quantum, quomodo, quare:
Ista notanda diu respice, quicquid agas.

Item:

Rem præcedentem videas, & cerne sequentem.

Sapiens non eget.

Prouidus est plenus, improvidus extat egenus.

Tela prauis nocent leuius.

Improuisa magis vulnera sæpè nocent.

Item:

Non de ponte cadit, qui cum sapientia vadit.

Item:

Se minus afflictum sentit, qui prouidet ictum.

Item:

Tela nocent leuius, visa volare prius.

P V D O R.

Vbi pudor, ibi honor.

Dum cernit quasi flens, veniam petit ipse rubescens.

Item:

Iure coronetur, quicumque pudore repletur.

Item:

Virtutum florem perdis perdendo ruborem.

R A R I T A S.

Rarum, charum.

Fit, quòd contemptis, peto nigrum, panibus albis.

Item:

Omne boni pretium nimio vilescit in vsu.

Item:

Omne rarum charum, vilescit quotidianum.

Item:

Item:

Qui peccat raro, cum peccat peccat avaro.

Item:

Quod procul affertur, hoc dulcius esse refertur.

Item:

Quod sapit, insipidum vitiosa frequentia reddit.

REQUIES.

*Quod caret alterna requie durabile
non est.*

Itibus assiduis fiet hebes quoque securis.

Item:

In matutinis quicumque cupit vigil esse,
Is cum gallinis habet ire cubare necesse.

Item:

Stare diu nescit, qui non aliquando quiescit.

RISVS.

Fatuus in risu exaltat vocem suam.

Hunc homo deridet, qui multum, vel citò ridet.

Item:

Per risum multum possis cognoscere stultum.

RUSTICI.

Rusticus rogatus intumescit.

Collum curuatur villano, quando rogatur.

Item:

Rusticus inflatur, nimium si saepe rogatur.

Item:

Villicus elatus solet esse nimis rogatus.

SANITAS.

Sanitatis tuenda remedia quaedam generalia.

Lote cale, sta pranse, vel I, frigesce minusc.

Item:

Mingere cum bombis, res est dulcissima lumbis:

Item:

184 CARMINVM PROVERBIAL.

Si tibi deficient medici, medici tibi fiant
Hæc tria: mens hilaris, requies, moderata diæta.

Item:

Si vis incolumem, si vis te reddere sanum,
Curas tolle graues, irasci crede profanum,
Parce mero, coenato parum, non sit tibi vanum
Surgere post epulas, somnum fuge meridianum,
Ne mictum retine, nec comprime fortiter anum:
Hæc bene si serues, tu longo tempore viues.

Aër.

Lucidus ac mundus sit ritè habitabilis aër,
Infectus neque sit, nec olens fœtore cloacæ.

Balnea.

Balnea corporibus prosunt, sed visibus obsunt.

Item:

Balnea sunt grata, sed potio sit moderata,
Atque nouellarum fuge potum ceruissiarum.

Item:

Post ferrum frigus, post balnea quære calorem:
Post ferrum vigila, post balnea quære soporem.

Item:

Quantumcunque potes, modicum post balnea potes.

Item:

Rheuma, dolor capitis, oculus, dens, vulnera, febris,
Impletus venter, hæc septem balnea vitent.

Cerebri confortatio.

Lumina manè, manas surgens gelida lauet vnda,
Hac illac modicum pergat, modicum sua membra
Extendat, crines pectat, debiles fricat: ista
Confortant cerebrum, confortant cætera membra.

Edendi atque bibendi ratio.

Abstineas pransus poti, quoniam calefactus
Frigescit stomachus, si sit potu madefactus:

A primis annis istud quicumque tenebit,
Non erit hydropicus, nec non mala multa cauebit.

Item:

Ex magna cœna stomacho sit maxima pœna:
Vt sis nocte leuis, sit tibi cœna breuis.

Item:

Inter prandendum sit sæpe parúmque bibendum.
Vt minus ægrotes, non inter fertula potes:
Vt vites pœnam, de potibus incipe cœnam.

Item:

Omnibus assuetam iubeo seruare diætã:
Approbo sic esse, ni sit mutare necesse,
Hypocrates testis, quoniam sequitur mala pestis.
Fortior hæc meta medicinæ est certa diætã:
Quam si non curas, fatuè regis, & malè curas.

Item:

Quale, quid & quando, quantum, quoties, vbi, recta
Debent hæc medico in victus ratione notari,
Ne malè conueniens ingrediatur iter.

Item:

Quantumcunque pòtes, inter tua prandia potes:
Et non ægrotes, si mea dicta notes.

Item:

Salvia cum ruta faciunt tibi pocula tuta:
Adde rosæ florem, minuúntque potenter amorem.

Item:

Tu nunquam comedas, stomachum ni noueris esse
Purgatum vacuúmque cibo quem sumpseris antè.
Ex desiderio id poteris cognoscere certo:
Hæc sint signa tibi subtilis in ore diætã.

Flatuum retentio.

Quatuor ex vento veniunt in ventre retento: (ca.
Spasmus, hydrops, colica, & vertigo, hoc res probat ip-

Lotio manuum.

Lotio post mensam tibi confert munera bina:
Mundificat palmas, & lumina reddit acuta.

Item:

Si fore vis sanus, abluc sæpè manus.

Nausea marina.

Nausea non poterit hæc quem vexare, marinam
Vindam cum vino mixtam qui sumpserit antè.

Phlebotomia.

Denus septenus vix phlebotomon petit annus,
Spiritus vberiorque exit per phlebotomiam.
Spiritus ex potu vini mox multiplicatur,
Humorumque cibo damnum lentè reparatur.
Lumina clarificat, sincerat phlebotomia
Mentes & cerebrum, calidas facit esse medullas,
Viscera purgabit, stomachum ventremque coercet,
Puros dat sensus, dat somnum, tædia tollit,
Auditus, vocem, vires producit & anget.

Item:

Exhilarat tristes, iratos placat, amantes
Ne sint amentes, phlebotomia facit.

Item:

Ex saluatella tibi plurima dona minuta:
Splenem, hepar, pectus, vocem, præcordia purgat,
Innaturalem tollit de corde dolorem.

Item:

Fac plagam largam mediocriter, vt citò fumus
Exeat vberius, liberiùsque cruor.

Item:

Frigida natura, & frigens regio, dolor ingens,
Balnea post coitum, minor ætas atque senilis,
Morbus prolixus, repletio potus & escæ,
Si fragilis, vel subtilis sensus stomachi sit,

Et

Et fastiditi tibi non sunt phlebotomandi.

Item:

Hæc facienda tibi, quando vis phlebotomari,
Vel quando minuis, fueris vel quando minutus:
Vnctio, siue lauacrum, & potus, fascia, motus,
Debent non fragili tibi singula mente teneri.

Item:

In plena luna non tangatur tibi vena.

Item:

Martini, Blasij, Philippi, Bartholomæi,
His festis minuas, vt longo tempore viuas:
Philip. Barth. dextras; Martin, Blasique, sinistras.

Item:

Omnia de lacte vitabis ritè minutis,
Et vitet potum phlebotomatus homo:
Frigida vitabit, quia sunt inimica minutis,
Interdictus eritque minutis nabilis aer,
Spiritus exultatque minutis luce per auras,
Omnibus apta quies, & motus sæpè nociuus.

Item:

Principio minuas in acutis, perper acutis.
Ætatis mediæ multum de sanguine tolle.
Sit puer atque senex, tollet vterque parum,
Ver tollat duplum, reliquum tempus tibi simplum.

Item:

Qui scindunt venas, minuunt de corpore pœnas.

Item:

Sanguine substracto, sex horas est vigilandum,
Ne somni fumus lædat tibi sensile corpus:
Ne nervum lædas, non sit tibi plaga profunda.
Sanguine purgatus, ne carpas protinus escas.

Item:

Tres insunt istis, Maius, September, Aprilis,

Et sunt Lunares, sunt velut Hydra dies:
 Prima dies primi, postremaque posteriorum.
 Nec sanguis minui, nec carnibus anseris vti.
 Sit senium atque iuuenta licet, si sanguis abundat,
 Omni mense probè confert incisio venæ.
 Hi sunt tres menses, Maius, September, Aprilis,
 In quibus eminuas, ut longo tempore viuas.

Item:

Ver, æstas, dextras: autumnus hyémisque sinistras.
 Quatuor hæc membra, hepar, pes, cepha, cor, vacu-
 anda:

Æstas hepar habet, ver cor, sicque ordo sequetur.

Quatuor anni tempora.

Temporis æstivi ieiunia corpora siccant:
 Quolibet in mense & confert vomitus, quoque pur-
 get

Humores nocuos, stomachus quos continet intus.
 Ver, autumnus, hyems, æstas, dominantur in anno.
 Tempore vernali calidusque aer madidusque,
 Et nullum tempus melius est phlebotomiæ:
 Vfus tunc homini Veneris confert moderatus,
 Corporis & motus, ventrisque solutio, sudor,
 Balnea: purgentur tunc corpora per medicinas.
 Æstas more calet sicca, & noscatur in illa
 Tunc quoque præcipue choleram rubram dominari:
 Humida, frigida fercula dentur, sit Venus extrâ,
 Balnea non profunt, sint raræ phlebotomiæ,
 Vtilis est requies, sit cum moderamine potus.

Item:

Temporibus veris modicum prændere iuberis,
 Sed calor æstatis dapibus nocet immoderatis,
 Autumni fructus caueas ne sint tibi luctus,
 De mensa fume quantum vis tempore brumæ.

SOMNIUS.

Somnus.

Sanat, sanctificat, dicit te surgere manè.

Item:

Sit brevis aut nullus tibi somnus meridianus.

Febris, pigrities, capitis dolor atque catarrhus,

Hæc tibi proueniunt ex somno meridiano.

Item:

Surgere manè citò, spacium peragrarè que ferò,

Hoc faciet pulchros homines, sanòsque, iocundos.

Sudor.

Sub qua veste sudas, caueas hanc ferre frequenter.

Visus recreatio.

Foeniculus, verbena, rosa, & chelidonia, ruta,

Subueniunt oculis dira caligine pressis:

Nam ex istis aqua fit, quæ lumina reddit acuta.

Item:

Fons, speculum, gramen, hæc dant oculis releuamen:

Manè igitur montes, sub serum inquirito fontes.

S A P O R E S.

Hi feruore vigent tres, salus, amarus, acutus:

Alget acetosus, sic stipans, ponticus atque:

Vinctus & insipidus, dulcis, dant temperamentum.

S A T I E T A S.

Sacietas ferociam parit.

Angulus erigitur in sacco, quando repletur.

Item:

Cattus sæpè satur, cum capto mure iocatur.

Item:

Dum satur est venter, gaudet inde libenter.

Item:

Luxurians asinus saltando comminuit crus.

Item:

Non vult scire satur, quid ieiunus patiat.

Item:

Repletus venter non vult sudare libenter.

Item:

Tunc caput est lætum, dape corpus quando repletum.

Satietas nauseam facit.

Mus satur insipidam dijudicat esse farinam.

Item:

Stat equus & curat, cibus illum quando saturat.

SCRIPTURA SACRA.

*Cælum & terra transibunt, verba autem mea
non transibunt.*

Æquor, humus, cælum, vacuas labentur in auras:

Vox autem Domini vivida semper erit.

Item:

Æquora, terra, polus, pariter resoluta liquefcent:

Siderei verbum durat at vsque Patris.

Item:

Æther, campus, aquæ, recident discrimine eodem:

Per seclum Domini verba perenne virent.

Item:

Arui, solum, stellæ, casu soluentur eodem:

Verba tamen stabunt tempus in omne Dei.

Item:

Astra, solum, pelagus, fugiunt: diuina per æuum

Perpetuum viuæ dicta salutis erunt.

Item:

Cum rebus transit mundi fugitiua figura:

Sed per cuncta Dei secula sermo viget.

Item:

Omnia prætereunt in cœlis, æquore, terra:

Sed sermo tempus viuut in omne Dei.

Item:

Omnia sunt hominum subito fluitantia motu:

Tempus

Tempus in æternum vox viret vna Dei.

Item:

Pontus, Olympus, agri, simili ratione peribunt:

At Domini cunctis verba diebus erunt.

Item:

Rus, polus, Oceanus, cladem patientur eandem:

Sed Domini semper viua statuta manent.

Terra, polus, pontus pereunt: celestia solum

Verba per æternos sunt bene firma dies.

Ex verbo Dei ratio viuendi petenda.

Vitam quærenti dat iter sacra lectio menti.

Euangeliste quatuor.

Est Lucas vitulus, Ioannes avis, Leo Marcus,

Atque homo Mathæus: quatuor ista Deus.

Ordo librorum sacrorum.

Genesis, Exo. Leuit. Numerorum, Deuteronomi,

Pöst Iosue, Iudicum, Ruth, Regum, Paralip. Eldræ,

Thobias, Iudith, Hester, Job, Dauidicusque,

Verba dat Ecclesi. Cantat, Sapit, Ecclesiastic.

Esaias, Jeremi, Baruch, Ezech. Daniëlque,

Qze, Ioël, Amos, Obdi, Ionas, Miche. Naum, Aba.

Sophon. Aggæus, Zacha. Malachias, Machabæus,

Mathæus, Marcus, Lucas, postremo Ioannes,

Roma. Corinth. Galat. Ephe. Philippen. Colossenses,

Thessal. Timotheus, Titus, Philemon, Hebræus,

Et Actus, Iacob, Ioan, & Iudas Apoc.

SECVRITAS.

Dum manet in nemore lupus, est plebs absque timore

Securitas gignit lasciuiam.

Bella gerunt mures, vbi cattum non habet ædes.

Item:

Dum vult dormire cattus, vult mus resillire.

Item:

Mus salit in stratum, cum scit abesse catum.

— SENECTVS.

Ætate prudentiores reddimur.

• Amplior in senibus est experientia sensus.

Item:

Prudens consilio vetus est vir, tardus cundo.

Item:

Sunt tria quæ verè Salomoni displicuêre:

Os mendax, fatuûlque senex, paupérque superbus.

Item:

Vt nequeas laedi, maiori semper obedi.

Item:

• Vterè consilio, vir amice, senum tibi mando.

Antiquis debetur veneratio.

• Ante senex iuuenem meritò captabit honorem.

Item:

Vis vt honoreris? semper canos venereris.

Senectus ipsa morbus est.

Cornix sæpè lupum non effugit inueteratum.

Item:

Dum se curuat anus, retrò malè sibilat anus.

Item:

Fortè manet iuuenem quis, sed nullus seniorum.

Item:

Indiget aruina sæpè senex ocrea.

Item:

Optamus senium: dum venit, est malè ventum:

• Hoc est gibbosum, surdum, cæcûmque, morosum.

Senectus loquax est.

Bursa vetus more veteri patet ac hiat ore.

Item:

Ex veteri more, yas est vetus absque liquore.

Item:

Item:

Vttribus antiquis noli committere vina,
Nec senibus censum quem retinere velis.

Senes communiter auari sunt.

Quando senex fueris, tibi plus amor imminet æris.

S E R M O.

Dicere facilius quàm facere.

Disce bona fari, bona si nequeas operari.

Item:

Omnibus est nomen, sed non est omnibus omen.

Item:

Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis.

Eloquentia vis maxima.

Christus vim verbis, vim gemmis, vim dedit herbis:
Verbis maiorem, gemmis herbisque minorem.

Item:

Excitat & nutrit facundia dulcis amorem.

Item:

Lingua facundi, sectantes lubrica mundi,
Candida denigrant, & nigra loquendo dealbant:
Cum dissoluantur, nec nigra nec alba loquuntur.

Item:

Litis lingua parens, os terit osse carens.

Item:

Stellis ac herbis vis est, sed maxima verbis.

Grata breuitas.

Est Domino gratum, verbum verum breuiatum.

Item:

Est sermo tanto melior, breuior scio quanto.

Leuissima res oratio.

Bis duo notaui, quæ non possunt reuocari:

Virginitas, tempus, dictum verbumque, iuuentus.

N

194 CARMINVM PROVERBIAL.

Item:

Vox audita perit, sed littera scripta manebit:
Et semel emissum non est reuocabile verbum.

Qui moderatur labia sua, prudentissimus est.

Nec nimium taceas, nec verba superflua dicas,
Affectes medium: sic tutus habebis vsque.

Item:

Non sis verbosus, nec in omni fame mutus.

Item:

Nunc est dicendum, nunc est ratione silendum.

Item:

Omnis homo, quacunque domo, qua sede moratur,
Prouideat quando taceat, vel quando loquatur.

Item:

Os vnum natura, duas formauit & aures:
Vt plus audiret, quam loqueretur homo.

Item:

Pauca loqui, sua verba coqui vult prouidus: ô qui
Talia consuescit, semper cum laude senescit.

Item:

Principium verbi, finem quoque respice verbi,
Vt melius possis præmeditata loqui.

Item:

Qui benè vult fari, benè debet præmeditari.

Item:

Scire loqui decus est, decus est & scire tacere:
Hæc duo si poteris scire, peritus eris.

Item:

Si sapiens fore vis, sex serua quæ tibi mando:
Quid loqueris, & vbi, de quo, cur, quomodo, quando.

Sermo hominis index.

Ex verbis fatuos, ex aure tenemus asellos.

SER.

SERVITVS.

Dominis duobus seruire nemo potest.

Deficit ambobus, qui vult seruire duobus.

Item:

Non vult verna probus dominis seruire duobus.

Item:

Vix placet ambobus, qui vult seruire duobus.

*Mendacitas, superbia & pigritia in seruis
maximè detestanda.*

Non habeas seruum, mendacem siue superbum.

Item:

Non retine seruum, quem noueris esse proteruum.

Item:

Sæpè prophetizat seruus quicumque prigrisat.

Item:

Serui plebani sunt omni tempore tardi:

Dum comedunt, sudant: frigescunt, quando laborant.

Serui dominis pareant, fidem ostendentes bonam.

Serui seruite dominis vestris sine lite,

Ne dicant ritè vobis: Nunc nunc procul ite.

Item.

Si fueris verna probitate sis vndique verna.

SIMILITVDO.

Æquè pars ligni curui ac recti valet igni.

Æqualitas non parit bellum.

Æqualis nullum disrumpit sarcina collum.

Item:

Disparibus bobus, rarò trahitur benè currus.

Item:

Diuidit iniquè, nolens partem dare cuique.

Malo nodo malus cuneus.

Asperior sanat grauiores potio morbos.

Nauta nauta.

Dulcia pro dulci, pro turpi turpia reddi
Verba solent: odium lingua, fidemque parit.

Item:

Durior immanem succendit sermo furorem.

Item:

Est mirum bellum, quod asellus culpat asellum:
Pondera saccorum nam portat quilibet horum.

Par premium labori.

Pro cupreis cupreas nummis lege clerice missas.

Item:

Si modicum valet æs, missæ sunt pauca valentes.

Senis inter se convenit urfis.

Quando lupum lupula vorat, esurit undique sylva.

Item:

Quod lupo est lupulum, nunquam prius est mihi vi-
sum.

Item:

Sunt bene concordæ iterum, Pilatus, Herodes.

Simile simili gaudet.

Cœtus iniquorum gaudet super acta malorum.

Item:

Consonans esto lupis, cum quibus esse cupis.

Item:

Dum similis simili sociatur, pax datur illi.

Item:

Eligat æqualem prudens sibi quisque sodalem.

Item:

Gaudens gaudenti, stultus placet insipienti.

Item:

Ni mihi sis ut ego, non eris alter ego.

Item:

Prudens prudenti, stultus placet insipienti,

Ridens

Ridens ridenti, flens flenti, pauper egenti.

Item:

Quale forum fuerit, vectigal tale requirit.

Item:

Sæpius est sospes talis, qualis suus hospes.

Item:

Semper adest similis simili, licet vndique vilis.

Item:

Se quærunt & amant similes, simul vndique clamant.

Item:

Sic fuit, est, & erit: similis similem sibi quærît.

Vulpinari cum vulpe.

Difficile est vulpi, sociam decipere vulpem.

Item:

Fur malè furatur, si fur domui dominatur.

Item:

Hoc est difficile, vulpem comprehendere vulpe.

Item:

In domibus furum furari sit tibi durum.

Item:

Res miranda! Noua picæ fur abstulit oua.

SIMPLICITAS.

*Estote prudentes veluti serpentes, & simplices
sicuti columbe.*

Est bona simplicitas, est mala simplicitas.

Simplicibus facile imponitur.

Est facilis falli mens falli nescia, falli

Simplicitas facili credulitate solet.

Item:

Fallitur ex facili, qui caret arte doli.

SIMVLATIO DISSIMVLATIO.

Ficta citò recidunt in naturam suam.

Empta fides, radice carens, est nescia stare:

198 CARMINVM PROVERBIAL.

Sed præstat verum, rumor & ipse cadit.

Melle litus gladius.

Mel portas ore, sed fel latitat tibi corde.

Item:

Pelle sub agnina latitat mens sæpè lupina.

Item:

Simplex apparet, simplicitate caret.

Item:

Simplicitas extra est, residet sub pectore vulpes.

Non omnes qui habent citharam, sunt Citharædæ.

Auri natura non sunt splendentia plura.

Item:

Fac tibi deuites sub falso nomine mites,

Nec credas vndam placidam non esse profundam.

Item:

Flos in pictura non est nisi sola figura.

Item:

Naso stertentes interdum sunt vigilantes.

Item:

Non cocus ex cultro longo, nec virgo probatur

Dependente coma, non clericus ampla corona.

Item:

Non est in speculo res quæ speculatur in illo.

Item:

Non infirmatur, quisquis Væ væ sibi fatur.

Item:

Non omnes discunt, qui scholas vndique quærunt:

Sed plures veniunt, vt videantur ibi.

Item:

Non omnes sancti, qui calcant limina templi.

Item:

Non orat semper stans intra templa frequenter:

Sed quoque lasciuas interdum quærît amicas.

Item:

Item:

Non teneas aurum totum quod splendet vt aurum,
Nec pulchrum pomum quodlibet esse bonum.

Item:

Omne quod est rubeum, nomen non impetrat auri:
Omne quod est nitidum, non imitatur ebur.

Item:

Quisque coronatus non presbyter est vocitatus.

Qui nescit dissimulare, nescit imperare.

Nescit regnare, qui nescit dissimulare.

SOLV TIO.

Dum malè computo, sicque recedo, tunc bene soluo,
Solue libens vinà, vel non dic, Vina propina.

SOMNIVM.

Somnia diuturnas animi cogitationes quandoque referunt.

Ad tribulos asinus, semper tua somnia vertit.

Item:

Somnia de filiquis sus cernit, quando quiescit,

Somnia, falsa veris miscent.

Deludunt multos nunc somnia, quod verus est mos.

Item:

Interdum veram prætendunt somnia causam.

Item:

Somnia ne cures, nam fallunt plurima plures.

SOMNVS.

Somnus modum non excedat.

Est sanum planè de lecto surgere manè.

Item:

Longa quies somni, vitio fit fomes in omni.

Item:

Sanat, viuificat, dit at quoque surgere manè.

S P E S.

Dominus adiutor & protector est sperantium in se.

200 CARMINVM PROVERBIAL.

Cum pascat coruos, Deus, & non deferet orbos.

Item:

In Domino dirum mortificabo virum.

Item:

In solo sperare Deo, tutissima res est:

Spem fidam nunquam non lubet esse ratam.

Item:

Spes confisa Deo, nunquam confusa recedet:

Magnanimo interea pectore damna feram.

Dum spiro, spero.

Impositis galeis tractantur fœdera pacis.

Item:

Mane sub aurora res vertitur ad meliora,

Lumine participat qui modo cæcus erat.

Item:

Multum delirat, non spernens dummodo spirat.

Item :

Rebus in aduersis melius sperare superfis.

Spes precio emenda non est.

Plus valet in manibus passer, quàm sub dubio grus.

Spes, seruat afflictos, sed & multos decipit.

Cum spes frustratur, non spes, sed pœna vocatur.

Item:

Est spes in dubijs semper comes optima rebus.

Item:

Qui furnum superet hiando, diu puer hiscet.

Item:

Spes reficit, dominum fallit & ipsa suum.

Item:

Spes seruare solet sublata sorte secunda,

Spe sola solor, spes superesse finit.

STULTITIA.

Ob res portandas asini vocitantur ad aulas.

Dulce

Dulce est, desipere in loco.

Esse loco stultum, est sæpius vtile multum.

Insipientia est, quæ abundat in malo.

Linguam cum manibus nescit compescere stultus.

Item:

Fac mala, dic multum, si te vis reddere stultum.

In ore fatuorum cor illorum.

Insipiens fatur subito, quicquid mediatur.

Item:

Si secretarum seriem vis noscere rerum,

Ebrius, insipiens, pueri, dicunt tibi verum.

Item:

Stultus nil celat, quod habet sub corde reuelat.

Stultus nescit uti felicitate.

Cuius mens stulta, pro paucis vult dare multa.

Item:

Stultus habens plura, vorat hæc viuens sine cura.

Stulto homine nihil intractabilius.

Argue consultum, te diligit: argue stultum,

Auertet vultum, nec te dimittet inultum.

Item:

Cum fatuis, chari pueri, nolite iocari.

Item:

Cum forti fatuo certatim ludere nolo.

Item:

Mori morantur, quocunque sub axe morantur.

Item:

Offendit multum, qui corrigit ad bona stultum.

Item:

Quo plus superstat fatuus, eo stultior extat.

Item:

Vnus blax multos facit per secula stultos.

Stulti facile lætantur & tristantur.

303 CARMINVM PROVERBIAL

Lætatur stultus, dum sermo datur sibi cultus.

Item:

Lætificat stultum diues promissio multum.

Item:

Stultus quando videt, quod pulchra puellula ridet,

Mox fatuus credit, se quod amare velit.

Stultus ridere solet, & pro gramine flere.

Stulti improuidi sunt.

Insipiens curam malè gestat corde futuram.

Item:

Stultus les sua mi calcaria viscitur obli.

Stulti magis ex sermone, quàm aspectu cognoscuntur.

Æstimo quod multi sunt irrafi, quasi stulti.

Item:

Ex verbis fatuos, ex aure tenemus asellos.

Item:

Irrafos multos inuenimus vndique stultos.

Item:

Multi sunt asini nunquam faccis onerati.

Item:

Sunt asini multi, solùm bino pede fulti.

TACITVRNITAS.

Non semper silendum. Vide Sermo.

Qui tacet vt mutus, rarò fit munere tutus.

Qui tacet, annuere videtur.

Non contradicens dicitur esse sequens.

Silentij tutissimum premium.

Nil melius verè, quàm cum ratione tacere.

Item:

Sæpe carent multa responsis verbula stulta.

Item:

Vt mala vitentur, aliquando verba tacentur.

Tacere

Tacere qui nescit, nescit loqui.

Perdo filere bonum, dum loquor ipse malum.

Item:

Qui modicum fatur, sapiens hic esse probatur.

TARDITAS.

Sat cito, si sat bene.

Est multum, factum si sit bene quodque peractum.

Tardè venientes, malè sedentes.

Post teneat sedem, qui post me construit ædem.

Item:

Qui tardus fuerit, & fercula sumere quærit,

Aut malè prandebit, aut sedis honore carebit.

Item:

Sæpè domum propriam vir reperit vndique clausam.

TEMPERANTIA. Vide Ebrietas.

Nos qui sumus Dei, sobrii sumus.

Non ut edas, viuas: sed edas, ut viuere possis.

Item:

Vis ne coronari, vis delitijs saturari,

Istud tibi præstò dictum breue: Sobrius esto.

Temperantia sanitatem tuetur.

Cui charus venter, cibis hunc tractatque decenter.

Item:

Esse cupis sanus? sit tibi parca manus.

Item:

Gulæ pone metas, ut sit tibi longior ætas.

Item:

Non tibi sit venter dominus, sed viue decenter:

Ut medicus fatur, parcus de morte leuatur.

Item:

Parcito sæpè cibus, & sic annosior ibis.

Item:

Parcus vescendo, parcissimus esto bibendo.

Item:

Pauca voluptati debentur, plura salutis.

Item:

Sanior esse potes, si cum moderamine potes.

Item:

Si vitare velis morbos, & viuere sanus,
Non bibe non sitiens, & non comedas satius.

Item:

Sume cibum modicè, modico natura fouetur:
Crapula vitetur, ne corpus mènque grauetur.

Item:

Vix erit intercus tibi, si scis mandere parcus.

T E M P V S.

Accommoda te tempori.

Et toga sit talis, si ventus sit borealis.

Item:

Simonis Iudæ non debes currere nudè.

Item:

Tunc bonus est ignis, cum pendet stiria tignis.

Fugit irreparabile tempus.

Bis duo notaui, quæ non possunt reuocari:
Virginitas, tempus, dictum verbúmque, iuuentus:

Item:

Damna fleo rerum, sed plus fleo damna dierum:
Quisque potest rebus succurrere, nemo diebus.

Item:

Ludis & indulges genio, sed labitur ætas:
Labitur, & nunquam, quæ fuit, illa redit.

Item:

Non stat per menses septem Maius redolentes.

Item:

Quàm brevis est hora, quæ labat absque mora!

Item:

Tempora

Tempora transibunt & gaudia vana peribunt.

Item:

Transit vt vnda fluens, tempus & hora ruens.

Omnia fert tempus.

Cum sunt matura, breuiter pyra sunt ruitura.

Item:

Cuncta trahit secum veritque volubile tempus,

Nec patitur certa currere quæque via.

Item:

Incipe spe, melius dedit, & dabit omnia tempus.

Item:

Ipsa etiam veniens consumit saxa vetustas,

Et nullum est quod non tempore cadat opus.

Item:

Mulcet longa dies sæuum indomitumque leonem.

Item:

Non sibi, sed rebus, peritura tempora currunt,

Quæ vel erant, vel erunt, vel sunt, vel origine surgunt,

Crescunt, aut pereunt, semper aguntur, agunt.

Item:

Tempore mitescunt, posita feritate, leones:

Tempore leniri tygris & vrsa solet.

Item:

Tempore sanatur, quod ratione nequit.

Temporum notatio.

Clara dies Pauli, bona tempora denotat anni;

Si fuerint nebulae, pereunt animalia quæque:

Si fuerint venti, nascuntur prælia genti:

Si nix aut pluuia, designat tempora cara.

Dat Clemens hyemem, dat Petrus ver cathedratus,

Æstuat Urbanus, autumnat Bartholomæus.

Item:

Ver Petro detur: æstas exinde sequetur,

106 CARMINVM PROVERBIAL.

Hanc dabit vrbani: autumnum Symphorianus:
 Festum Clementis caput hyemis est venientis,
 Longè clarescit, quòd hyems algore rigescit.
 Luna crescente, tu carpere poma memento:
 Nam dum decrescit si carperis, inde putrescit.
 Pocula Ianus amat, sed Februus Algeo clamat,
 Martius arua fodit, sed Aprilis florida prodit,
 Flos & fons nemorum sunt Maio fomes amorum,
 Dat Iunius scena, Iulio reseccatur auena.
 Augustus spicas, September colligit uvas,
 Seminât Octôber, spoliât virgulta Nouember,
 Querit habere cibum, porcum mactando December.
 Si pluit in festo processus Martiniani,
 Quinquaginta solet continuare dies.

TERRA.

Terra mater est omnium.

Alti uolans volucris, tamen escam quærit in imis.

TESTIMONIUM.

*Non loqueris contra proximum tuum
 falsum testimonium.*

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
 Et fortuna, fides, tui testibus ista requires.

Item:

Inueniet falsos testes, qui quæritat illos.

TIMOR.

Prona est timori semper in peius fides.

Pessimus in dubia sorte propheta timor.

Quantum quisque timet, tantum fugit.

Sic adstat socio, sicut lepus ipse molosso.

Item:

Si timor in mente, currit vetus ipse repente.

Res est imperiosa timor.

Quatuor ista, timorque, odium, dilectio, sensus,

Sxpe

Sæpe solent boni rectos pervertere sensus.

Timidi nunquam statuere trophæum.

Non se mutat, qui se mutari desperat.

Item:

Non mare transisset, pauidus si nauta fuisset.

Item:

Non venit ad syluam, quem cuncta rubeta veretur.

Item:

Ranum quemq; timens malus est venator & amens.

Vbi timor, ibi pudor.

Debet adesse timor, vel perit omnis honor.

Item:

Quando puer crescit, & non metuendo patescit,
Tunc sibi decrescit honor omnis, quando senescit.

VALETVDO.

Si non ægrotat, benè mingit qui benè potat.

VENATIO.

Dum canibus ceruus capitur, philomelæque niso;
Dum volat accipiter, quasi tunc sumus in paradiso.

VENVS. Vide Amor & Meretrix.

Curis arctatur, si quis Veneri sociatur.

VERITAS.

Loquimini veritatem unusquisque proximo suo.
Verbum laudatur, si factum tale sequatur.

Veritas odium parit.

Displicet omni hero, qui vult intendere vero.

Item:

Hic offendit herum, qui vult nimis edere verum.

Item:

Ostia clausa sera mihi sunt, quia profero vera.

VESTITVS ET

Ornatus.

Vestis femineæ benè nocte tegunt, quia longæ.

208 CARMINVM PROVERBIAL.

Simia est simia, etiam si aurea gestet insignia.

Cinge caput laurea, tege gemmis corpus & auro,
Si fueris pridem, remanebis asinus idem.

Item:

Est in persona pudor insipiente corona.

Vestis virum facit.

Hunc homines decorant, quem vestimenta decorant.

Item:

In vili veste nemo tractatur honestè.

Item:

Si careas veste, nec sis vestitus honestè,

Nullius es laudis, quamvis sapias omne quod audis.

Item:

Sit te non amicis, nunquam placebis amicis.

Vestes, non homines, omnis honorat homo.

Item:

Vir bene vestitus, in millibus esse peritus

Creditur, in mille quamvis idiota sit ille.

Veste decenti tagatur corpus.

In curta tunica, saltat miles quasi pica.

Item:

Inuidiam nimio cultu vitare memento.

Item:

Non cures iuuenis multum, qua veste tegaris:

In vestimentis non est sapientia mentis.

Item:

Cui nimium cultus amor, sit pauper adultus.

VEXATIO.

Est misero peius derisio, quam dolor eius.

VICINITAS.

Proximus Ecclesie semper vult ultimus esse.

Qui se non noscat, vicini iurgia poscat.

Melior

Melior est vicinus iuxta, quàm frater procul.

Non homines tribules, quos tu scis esse tribules.

Item:

Sit bene, sitvè male, cum vicinis teneas te.

VIRTUS.

Deus operatur in nobis virtutes.

Virtutum munus præstare potest Deus vnus.

Infinita virtutis nulla est via.

Ire bonus sanguis quo nescit, repit vt anguis.

Virtus aura nobilior est.

Collige thesaurum, qui gemmas vincit & aurum:

Nempe bonos mores, thesauros interiores,

Tollere quos fures nequeunt, nec rodere mures.

Item:

Gazas congestas præcellit mentis honestas.

Item:

Hic bene se ditat, qui semper noxia vitat.

Item:

Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.

Virtus fuga est vitij.

Est virtus verè, semper malefacta cauere.

Virtus gloriam parit.

Dedecus est natis, claros habuisse parentes,

Ni studeant illis moribus esse pares.

Item:

Disce bonos mores, sic te comitantur honores.

Item:

Filius ancillæ moratus plus valet ille,

Quàm regis natus, qui non est morigeratus.

Item:

Illustrem gentem satis hic habet atque parentem,

Qui virtute suam nobilitat patriam.

Item:

210 CARMINVM PROVERBIAL.

Malle pater tibi sit Therſites, dummodò tu ſis
 Æacidæ ſimilis, Vùlcaniàque arma capeſſas,
 Quàm te Therſitz ſimilem producat Achilles.

Item:

Miremur potius quos munera mentis adornant,
 Quàm qui corporeis enituère bonis.

Item:

Nobilitas morum plus ornat quàm genitorum.

Item:

Nobilitèr viuens & agens, hæc nobilis eſt gens.

Item:

Non pater aut mater puero dant nobilitatem:
 Moribus & vita nobilitatur homo.

Item:

Scire bonos mores, dat diuitias & honores:
 Donabit Scire miſeros cum regibus ire.

Item:

Virtus nobilitat hominem, virtute remota,
 Migrat in exilium nobilitatis honor.

Virtus omnia in ſe habet bona.

Dilige virtutem, ſi vis retinere ſalutem.

Item:

Fac bene, dic parum, ſi te vis reddere charum.

Item:

Nulla valet vita, niſi ſit virtute polita.

Item:

Vir bonus eſt pluris, quàm tota ſcientia iuris.

Item:

Vir ſine virtute, ſemper manet abſque ſalute.

Virtus poſt nummos.

Ad lucrum mores multi ſunt, non ad honores.

VITA.

Vita æterna. vide Iudicium extremum.

Vita brevis ac misera. vide Homo.

Est hæc vita brevis, lubrica, pœna, dolor.

Item:

Est hæc vita brevis, transit vt aura leuis.

Item:

Est tua vita brevis, modò viuus, cras morieris.

Item:

Fallitur insipiens vitæ præsentis amore:

Sed sapiens benè scit, quantum sit plena dolore.

Item:

Heu patimur multas pro vili corpore multas.

Item:

Itur, quò scitur: nescitur quando reditur.

Item:

Non potest sine væ viuere filius Euæ.

Item:

Omnis in hoc mundo fragilis stat sicut arundo.

Item:

Omnibus in terris dolor est, regionibus, aulis,

Vrbibus, in cunctis cura laborque locis.

Item:

Quid prodest homini, si viuat secula centum?

Cum moritur, vitam transisse putat quasi ventum.

Item:

Vita brevis velut vmbra leuis, sic annihilatur,

Sic vadit, subitòque cadit, dum stare putatur.

Item:

Vita quid est hominis, nisi res vallata ruinis?

Item:

Vita quid est? Labor est, & habendi vana cupido,

Tristis ad extremum sollicitudo diem.

Vita magis in precio est, quàm quæque temporalia bona.

Vt vitam redimas, vestes ac omnia vendas.

VNVS.

Vir vnus, nullus vir.

Nusquam denarius auditur clangere solus.

Item:

Omni fine soli dominantur ibi duo soli.

Item:

Sermo solius est quasi dimidius.

Item:

Solus quando datur, tunc nullus homo reputatur.

Item:

Vnus homo veram nunquam facit esse choream.

Vnicus oculus charissimus.

Solus tergendus oculus fit & aspiciendus.

VOLVNTAS.

Deus operatur & Velle & perficere.

Non est Velle bonum mihi vel tibi perpetuum.

Volenti facile est imperare.

Quando libens graditur, cripe vir attrahitur.

Volenti nihil est graue.

Hoc portat leuiter, quod portat quisque libenter.

Volentem bonum ducito.

Bos ad aquam ductus, non vult potare coactus.

Item:

Inuitis canibus pil venator capit vllus.

Vt de sine vires, tamen est laudanda voluntas.

Exiguum munus cum dat tibi pauper amicus,

Accipito placide, & plene laudare memento,

Item:

Hospitis in mensa vultum, non fercula pensa,

Item:

Pauperis in mensa vires, non fercula pensa.

VOLVPTAS.

Delitijs ad ostra non iur.

Asper

LOCI COMMUNES.

Asper erit victus, asper labor, asper amictus,
Aspera cuncta tibi, si vis super æthera scribi.

Item:

Mentes corruptas excæcat blanda voluptas.

Item:

Sperne voluptatem, pulchram cole sobrietatem:

Hæc quos prostravit, virtutibus euacuavit:

Hæc quos subiecit, pecudes sine robore fecit:

Hæc regit & munit, superis coniungit & vnit.

Item:

Spiritus inde perit, dum corpus dulcia quærit.

V S V S.

Vsus facit artem.

Artem discamus, vsum verò teneamus.

Item:

Doctrinæ pater est vsus: doctrina scholaris

Intercisa perit, continuata viget.

V V L G V S.

Vulga instabili satisfacere nemo potest.

Prauo seruit hero, qui vulgo seruit iniquo.

CONCLUSIO.

O homo, deuita peccatum, totque pericla:

Nam si cæcus eris, nullòque dolore moueris,

Atque Deum spernes, animam cum corpore perdes:

Et nisi parebis, coelesti sede carebis.

Prouerb. 20.

*Luxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicunq;
his delectatur, non erit sapiens.*

Prouerb. 31.

*Noli regibus, ô Lamuel, noli regibus dare vinum: quia
nullum secretum est, ubi regnat ebrietas. Ne forte bibant, &
obliuiscantur iudiciorum, & mutant causam filiorum pau-
peris.*

Esaia. 5.

Ve qui consurgitis mane ad ebrietatē sectandam, & potandum usque ad vesperam, ut vino aestuetis.

Ibidem.

Ve qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes admiscendam ebrietatem.

Esaia. 28.

Verūm hi quoq; prae vino nescierūt, & prae ebrietate erraverunt. Sacerdos & propheta nescierunt prae ebrietate, absorpti sunt a vino, erraverunt in ebrietate, nescierunt videntem, ignoraverunt iudicium. Omnes enim mense repleti sunt vomitu sordium: ita ut non esset ultra locus, &c.

Osee. 4.

Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor.

Habacuc. 2.

Ve qui potum dat amico suo, mittens fel suum, & inebrians, ut afficiat nuditatem eius. Repletus est ignominia pro gloria. Bibe tu quoque, & consopito. Circa fidabit te calix dexterae Domini, & vomitus ignominiae super gloriam tuam, &c.

Ecclesiasticus. 31.

Quam sufficiens est homini erudito vinum exiguum? & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem. Vigilia & cholera & tortura viro infrunito, somnus sanitatis in homine parco.

Ibidem.

Diligentes in vino noli prouocare, multos enim exterminavit vinum, &c.

Ibidem.

Vinum in iucunditatem creatum est, & non in ebrietatē ab initio. Exultatio animae & corporis vinū moderate potatū. Sinitas est animae & corporis, sobriè potum vinum: multum potatum irritationem & irā, & ruinas multas facit, &c.

Ecclesiasticus. 37.

Propter

Propter crapulam multi abierunt: qui autem abstinent
est adiiciet vitam. Mat. 17.

Hoc genus non eijcitur, nisi per orationem & ieiunium.
Luc. 21.

Attendite vobis, ne forte grauentur corda vestra in cra-
pula & ebrietate. Rom 13.

Abijciamus opera tenebrarum, & induamus arma lucis:
sicut in die honestè ambulemus, non in comessationibus &
ebrietatibus. 1. Cor 5.

Si is qui frater nominatur, ebriosus est, cum huiusmodi
nec cibum sumite. Gal. 5.

Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt ebrietates, comes-
sationes, & his similia, quæ prædico vobis, sicut prædixi,
quoniam qui talia agunt, regnum Dei non consequentur.
Ephes. 5.

Nolite inebriari vino, in quo est luxuria.
1. Thes. 5.

Non sumus noctis neque tenebrarum, igitur non dormi-
amus sicut & ceteri: sed vigilemus & sobrii simus. Qui e-
nim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrii sunt, nocte ebrii
sunt. Nos autem qui dici sumus, sobrii sumus.

Ad Tit. 2.

Loquere quæ decent sanam doctrinam, ut senes sobrii sint.
1. Pet. 4.

Sat est nobis, quòd anteactæ vitæ tempore voluntatem ge-
nitium patrauerimus, cum versamemur in lasciujs, concupis-
centijs, vinolentijs, comessationibus, compotationibus &c
Sitis igitur sobrii & vigilantes ad orandum.

1. Pet. 5.

Sobrii estote, vigilate: quoniã o dversarius vester diabo-
lus tâquam leo rugiens obambulat, querens quem deuoret.
IN MENDACES OBTRÉCTATORES.

In detractatores malè qui furantur honores,

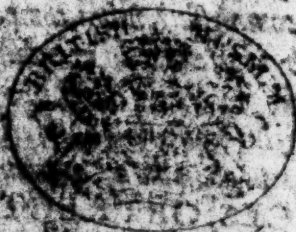
PROVERBIAL.

hunc bonos sic ut cupimus traducere dictis,
et colligatur, & canno sepe canatur:
Laudis fili in Christo, quoniam liber explicat iste:
Dextra scriptoris benedic, precor, omnibus horis.

FINIS.

LONDINI

Excudebat Thomas Dawson
sonus ex assignatione Chri-
stopheri Barkeri.

Thomas Dawson

